

Onsdagen den 24 maj

Kl. 19.30

Onsdagen den

24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

Förhandlingarna leddes till en början av fru andre vice talmannen.

§ 1 Ersättare för riksdagsledamöterna

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 30 i anledning av propositionen 1972:66 med förslag till grundlagsändringar m.m., avseende ersättare för riksdagsledamöterna, samt följdmotioner.

Under återopande av statsrådsprotokollet över justitieärenden den 3 mars 1972 hade Kungl. Maj:t

dels förelagt riksdagen för prövning i grundlagsenlig ordning ett vid propositionen fogat förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen,

dels föreslagit riksdagen att bifalla vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ersättare för riksdagsledamöter,

2) lag om ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att det skall finnas ersättare för riksdagsledamot som är riksdagens talman eller som tillhör statsrådet liksom för ledamot som är ledig. Under tid som ledamot är talman eller statsråd skall hans mandat innehas av ersättare. Beviljas ledamot ledighet för minst en månad skall ersättare kallas in för att tjänstgöra i ledamotens ställe.

Enligt förslaget skall ersättarna utses vid samma valhandling som ledamöterna. Vid valet får endast s. k. ospaltade valsedlar användas. Ersättarna utses i princip enligt samma regler som *f. n.* gäller vid utseende av efterträdare till avgången ledamot, dvs. ersättarna skall utses – förutom från samma parti – i samma valkrets och från samma listtyp som ledamoten. För varje ledamot skall utses lika många ersättare som partiet fått mandat i valkretsen, dock minst tre. Reglerna innebär att ersättare kommer att fungera som *gruppersättare*.

Ersättare kallas av talmannen. Därvid skall talmannen i princip iakttaga den mellan ersättarna bestämda turordningen. Denna får frångås endast om särskilda skäl gör det motiverat.

I propositionen föreslås vidare ändringar i reglerna om fullmakt för riksdagsledamot. Bl. a. föreslås att beteckning fullmakt byts ut mot bevis.

Avsikten är att de erforderliga grundlagsändringarna skall slutligt antas i början av 1974 års riksdag och ersättarna finnas tillgängliga för tjänstgöring lämligen omedelbart därefter. Vissa av de föreslagna ändringarna i vallagstiftningen – bl. a. de som gäller valsedels utformning –

Onsdagen den
24 maj 1972

*Ersättare för riks-
dagsledamöterna*

måste därför tillämpas redan vid 1973 års ordinarie val.

Propositionen bygger på ett av grundlagberedningen i betänkande år 1970 (SOU 1970:17) framlagt förslag. Beredningen har med endast smärre jämkningar fört över sitt förslag om ersättare för riksdagsledamöterna till det förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning som beredningen nyligen har offentliggjort (SOU 1972:15)."

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:1634 av herr Sjöholm (fp),

motionen 1972:1659 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställtts att riksdagen, med avslag på Kungl. Maj:ts proposition 1972:66, skulle anhålla att Kungl. Maj:t förelade 1973 års vårriksdag nytt förslag om ersättare för riksdagsledamöter och att riksdagen skulle bestå av 299 ledamöter.

motionen 1972:1660 av herr Molin m. fl. (fp) vari hemställtts att riksdagen i samband med beslut om införande av ersättersystem beslutade om en sänkning av antalet ledamöter i riksdagen från 350 till 299 med ikraftträdande fr. o. m. 1977 års riksdag samt att riksdagen under godkännande i övrigt av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ersättare för riksdagsledamöterna beslutade att meningen "Om särskilda skäl föranleda det, får talmannen dock frångå den sålunda bestämda ordningen", skulle utgå ur lagtexten.

motionen 1972:1662 av herr Enlund m. fl. (fp, m) samt

motionen 1972:1663 av herr Eriksson i Arvika (fp).

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. skulle avslå motionen 1972:1662, såvitt däri yrkats avslag på propositionen 1972:66,

2. skulle avslå motionen 1972:1659,

3. skulle avslå motionerna

a) 1972:1634,

b) 1972:1660, såvitt däri yrkats beslut om sänkt ledamotsantal i riksdagen,

4. i anledning av propositionen 1972:66, såvitt nu var i fråga, skulle anta det i betänkandet intagna förslaget till ändring i regeringsformen och riksdagsordningen,

5. med bifall till propositionen 1972:66, såvitt nu var i fråga, och avslag på motionen 1972:1660, såvitt den inte omfattades av utskottets hemställan under 3, skulle anta det i betänkandet intagna förslaget till lag om ersättare för riksdagsledamöter,

6. med avslag på motionen 1972:1662, såvitt den inte omfattades av utskottets hemställan under 1, och motionen 1972:1663 skulle anta det genom propositionen 1972:66 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen.

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1659 och avslag på propositionen 1972:66 skulle anhålla hos Kungl. Maj:t om förslag till 1973 års vårriksdag om sänkning av riksdagens ledamotsantal till 299 och införande av ersättare för riksdagsledamöter,

2) av herr Ahlmark (fp), som ansett att utskottet under 3 b bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1660, såvitt nu var i fråga, skulle anhålla hos Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t i samband med nästa års beslut om grundlagsändringar förelade riksdagen ett förslag om minskning av riksdagens storlek till 299 ledamöter.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! I dagens nummer av Aftonbladet står att läsa en artikel som inleds på följande sätt: "Riksdagen beslutar i dag att sänka statsrådets löner med 60 000 kronor om året. Moderaterna går emot." Detta är, fru talman, ett exempel på en s. k. vinklad nyhet. Samma fråga vinklades ännu mera för några år sedan, då det på löpsedlar och i helsidesrubriker hette att moderaterna var det enda parti som motsatte sig en sänkning av statsrådets löner med 60 000 kronor och var de enda som hindrade detta steg i jämlikhetens namn från att tagas.

Det är onödigt att i denna församling säga att det ju inte förhåller sig så. När moderata samlingspartiet vid det senaste tillfället motsatte sig införandet av ersättare, berodde det på att nomineringarna redan hade påbörjats och att regeringens propå, som framfördes under hand, kom för sent.

Moderata samlingspartiet har intet emot att ett ersättersystem införes; tvärtom finner vi det ganska välbetänkt. Vi finner det välbetänkt med tanke på ledamöterna som inte skall oroas av svårigheter för sitt parti vid längre sjukdom eller annan frånvaro; vi finner det välbetänkt med tanke på kvittningsmännen och deras mödor; vi finner det välbetänkt också för att undvika olyckshändelser av det slag som inträffade för några år sedan, då en ledamot av kammaren var borta i nära två år utan att ny man valdes.

Vi finner det också välbetänkt att talmannen får ständigt ersättare som en markering av hans efter valtillfället något över partierna stående position.

Vi finner det välbetänkt också med tanke på statsråden. Regeringsarbetet är så slitsamt att det sannerligen är ganska onödigt att statsråden skall behöva uppehålla sig här vid långa nattplena och vid omröstningar syssla med småsaker som ligger utanför deras departement och insyn; vi finner det också välbetänkt med tanke på det departementala arbetet, som måste flyta lättare om man slipper att antichambra i korridorerna här under långa perioder.

Låt mig i detta sammanhang uttala min tillfredsställelse över att regeringen har följt den moderata representanten i grundlagberedningen beträffande tiden för inkallande av ersättare och höjt grundlagbered-

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

ningens förslag från 15 dagar till 30 dagar.

Beträffande statsråden vill vi uttala den förhoppningen att ändringen inte skall leda till att statsråden blir främmande fåglar i kammaren och inte uppenbarar sig här utan att de i alla fall söker följa riksdagsarbetet fastän de slipper den tidigare bundenheten. Det vore ganska olyckligt för demokratin om regeringsbanken stode tom långa perioder därför att statsråden inte obligatoriskt tvingas att närvara. Det utgör inte något gott exempel när ett nuvarande statsråd, såvitt jag kunnat finna, under hela år 1971 och den gångna delen av 1972 inte har yttrat sig i kammaren och knappast syns till här.

Men när moderata samlingspartiets representanter i konstitutionsutskottet i dag yrkar avslag på propositionen, sker det av helt andra skäl. Det sker först och främst i samband med att samma representanter begär ett nytt förslag till nästa års riksdag. Moderata samlingspartiet är missnöjt med det nuvarande förslaget av den anledningen, att i detsamma inte upptas frågan om ledamotsantalet i kammaren. Låt mig ge en kort historik.

Vid de överläggningar mellan partierna som upptogs av regeringen efter det att författningsutredningen hade framlagt sitt förslag föreslogs från flera håll att den nya kammaren skulle bestå av 350 ledamöter, i och för sig en minskning i förhållande till de tidigare två kamrarna. Moderata samlingspartiet motsatte sig detta och yrkade på högst 300 ledamöter. Emellertid ville majoriteten ha 350, och när grundlagberedningen senare skulle utarbeta sitt förslag togs hänsyn härtill. Även majoriteten i beredningen stannade för 350 ledamöter.

Det kan här nämnas att det i sista stund gjordes försök att reducera antalet till 275 à 300. Dessa försök väckte intresse men strandade på motstånd från ett parti, centerpartiet, av skäl som i och för sig måste betraktas såsom aktningvärd. Centerpartiets ledning hade haft svårigheter med att vinna gehör för kompromissen i övrigt och ville då inte skapa nya svårigheter inför utsikten att dessa måhända skulle stjälpa hela kompromissen. Därav följde att det trots moderata samlingspartiets motstånd föreslogs en kammare med 350 ledamöter.

Remisskritiken var kraftig. 16 länsstyrelser och ett stort antal ämbetsverk ansåg att denna kammare skulle bli för tungrodd. Remissinstanserna gav betydande förord för 300 ledamöter, men kompromissen var ett faktum.

År 1968 reserverade sig samtliga moderater och en folkpartist i konstitutionsutskottet för ett lägre antal, nämligen 300. Viktigare var att konstitutionsutskottets majoritet enade sig om uttalandet att en ersättarinstitution – jag återger fritt ur konstitutionsutskottets betänkande nr 20 år 1968 – skulle medföra att olika landsdelar och orter samt skilda yrken och intresseriktningar fick större möjligheter att bli representerade. Utskottet tillade: "En ersättarinstitution kan i viss mån tillgodose detta intresse, och det torde även frånsatt detta bli ofrånkomligt att ånyo överväga ledamotsantalet i den mån ersättare införs."

Utskottet fortsatte i ett följande stycke: "Som en följd av det nu anförda vill utskottet, utan att ta ställning i sakfrågan, uttala som ett önskemål, att frågan om införande av ersättare för riksdagens ledamöter

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

behandlas med viss förtur inom grundlagberedningen. Skulle prövningen utfalla positivt," – med positivt menas alltså att antalet ledamöter skall sänkas – "kan detta bl. a. få konsekvenser för planeringen av den nya riksdagens lokaler." Grundlagberedningen följde denna direkta uppmaning från utskottet och avgav ett betänkande om ersättare. Där utgick man ånyo från 350 ledamöter. Två av grundlagberedningens ledamöter, herrar Georg Pettersson och Hilding Johansson, hade varit ledamöter i konstitutionsutskottet 1968, men de hade väl kommit på andra tankar eftersom de inte reserverade sig till förmån för 300 ledamöter i samband med behandlingen av frågan om en ersättarinstitution, vilket den moderate representanten gjorde.

Nu har frågan genom Kungl. Maj:ts proposition ånyo passerat konstitutionsutskottet, och man finner att utskottet inte har velat sammankoppla ersättarinstitutionen med frågan om antalet ledamöter i kammaren.

Vid utskottets betänkande har nu fogats en reservation av två moderata utskottsledamöter och en reservation från folkpartiet av i stort sett likartad innebörd. I utskottet 1972 finns flera ledamöter från 1968: herr Hilding Johansson, herr Adamsson och fru Thunvall. Vad dessa ansåg ofrånkomligt 1968 har blivit frånkomligt år 1972. Jag måste ställa några frågor: Vad har skett? Vad har kunnat förorsaka denna ändring?

Departementschefen säger i propositionen att det inte är lämpligt att sammankoppla frågan om kammarledamöternas antal och frågan om ersättarinstitutionen. Där fick konstitutionsutskottet av 1968! Det var det utskottet som sammankopplade frågorna. Men den motiveringen och den sammankopplingen underkänns nu av regeringen. Varför? – Ja, det kan näppeligen vara erfarenheterna från förra årets riksdag eller från den nu snart gångna vårriksdagen! Dessa erfarenheter tyder med all kraft på att farhågorna har besannats, och jag hänvisar i det avseendet till statistik som lämnas i en folkpartimotion och till för kammarledamöterna väl kända vittnesbörd av olika slag och olika uttalanden från talmän och talmanskonferens.

Vad sker nu? Jo, i stället för att överväga en minskning av antalet ledamöter i samband med att ersättare införs föreslår regeringen och utskottets majoritet en *ökning* av antalet aktiva ledamöter i kammaren, en ökning av antalet ledamöter som är berättigade att framträda i talarstolen – en ökning som kan tänkas uppgå till minst 20, ibland 30 personer. Man gör alltså precis tvärtom mot vad ett enigt konstitutionsutskott sade år 1968. Varför gör man tvärtom? – Svaret får väl lämnas av andra talare.

Det är alldeles uppenbart att följderna av riksdagens i dag väntade ställningstagande kommer att bli de väl kända och förutsedda. Det kommer att medföra krav på ökade debattrestriktioner, yttrandefriheten kommer att inskränkas – säkerligen varligt, men ändå inskränkas. Det kommer att bli fler nattplena och därmed följande mindre information om riksdagens arbete till allmänheten. Det kommer att bli onödiga kostnader, och det blir bekymmer med planeringen för riksdagens nya byggnad, om nu en sådan skall komma till stånd. Skall den projekteras för 370, 350 eller 300 ledamöter? Det blir frågor som måste lösas, om

man – vilket jag tycker är tveksamt – skall planera för ett nytt riksdagshus så kort tid efter det att detta hus har tagits i bruk.

Låt mig, fru talman, slå fast att det enda parti som konsekvent, från det frågan uppkommit, har arbetat för en effektiv riksdag med ett för ett land som Sverige icke orimligt ledamotsantal är moderata samlingspartiet. Vi kommer att fortsätta vårt arbete i den riktningen. Det är därför, fru talman, som jag yrkar bifall till reservationen 1.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! En mycket stor kammare i meningen antal ledamöter innebär väsentliga olägenheter. Det väcks då så många motioner, interpellationer och enkla frågor att det blir orimligt långa plena. Alltför många debatter måste hållas på kvällarna och intresset för dem utanför riksdagen blir mycket begränsat. Det leder också till att det blir för liten tid för ledamöterna att hålla kontakt med hemorten och med samhället utanför själva riksdagshuset. Jobbet här vid Sergels torg tar för mycken tid, kontakten med väljarna blir lidande.

Nu skall vi genomföra en ersättarreform. Jag är personligen varm anhängare av ett sådant system och hade stora sympatier för det ursprungliga förslag som lades fram av grundlagberedningen. Det är bra att vi *före* nomineringarna till nästa års val får reda på vilka regler för suppleanter som *efter* valet troligen kommer att gälla.

Men en sådan här reform innebär också i realiteten en utvidgning av riksdagens storlek. Statsråden får ersättare. Långvarigt sjuka får det. En del av dem som har utrikes uppdrag likaså. För andra med längre tjänstledighet kan suppleanter rycka in. Allt detta är bra. Men man kan därför också få räkna med, som motionen 1660 av herr Molin m. fl. visar, att antalet arbetande i kammaren då ökar med kanske 20–30 ledamöter i genomsnitt.

Just då är det ett naturligt ögonblick att minska kammarens storlek i stället för att öka den. Samtidigt som man genomför ersättarreformen borde man kunna enas om att begränsa antalet riksdagsplatser. Då skall vi ta hänsyn *både* till kravet på regional balans och till önskemålet om en effektivt arbetande kammare. Grundlagberedningens majoritet har föreslagit att riksdagen skall bestå av 349 ledamöter. En minskning med 50 vore rimlig i samband med att vi på annat sätt gör det möjligt för 20–30 ersättare att rycka in.

Jag har därför i konstitutionsutskottet reserverat mig för en minskning av riksdagens storlek till 299 ledamöter och yrkar bifall till reservationen 2.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Det råder ingen tvekan om att det finns en mycket stor uppslutning kring tanken att införa ersättare för riksdagsledamöter. Bakom utskottets förslag står samtliga socialdemokrater och centerpartister samt en av de två folkpartisterna. Det intressanta är emellertid att även reservanterna omfattar suppleanttanken.

Herr Hernelius har visserligen yrkat avslag på propositionen, men han markerade i talarstolen att han anslöt sig till tanken på ersättare, under

förutsättning att antalet ledamöter reducerades.

Herr Ahlmark har följt utskottet och ansluter sig till dess förslag men vill samtidigt att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en reduktion av ledamotsantalet.

Enigheten sträcker sig emellertid ett stycke längre. Det råder även enighet om formerna för utseende av ersättare. Grundlagberedningen menade på sin tid att ersättarna skulle komma från samma valkrets och från samma listtyp som den ledamot som skulle ersättas. Under remissbehandlingen framförde valtekniska utredningen ett förslag om att man skulle tillämpa en metod med "riksersättare". Det skulle innebära att ersättarna utsågs på samma sätt som innehavarna av utjämningsmandaten. Denna tanke har tagits upp i en motion, men inom konstitutionsutskottet råder det fullständig enighet om att man skall följa den metod som grundlagberedningen och regeringen har föreslagit. När det gäller talmannens och statsrådets suppleanter kan väl knappast tänkas någon annan metod.

Jag skall villigt erkänna att för övriga ledamöters suppleanter fanns det med grundlagberedningens ursprungliga förslag skäl för den tanke som valtekniska utredningen utvecklade. Man skulle på det sättet få en kår av suppleanter som mycket ofta skulle tjänstgöra och följaktligen förvärva en betydande erfarenhet och kunnighet i riksdagsarbetet. Nu gäller det vakanser på över en månad. Då försvagas detta skäl i mycket hög grad.

Däremot får ett annat skäl som varit grundlagberedningens en helt annan relevans, nämligen det att man genom dess metod kan uppehålla förbindelsen med valkretsen. Låt oss ta det exemplet att någon riksdagsledamot måste vara borta en riksdagstermin. Det finns bara en företrädare för partiet från valkretsen. Följde man riksersättarprincipen skulle det leda till att det under en längre tid inte funnes någon företrädare för detta parti från valkretsen. Den som kom in som ersättare kunde bo i en helt annan valkrets.

Med detta kommer jag in på den fråga som i dag står i centrum, nämligen antalet ledamöter. Som väntat var har herr Hernelius hänvisat till konstitutionsutskottets ställningstagande 1968 och även nämnt mitt namn i detta sammanhang. Jag har också tagit fram utskottets betänkan- de av år 1968, och kanske även jag, fru talman, kan få läsa in litet av detta i kammarens protokoll: "En betydelsefull fördel med ett högt ledamotsantal är att riksdagens folkliga förankring därigenom breddas. Inte bara olika landsdelar och orter utan även skilda yrken och intresseriktningar får större möjligheter att bli representerade i riksdagen. En ersättarinstitution kan i viss mån tillgodose detta intresse, och det torde även fränsett detta bli ofrånkomligt att ånyo överväga ledamotsantalet i den mån ersättare införs." Delvis sammanföll det jag läste med vad herr Hernelius tidigare har anfört från talarstolen.

Låt mig emellertid fästa uppmärksamhet på att här står att ledamotsantalet skulle övervägas. Jag har inte i detta lagt in den tolkningen att konstitutionsutskottet skulle känna sig förpliktat att den dag ersättare skulle införas lägga fram ett förslag om reduktion av antalet ledamöter.

Nu har det skett sådana överväganden, för att tala med konstitutionsutskottet. För min del har jag deltagit i två sådana prövningar. Den första

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

skedde inom grundlagberedningen. Som herr Hernelius väl känner till innebär det förslag som grundlagberedningen har lagt fram i år att majoriteten, som i detta fall består av socialdemokraterna och centerpartisten, håller fast vid det höga antalet 349 ledamöter. Den folkpartistiska representanten, herr Lundström, har ansett att erfarenheter av 1971 års riksdag talar för en reduktion, och herr Hernelius har hållit fast vid sin gamla linje. Sedan har jag deltagit i en ny prövning av detta ärende, och det skedde inom konstitutionsutskottet. Låt mig helt kort få redovisa de skäl som har lett till att jag har hållit på det högre ledamotsantalet.

Får jag först se frågan från utskottens synpunkt. Det tror jag är väsentligt att man drar in i debatten, ty såvitt jag förstår underlättar ersättarna utskottens verksamhet. Problemet i utskotten är att alltid få samtliga platser besatta, inte att man skulle ha ett överflöd av suppleanter i utskotten. En gång i tiden hade vi för få utskottsplatser i riksdagen, och det ledde till att det i vissa fall kunde dröja många år innan en riksdagsledamot blev ordinarie utskottsledamot. Det gjorde att suppleanterna i vissa utskott ytterst sällan fick tjänstgöra. I dag är situationen den att det kan uppstå svårigheter att besätta utskottsplatserna, och suppleanter är åtminstone i vissa utskott eftersökta. Denna situation förbättras genom att man får suppleanter.

Emellertid får man väl också granska frågan från kammarens synpunkt, och det är det som herr Hernelius och herr Ahlmark har gjort. Då utgår de från att ersättarna skall vara mycket flitiga här i kammaren, och det är kanske en riktig utgångspunkt, men i ett avseende tror jag dock att man skall ta hänsyn till de erfarenheter vi har. De som ställer enkla frågor och interpellationer hör i stor utsträckning till oppositionspartierna. Ersättarna för statsråden tror jag inte kommer att bli de som trägnast interpellationer och ställer enkla frågor. Visst lär det kunna förekomma att även sådana suppleanter kan gripa in och interpellera, men jag tror inte att man behöver utgå ifrån att dessa ersättare varje vecka ställer enkla frågor eller väcker interpellationer till det statsråd för vilket vederbörande är ersättare, även om man till kammarledamöternas förnöjelse ibland kan få en duell mellan ett statsråd och hans suppleant.

Vidare säger man att yttrandefriheten begränsas genom ett större antal ledamöter, och det är klart att detta är en väsentlig fråga som vi behöver noga överväga. När man bedömer antalet ledamöter får man också ta hänsyn till den återhållsamhet när det gäller att yttra sig som den enskilde ledamoten lägger i dagen och de debattrestriktioner riksdagen eventuellt kan införa. Men en reduktion av antalet ledamöter leder uppenbarligen till att ett mindre antal kan yttra sig i riksdagen. Det blir några som får större möjligheter att yttra sig, men de som blir utestängda lär ju inte få tillfälle att här i riksdagen utveckla några tankegångar.

Ytterligare hänvisar herr Ahlmark till kontakterna med väljarna. Uppenbarligen är det mycket väsentligt att vi kan upprätthålla dessa kontakter, men färre riksdagsledamöter betyder sämre kontakter med väljarna. Detta får så mycket större betydelse som en reduktion kommer att gå ut över glesbygderna. Tidigare, fru talman, har jag läst vad konstitutionsutskottet anförde som skäl för ett stort antal ledamöter 1968. Detta gäller alltså. Sedan dess har vi fått en debatt där man ofta

framhåller betydelsen av att man har goda kontakter mellan väljarna och de valda. Möjligheterna härtill försvagas om man reducerar antalet ledamöter. Ett relativt högt antal ledamöter betyder en god geografisk spridning och att man kan ta kontakt med skilda landsdelar. Med den valkretsindelning vi nu har och med det valsysteem som vi tillämpar uppstår det uppenbarligen en försvagning av glesbygdernas representation. Detta får särskild betydelse för partier som har *en* representant från en valkrets. Det kan bli så att ett litet parti blir orepresenterat i valkretsen, vilket leder till att de kontakter som är så nödvändiga inte kan uppehållas direkt av en ledamot som bor i denna valkrets.

Herr Ahlmark har redan fäst uppmärksamheten på betydelsen av att riksdagen fattar sitt beslut nu, så att partierna får klarhet inför nomineringarna. Det har varit det avgörande skälet till att konstitutionsutskottet velat få fram denna proposition och detta utskottsbetänkande nu. Nomineringsarbetet börjar redan till hösten, och därför är det viktigt att vi i de olika partierna vet vad vi skall utgå från.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Johansson i Trollhättan läste ur konstitutionsutskottets utlåtande från år 1968 upp argument för ett *högt* antal ledamöter. Jag skulle kunna läsa upp argumenten för ett *lågt* antal ledamöter - de står på sidan före - men jag skall inte betunga kammaren och dess protokoll med den läsningen; jag koncentrerade mig på slutsatsen, att det var ofrånkomligt att ledamotsantalet upptogs till ny prövning om och när en ersättarinstitution införes.

Nu säger herr Johansson att han har varit med om två sådana prövningar: inom grundlagberedningen och inom konstitutionsutskottet. Ja, jag har varit med vid båda dessa tillfällen. Vi menar tydligen olika ting när vi talar om prövning. Jag kan inte finna att det t. ex. i konstitutionsutskottet denna gång förekom någonting som var värt ordet prövning i samband med denna proposition.

Jag vill också säga att jag är litet förvånad över att herr Johansson drog in frågan om antalet ledamöter i utskotten och närvarofrekvensen där, eftersom herr Johansson vet - kanske bättre än någon annan i denna kammare - att utskottens ledamotsantal är skraddarsytt efter antalet kammarledamöter; om antalet ledamöter i kammaren sänks, så sänks naturligtvis också utskottens ledamotsantal. Det är självklart.

Jag hade hoppats på en förklaring av herr Johansson, varför det som var ofrånkomligt 1968 har blivit frånkomligt 1972. Jag har inte fått den, men om jag skall vara riktigt ärlig måste jag säga att jag inte hade väntat att få den.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Det står i konstitutionsutskottets betänkande nr 20 år 1968 att det blir "ofrånkomligt att ånyo överväga ledamotsantalet i den mån ersättare införs". Nu kanske herr Hernelius och jag lägger in olika betydelser i ordet "överväga". För min del har jag gjort dessa överväganden. Herr Hernelius var närvarande första gången som jag gjorde

övervägandet det här året; vi hade en diskussion om det i grundlagberedningen. Sedan har jag också övervägt detta, och jag har prövat de skäl som har förts fram för både det ena och det andra. I mitt föregående inlägg försökte jag visa varför jag för min del håller på ett högre ledamotsantal än herr Hernelius gör. Det var mitt svar på herr Hernelius' fråga om övervägandet. Det står att det är ofrånkomligt att överväga antalet. Vi *har* övervägt det. Vi har uppfyllt vad vi uttalade år 1968.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är möjligt att herr Johansson i Trollhättan har övervägt det i sitt hjärta och i sin egen kammare, men i konstitutionsutskottets kammare förekom det inte något övervägande som är värt namnet.

Sedan skall jag passa på att säga att herr Johanssons resonemang beträffande glesbygderna har fått svar från en remissinstans redan för flera år sedan, då denna remissinstans yttrade: Skulle man följa glesbygdargumentet, skulle man *höja* kammarens ledamotsantal i takt med att urbaniseringen fortsätter i det här landet. Det kanske är motiveringen till att vi nu höjer antalet faktiskt närvarande i kammaren, fastän den motiveringen inte är utsagd.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Om fru talmannen tillåter oss att argumentera tillsammans med en remissinstans som inte är här företrädd, så skulle jag vilja säga att det argument som herr Hernelius återgav efter denna remissinstans gäller med stor styrka just nu. Om man följer herr Hernelius' recept, skulle man verkligen kunna åberopa denna remissinstans. Jag har tagit intryck av den, och därför vill jag inte medverka till att minska antalet ledamöter.

Sedan till frågan om var jag har övervägt det här. Herr Hernelius vet ju att inom grundlagberedningen hade vi en diskussion om detta. Sedan har jag naturligtvis fullföljt den linjen. Att jag på några månader skulle byta ståndpunkt verkar ju helt orimligt. Man kan göra sådana överväganden för sig själv. Man behöver inte nödvändigtvis föra en diskussion med herr Hernelius i detta stycke. Nu för jag den, och nu kommer skälen fram.

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det är ju i och för sig ingen i princip ny eller särskilt dramatisk fråga riksdagen har att ta ställning till, när vi nu går att införa ett system med ersättare för riksdagsledamöter. I landstingen har sedan länge suppleanter kunnat kallas in för tjänstgöring, och kommunerna har möjlighet att besluta att det skall finnas suppleanter för fullmäktige. För riksdagens del föreslog redan författningsutredningen i sitt slutbetänkande 1963 att ett ersättersystem skulle införas, närmast efter norskt mönster. Grundlagberedningen tog upp tanken i ett särbetänkande 1970 och återkommer med sitt förslag i det i år avgivna slutbetänkandet.

Det tycks nu, om man får döma av reaktionen på förslaget i propositionen 66, vilket godtagits av konstitutionsutskottets majoritet, råda tämligen vidsträckt enighet om att det bör finnas ersättare även för riksdagsmän.

Propositionens förslag överensstämmer med grundlagberedningens på ett par punkter men avviker på ett par andra. Gemensamt för de båda förslagen är att ersättare obligatoriskt skall gå in för statsråd som är riksdagsledamöter och för riksdagens talman. Det finns en rad goda skäl för en sådan ordning, och jag skall inte återupprepa dessa. Vad gäller den del av förslaget som innebär att regeringsledamöterna inte samtidigt skall vara riksdagsledamöter finns det internationell erfarenhet att anknäta till, visserligen främst i stater med presidentstyre och tillämpad maktindelning, men även i en handfull parlamentariskt styrda stater, t. ex. i Frankrike, Luxemburg, Nederländerna och Norge, får ministrarna lämna sina platser i folkrepresentationen, när de går in i regeringen. Vad gäller detaljerna i övrigt anknäuter det system som vi nu kommer att få närmast till det norska. Däremot finns det, såvitt jag kunnat upptäcka, inte någon motsvarighet till förslaget om permanent ersättare för talmannen. Det blir således tydligen en genuin svensk uppfinning.

De punkter där proposition och utskott avviker från grundlagberedningens förslag gäller reglerna om ersättare för gemene riksdagsman. Grundlagberedningens förslag var, som tidigare nämnts här från talarstolen, något annorlunda utformat. Det var, kan man säga, djärvare och mera konsekvent i sin utformning. Beredningen föreslog att ersättare obligatoriskt skulle kallas in, om ledamot var ledig mer än 15 dagar. Enligt propositionen och utskottet skall det krävas 30 dagars ledighet. Enligt grundlagberedningens förslag skulle dessutom ersättare kallas in även för kortare ledigheter, om minst tio av riksdagens ledamöter begärde det. Denna fakultativa möjlighet finns inte alls med i det förslag som nu föreligger.

Nu är det ju så att ledigheter på en månad eller mer är tämligen sällsynta i riksdagen. Det har hittills förekommit praktiskt taget endast i anledning av FN-uppdrag och på grund av sjukdom. Det är således endast i ett litet antal fall som det blir aktuellt att kalla in ersättare för vanliga riksdagsmän. Vid den korttidsfrånvaro som är mera vanlig och som normalt sett väl har störst betydelse för de enskilda ledamöternas möjligheter att delta i politisk och annan aktivitet utanför detta hus, får man således även i fortsättningen tillgripa kvittning, vilket är en i många sammanhang besvärlig och ur principiell synpunkt diskutabel metod. Det finns också lägen där kvittning inte alls kan fungera, t. ex. i mycket viktiga sakvoteringar eller i frågor där det enligt författningen förutsätts anslutning av en viss andel av riksdagens alla ledamöter. Detta gäller t. ex. röstning om misstroendeförklaring och – om grundlagberedningen får gehör för sitt förslag på den punkten – vid val av statsminister.

För att summera: De brister, som finns i det förslag som nu föreligger jämfört med grundlagberedningens, är att det inte nämnvärt ökar riksdagsledamöternas möjligheter att hålla kontakt med aktiviteter utanför riksdagen, och inte heller nämnvärt vidgar kretsen av personer som får erfarenhet av riksdagsarbetet, samt att det inte skapar garantier för att riksdagen är fulltalig vid viktiga beslut av det slag som jag nyss nämnde.

Jag har, fru talman, inte reserverat mig mot utskottets förslag. Det innebär att jag tillstyrker det. Jag ser det som ett steg i rätt riktning, men

jag är ganska övertygad om att när riksdagen under några år fått erfarenhet av det mera begränsade ersättersystem som nu föreslås kommer frågan om en reformering i den riktning som grundlagberedningen angett att aktualiseras.

Detta gäller för övrigt även metoden att utse ersättare vilken enligt min mening bör bli beroende av ersättersystemets utformning i övrigt. Som det nu kommer att bli, dvs. med ett litet antal tjänstgörande ersättare men med relativt lång tjänstgöringstid är det rimligt att ersättaren hämtas inte bara från samma parti som den frånvarande ledamoten utan även från samma valkrets och listtyp. Det bör observeras att flertalet av de ersättare som nu kommer att utses aldrig kommer att få tjänstgöra över huvud taget.

Om däremot ersättersystemet i en framtid utvidgas och korttidstjänstgöring blir vanlig är det mera rationellt att – som föreslås i ett par motioner – ett antal ersättare fördelas med den metod som nu används för att fördela utjämningsmandaten inom partierna.

Till vad jag sagt om ersättersystemet vill jag också, fru talman, foga, att jag anser att det finns vissa lagtekniska brister i det föreliggande förslaget. Enligt min mening bör huvudbestämmelserna om ersättare finnas i regeringsform och riksdagsordning och inte i en särskild lag. Jag förutsätter att det blir tillfälle att återkomma till detta och en del andra detaljer när riksdagen nästa år har att ta ställning till grundlagberedningens samlade förslag.

Huvudskälet till att riksdagen redan nu måste ta ställning är, som herr Johansson i Trollhättan redan framhållit, att det inför partiernas nomineringar bör vara känt hur ersättersystemet skall vara utformat i sak för nästa mandatperiod.

Vidare måste bestämmelser om val av ersättarna kunna inarbetas i det förslag till vallag som utlovats till höstsessionen.

Sedan har, fru talman, en annan mera fristående fråga aktualiserats i anledning av ersättarpropositionen. Det gäller frågan om antalet ledamöter i riksdagen. I motioner från moderata samlingspartiet och från några folkpartister har det, som vi hört, krävts en sänkning av antalet ledamöter till 299. I en enskild motion kräver dessutom herr Sjöholm en nedskärning till 175 vilket om jag förstått honom rätt närmast skulle vara att betrakta som en första etapp. Hur långt ned han egentligen skulle vilja gå har han dock inte angivit i motionen, men han kommer efter mig på talarlistan och kan kanske i sitt inlägg klargöra om han anser att det behövs någon riksdag över huvud taget. I utskottet har han emellertid inte fått någon reservant på sin linje, och jag lämnar därför hans förslag därhän så länge.

Antalet riksdagsmän bantades ju ned ganska kraftigt redan vid beslutet 1968–1969 om övergång till enkammarssystemet. Tidigare hade riksdagen sammanlagt 384 ledamöter. Beslutet 1968–1969 innebar således en reducering med 34. Om riksdagen skulle följa reservanterna i utskottet skulle antalet skäras ned med ytterligare 51. Sammanlagt skulle således på några få år antalet riksdagsledamöter minska med 85, vilket är en minskning på gott och väl en femtedel. Det gäller således en mycket omfattande nedskärning. Även om vi lägger till de 15–20 ledamöter som

genom det föreslagna ersättersystemet mera stadigvarande kommer att tjänstgöra i riksdagen skulle det bli fråga om en reducering med ett 70-tal.

Det enda skäl som anförts för en sådan reducering är, såvitt jag kunnat finna, att riksdagens arbetsbörda därmed skulle lätta. Det seriösa argumentet för en minskning av riksdagens arbetsbörda är i sin tur att ledamöterna skulle få bättre möjligheter till verksamheter av olika slag utanför riksdagen. Detta är en viktig fråga, och jag skall återkomma något till den senare. Men först några andra reflexioner.

Det är enligt min mening, fru talman, inte riktigt att se frågan om antalet riksdagsmän enbart som en arbetsteknisk fråga; den måste ses i ett vidare perspektiv. Helt allmänt vill jag säga, att jag anser att det är till gagn för hela det politiska livet i en demokrati, att det finns ett förhållandevis stort antal människor som huvudsakligen sysslar med politik. Det innebär att det finns många vägar för de enskilda människorna att nå fram med krav och förslag och att det ges många möjligheter till debatt och information. Chanserna att de enskilda människorna personligen känner en riksdagsman ökar givetvis om antalet riksdagsmän är förhållandevis stort. Därmed ökar också möjligheterna till politisk information och politiskt inflytande.

Vidare anses det ganska allmänt att det är riktigt att riksdagsmän gör en rad mera specifika insatser vid sidan om det egentliga riksdagsarbetet. Vi anser att det är riktigt med ett inslag av parlamentariker i t. ex. verksstyrelser, i AB Statsföretag och inte minst i offentliga utredningar. Om det skall bli meningsfulla insatser härvidlag krävs det en spridning av uppdragen. Mer än ett par tre uppdrag av denna typ orkar de flesta inte med vid sidan av riksdagsarbetet och andra uppgifter som mer eller mindre automatiskt följer med riksdagsmannaskapet.

Det anses således riktigt att riksdagsmän gör insatser över ganska vida fält. Men om vi blir för få försvåras detta enligt min uppfattning. Därmed bäddar man således för en ytterligare byråkratisering av det politiska livet, för ett ytterligare förstärkt tjänstemannavälde över viktiga samhällsfunktioner och för en ökad tyngd för de särintressen som representeras av intresseorganisationerna. Jag har således en hög värdering av det politiska arbetets betydelse, och jag är motståndare till s. k. reformer som kan leda till att förutsättningarna för politiskt arbete och politiskt ansvarsutkrävande försämras.

Frågan om antalet ledamöter i riksdagen är också viktig från representativitetssynpunkt, som herr Johansson i Trollhättan redan varit inne på. Sverige är beträffande ytvidden ett stort och beträffande närings-, yrkes- och bebyggelsestruktur ett rikt differentierat land. Det är viktigt att ledamotstalet i riksdagen är så stort att olika meningsriktningar kan ges en regionalt differentierad representation vad gäller yrken, intressen, ålder, kön etc. Ju färre ledamöter det finns i riksdagen, desto svårare blir det att tillgodose dessa representativitetsaspekter.

I sammanhanget kan det nämnas att om moderata samlingspartiet och folkpartisterna fick som de ville i den här frågan, så skulle om nuvarande opinionssiffror står sig — båda de partierna bli helt orepresenterade i ytterligare ett antal valkretsar. Jag vet inte vad man inom dessa

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

partiers regionala organisationer skulle säga om en sådan utveckling. Det får väl vara en sak mellan dessa partiets företrädare och deras valmans- och medlemskår. Men ur principiell synpunkt tycker jag det skulle vara att beklaga, om antalet riksdagsledamöter sattes så lågt att även förhållandevis stora partier – det gäller här partier med över 10 procent av valmanskåren – blev orepresenterade i stora områden av landet. Det är knappast troligt att ens moderater och folkpartister skulle tycka att det var till gagn för den politiska aktiviteten eller den politiska opinionsbildningens mångsidighet i dessa områden.

Det har ibland sagts i debatten att den svenska riksdagen är ovanligt stor, om man gör en internationell jämförelse. Detta är inte med sanningen överensstämmande. Det finns gott om parlament världen över som har mycket högre ledamotstal. Det finns t. o. m. exempel på länder med tvåkammerssystem där inte bara den nedre kammaren utan också den övre är större än den svenska riksdagen eller nästan lika stor. Däremot är det riktigt att våra nordiska grannländer har mindre parlament. Den finska riksdagen har 200, det danska folketinget 179 och det norska stortinget 150 ledamöter. Men intressant i sammanhanget är att om man sätter antalet parlamentariker i relation till befolkningens storlek, så får man i alla de fyra länderna ungefär samma tal. I Sverige svarar en riksdagsman mot ungefär 23 000 invånare, i Finland är det nästan exakt samma antal, i Norge och Danmark ligger det endast obetydligt högre. Det är således inte på det viset att vårt arma land är fullständigt nedtyngt av politiker, medan våra grannländer lättvindigt undsluppit denna börda. Riksdagsmannatätheten är ungefär densamma i alla de fyra länderna.

Slutligen, fru talman, några ord om de arbetstekniska argument som tjänat som huvudmotivering för kraven på ett lägre ledamotstal. Man anser kort och gott att det finns ett klart samband mellan antalet ledamöter och riksdagens arbetsbörda. En reducering av antalet ledamöter skulle leda till en väsentlig minskning av arbetsbördan – det är tanken. Det är mycket diskutabelt om det finns ett sådant samband, och det är i varje fall ingalunda klart. Om det fanns ett sådant direkt samband borde man ju jämfört med Sverige i Finland klara av sina riksdags-sessioner på gott och väl halva tiden, i Danmark på halva och i Norge på mindre än halva tiden. Men det gör man inte. I själva verket är det så, att man i samtliga dessa länder snarast har längre sessionstider än i Sverige. I såväl Danmark som Norge startar man i början av oktober och håller på till långt in i juni. Extra sommarmöten är dessutom vanliga, åtminstone i Norge. Och i Finland är riksdagen enligt uppgift samlad praktiskt taget året runt.

Den enkla slutsatsen man kan dra av detta är att det inte finns något enkelt samband mellan antalet ledamöter och sessionstid. Det är andra faktorer som är avgörande för den ökade arbetstid, som man finner i praktiskt taget alla parlament i den demokratiska världen. Den viktigaste faktorn härvidlag är säkerligen det ökade samhällsliga engagemanget över allt vidare sektorer. Det är helt enkelt så, att det blir allt fler och alltmer komplicerade frågor som kräver politikernas tid för penetrering och beslut. Den som drömmer om minskat arbete och kortare sessioner drömmer enligt min mening en nostalgisk och orealiserbar dröm. Ett

minskat antal ledamöter i riksdagen kommer i varje fall inte att leda till att den drömmen går i uppfyllelse. Jobbet måste ju göras. Har man ett lägre antal ledamöter, kommer dessa säkerligen att bli än hårdare bundna till Stockholm. Om riksdagsmännen är färre, blir det således ännu svårare att komma loss för aktiviteter i hemorten och på annat håll utanför riksdagen. Även detta talar således mot förslaget att reducera antalet ledamöter.

Vad jag här sagt innebär naturligtvis inte att jag nonchalerar behovet av reformering av riksdagens arbetsformer. En sådan reformering bör komma till stånd — det är jag fullt införstådd med. Men det är en sak för sig, som vi inte har att ta ställning till i dag. Den blir aktuell nästa år, när vi får propositionen på grundlagberedningens samlade förslag.

Med detta ber jag, fru talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess betänkande nr 30.

Herr SJÖHOLM (fp):

Fru talman! Jag får börja med att tacka herr Fiskesjö för att han presenterade min motion. Ett slag trodde jag att han skulle göra det så utförligt att jag själv skulle slippa, men så stannade han av. Han tog åtminstone också den tid i anspråk som jag antecknat på talarlistan. Om vi skall ha 350 ledamöter, får man kanske hålla sig inom de tidsramar som vi anger på papperet; annars är de tämligen värdelösa.

Jag har djärvt väcka en motion som mycket riktigt innehåller att man skulle nöja sig med 175 ledamöter. Det är fullt realistiskt, som jag ser det. I motionen har jag skrivit att jag anser att bevisbördan ligger hos dem som hävdar att det är ett för litet antal. Något sådant bevis finns inte i utskottsbetänkandet, och det har inte heller kommit fram nu i debatten. Vi kanske får höra något sedan.

Det enda motargument som hittills har synts till är att man behöver så många för att man skall täcka hela landet geografiskt. Det är ett mycket dåligt och ihåligt argument. Då kan man ju fråga sig varför vi en gång avskaffade bostadsbandet — det var ju en garanti för att man fick folk som var hemmahörande i de valkretsar där de valdes.

När kommunsammanläggningen är fullt genomförd, får vi i detta land 270 kommuner. Man skulle alltså kunna utse en riksdagsledamot från varje kommun, och ändå fick man 80 stycken över. Det kanske vore en metod att tillämpa. Åtminstone skulle den vara bra på det sättet att ingen kommun blev utan talare här när man skiftar byte i utlokaliseringsdebatter. Då fanns det en från varje kommun som kunde göra sin röst hörd i denna bypolitiska parad i rikspolitiken som vi upplever en gång varje termin. Någon bättre geografisk spridning kan man inte tänka sig än att man skulle ha 270 ledamöter — man skulle få en för varje kommun. Med nuvarande antal ledamöter skulle man som sagt få 80 över.

Nu skall jag inte läsa upp det som herrar Hernelius och Johansson i Trollhättan redan har läst. Det har också tvistats litet om i vilken kammare man skulle överväga detta. Men vad man sade 1968 står refererat i årets utskottsbetänkande, nämligen att "en ersättarinstitution i viss mån kan tillgodose samma intresse som ett högt ledamotsantal". Så står det obestriddligen. Nu skall vi alltså ha dels ett ersättarsystem, dels

ett högt ledamotsantal. Det är kaka på kaka, som man brukar säga. Herr Johansson kan dock icke komma ifrån att så står det — hur man än överväger och i vilken kammare man än överväger. Då har vi fått båda dessa system samtidigt.

Ett lägre ledamotsantal skulle ju resultera i att vi fick rimligare arbetsförhållanden i denna riksdag, och jag tror inte jag behöver närmare utveckla att vi behöver det. Dessutom skulle naturligtvis — det är en biverkan men en gynnsam biverkan — kostnaderna minskas med några miljoner årligen, och det är dock pengar det med. Jag tror bl. a. att våra väljare tycker att några miljoner är rätt mycket pengar, om man kan spara dem utan men för något, och det anser jag att man kan.

Sedan vore det naturligtvis, fru talman, bättre om inte vi själva beslöt hur många vi skall vara här, liksom det vore bättre om vi inte själva beslöt vilka förmåner vi skall ha. Nu tror jag inte det är genomförbart, men det skulle vara väldigt bra om man kunde ha ett sådant system. Vi är dock här som ombud för det svenska folket, och om man skulle fråga dem som har skickat hit oss vilket antal de tycker är lämpligt, så skulle man nog komma närmare min siffra än utskottets. Om man skulle komma över eller under min siffra vågar jag inte säga, men jag tror att man skulle komma ganska nära den. Det kanske ändå skulle säga oss något. Man talar gärna om gräsrotsdemokrati, att man skall lyssna på rörelsen osv. Det kanske inte är så dumt. Jag tror inte att demokratin skall göra halt inför frågor som rör oss själva som riksdagsledamöter.

Sedan är det givetvis så, att om man gick ned så djärvt som till 175 ledamöter, skulle det medföra en nackdel som herr Fiskesjö var inne på men som jag menar skulle kunna vändas till en fördel. Det är riktigt att om man gick ned så lågt skulle i vissa valkretsar både folkpartiet och moderaterna och kanske även centerpartiet — det glömde herr Fiskesjö — bli utan mandat. Och det vore naturligtvis en olycka — det håller jag med om. Men för att freda sig mot detta skulle man tvinga dessa tre partier att gå samman i ett parti.

Detta är en ytterligare fördel som jag ser här. Partierna skulle alltså av ren självbevarelsedrift slå sig ihop. Det är naturligtvis en kraftig medicin, men det verkar som om det skulle behövas en sådan för att forcera den tröghetens lag som råder på det här området. Jag tror också att detta skulle vara att följa våra väljares linje i stor utsträckning.

Det idealtillstånd som jag ser, fru talman, är således att vi skulle få en rimligt stor riksdag med rimliga arbetsförhållanden, sammansatt av representanter för två partier som alternerade vid makten. Det skulle bli en demokratins pånyttfödelse som jag tror inte skulle vara obehövlig.

Ett förverkligande av tankegångarna i min motion skulle leda fram till detta idealtillstånd, och följdriktigt borde jag yrka bifall till motionen. Men det sägs ju att politik är det möjligas konst, och jag har inga förväntningar om någon större anslutning till något förslag i den riktningen. Därför skall jag i stället ansluta mig till reservationen 2 av herr Ahlmark och yrka bifall till den. Den är dock ett steg i rätt riktning. Jag tycker det är ett helt otillräckligt steg, men ett steg i rätt riktning är ju alltid något.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 2.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Får jag först klara ut med herr Fiskesjö att frågorna om det lagtekniska finns det möjlighet att återkomma till nästa år, och om det är vi alltså överens.

Sedan vill jag emellertid gärna säga ett par ord till herr Sjöholm. Han har väckt en motion om att man skall begränsa antalet riksdagsledamöter till 175. Tydligen har herr Fiskesjö och jag ändå lyckats påverka honom i någon mån med våra inlägg, för nu har han höjt budet till herr Ahlmarks nivå. Det betyder också att han accepterar det suppleantsystem som vi föreslår.

Men hela herr Sjöholms sätt att resonera är ganska egendomligt. Han nämner att det kommer att bli 270 kommuner och tycker att det kanske skulle ha varit riktigt att ha en ledamot för varje kommun – och så föreslår han 175! Det är en matematik som åtminstone vi i Västergötland har något svårt att förstå.

Vidare hänvisar herr Sjöholm till att det skulle vara bra om någon utanför riksdagen fastställde antalet ledamöter. Men det är nog omöjligt, säger herr Sjöholm. Varför utvecklar då herr Sjöholm den tankegången från talarstolen? I stället borde väl herr Sjöholm fundera över vilken instans det skulle vara. Skulle det vara Förenta nationerna som skulle gå in här och på något sätt bestämma detta eller vilken instans skulle det vara?

Möjligen kunde herr Sjöholms anförande ge intrycket att man i varje valkrets skulle fastställa detta. Herr Sjöholm hänvisar till att man skulle söka sig till vad han kallar "gräsrötterna" – ett ord som jag ytterst ogärna vill ta i min mun, men som jag nu tar som ett citat från herr Sjöholm. Ja, då finge vi nog en ganska egendomlig ordning här. Herr Sjöholm menar att om man går ut och frågar väljarna, så skulle de rekommendera ett litet antal ledamöter. Det är möjligt att herr Sjöholms väljare gör detta. För min del har jag inte mött den inställningen bland dem som valt mig. Och jag skulle tro att de som representerar mera befolkningsfattiga områden skulle inte heller få det rådet: Se till att det blir ett litet antal ledamöter, så att ingen kommer från de här bygderna!

Men nu fick jag ju till slut, fru talman, förklaringen till herr Sjöholms motion och agerande. Han vill åstadkomma en borgerlig samling, ett enda borgerligt parti genom detta förslag. Och då är det en affär som inte jag blandar mig i.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara helt kort säga att Sten Sjöholm gör det väldigt lätt för sig. Han skriver i sin motion och säger från kammarens talarstol att bevisbördan åligger dem som har intagit en annan ståndpunkt än han själv. Jag har anfört en lång rad argument för den ståndpunkt som jag intagit; herr Sjöholm har inte anfört ett enda argument utöver detta arbetstekniska, som jag berörde ganska utförligt i mitt förra inlägg.

Jag skulle vilja uppmana herr Sjöholm att påta sig en liten del av bevisbördan, åtminstone för sin egen motion.

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Först vill jag säga till herr Fiskesjö att vad jag sagt är att bevisbördan bör ligga på dem som vill ha ett större antal ledamöter. Det är alldeles självklart, och det tycker jag inte behöver motiveras närmare. Om man med ett färre antal ledamöter får rimligare arbetsförhållanden och mindre kostnader, så ankommer det givetvis på den som inte vill ha det att förklara varför han inte vill det. Det är ju ändå det rimligare förslaget. Jag frågar därför: Var finns bevisen för att det skulle bli annorlunda – och vad skulle bli annorlunda – om man hade 175 ledamöter i stället för 350? Skulle något enda beslut i denna kammare då bli annorlunda?

Är det inte i stället så, om vi skall vara uppriktiga, att de beslut som fattas i utskotten står sig här i kammaren? I någon mån är ju denna kammare bara en expeditionsetapp för de beslut som fattas i utskotten. Nej, färre ledamöter skulle inte betyda det ringaste, ty 98–99 procent av alla de utskottsbetänkanden som kommer på vårt bord blir också utan några ändringar riksdagens beslut. Tala om för mig vad det är för nackdelar med det lägre antalet, herr Johansson i Trollhättan och herr Fiskesjö! Det är bara det jag efterlyser.

Sedan sade jag inte, herr Johansson, att vi skulle välja en ledamot från varje kommun; jag sade att den geografiska täckningen skulle bli perfekt med 270 ledamöter. Det skulle inte behövas fler. Det är alldeles ofrånkomligt. Jag sade också att från vissa synpunkter kunde det vara ett bra förslag, men jag förespråkade det inte, eftersom jag förstår att det är omöjligt att genomföra.

Vidare ondgjorde sig herr Johansson över att jag sade att vi skulle ha en annan instans för att klara ut hur många ledamöter vi skulle vara. Det är inte bra att vi gör det själva, och varför skulle jag tala för ett förslag som är orealistiskt? I samma andetag kom då herr Johansson in på att Förenta nationerna vore en lämplig sådan instans, och då vill jag genast replikera: Varför tala om sådant som inte är genomförbart? Både herr Johansson och jag kan raljera, men då skall vi inte heller missuppfatta varandra i onödan.

Om man föreslår 175 ledamöter, så är ju det ett mycket lägre antal än det nuvarande, och eftersom vi är så fastlåsta i etablerade föreställningar går det tydligen inte att skära ner antalet på det sättet. Jag ville emellertid veta varför det inte går att göra det. Vad är det som skulle bli sämre?

Vidare tror jag inte alls att det är så som herr Johansson sade, att människorna ute i glesbygden vill ha en hel massa riksdagsmän. Det tror jag inte alls att de vill. Däremot tror jag att de vill ha bra riksdagsmän, som gör ett gott arbete. Men de skulle säkerligen nöja sig med 175 ledamöter, om dessa också kunde få sådana arbetsförhållanden att jobbet blev bättre utfört. Det kan nämligen inte vara bra att, som vi gör, sitta här till kl. 2 eller halv 3 på nätterna. Då kan det inte bli något bra arbetsresultat. Det kan inte vara bra för vare sig ledamöternas hälsa eller för resultatet av det arbete de utför.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Fru talman! Får jag bara konstatera att nackdelen med ett så litet antal ledamöter som det herr Sjöholm har föreslagit i sin motion, och även med det antal som föreslagits i reservationerna 1 och 2 av herrar Hernelius och Werner i Malmö respektive herr Ahlmark, är att det blir ett färre antal ledamöter som kan upprätthålla kontakten med olika delar av Sverige.

Nu talar herr Sjöholm på sitt vanliga sätt om att man i glesbygderna inte vill ha "en massa" riksdagsledamöter. Men, herr Sjöholm, visa på någon glesbygd i Sverige, där det finns "massor" av riksdagsledamöter!

Vidare tog herr Sjöholm här upp ett resonemang, som principiellt är utomordentligt intressant och viktigt; han sade att det gäller att få god kvalitet. Han ställer då kvaliteten mot kvantiteten. Vem har givit herr Sjöholm rätt att säga att de som blir utslagna om man följer hans förslag har sämre kvaliteter som politiker än de som sitter kvar? Jag tycker det är ganska allvarligt att en ledamot på detta sätt börjar försöka kvalitetsgradera riksdagsledamöter. Men kanske är det detta som ligger bakom förslaget? Man vill kanske ha en liten församling som betraktar sig själv som en elit. För min del tar jag helt avstånd från alla sådana tankegångar och hävdar att det väsentliga är att det finns politiker från skilda delar av Sverige som i riksdagen kan företräda sina områden och utveckla sina väljares och sina egna synpunkter.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara helt kort påpeka att jag i mitt anförande, som herr Sjöholm ansåg var alltför långt, mycket utförligt uppehöll mig vid argumentationen för ett förhållandevis högt antal riksdagsledamöter. Herr Sjöholm vill väl inte att jag skall upprepa mitt anförande? Jag ber att få hänvisa herr Sjöholm till protokollet; där finns argumenten.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Nej tack, herr Fiskesjö, upprepa det inte – jag tyckte det var tillräckligt att höra det en gång. Det överskred med det dubbla den tid som herr Fiskesjö angivit – det var bara det jag påpekade. Gör man så är det meningslöst att ha uppgifterna om beräknad tid för anförandena. Men ta nu inte detta så allvarligt.

Det är klart att man kan motivera ett högt antal ledamöter. Men därmed har man inte avfärdat motiven för ett lägre antal. Jag vill veta *varför* det inte skulle gå med ett lägre antal. Ett land som Holland har inte mer än hälften så många riksdagsledamöter som vi har, trots att man där har en mycket större befolkning. Det går alltså. Och det är klart att det skulle gå att ha 175; det finns ingen här som kan bevisa att det skulle ge ett sämre resultat.

Jag sade aldrig, herr Johansson i Trollhättan, att glesbygdsbefolkningen inte vill ha en massa riksdagsmän från en och samma glesbygd. Jag menar att man allmänt anser att det är onödigt med så många riksdagsmän som vi nu har, varifrån de än kommer.

Resonemanget om kvalitetsgradering begrep jag verkligen inte. Vilket antal man än bestämmer sig för blir en massa kandidater utslagna.

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

Alldeles säkert finns det människor som blivit utslagna i riksdagsvalen som är mycket bättre än många av oss som nu sitter här. Allmänheten är dessutom låst – det är en annan sak, som vi inte skall gå in på – när den väljer; det är partiinstanserna som bestämmer vilka som skall komma in i riksdagen, inte väljarna egentligen. Den valsedel som är komponerad av ett antal partifunktionärer står sig.

Det är självklart att om man sänkte antalet ledamöter från 350 till 175, så skulle många högt förtjänta riksdagsledamöter kanske inte komma tillbaka. Men det kan väl ändå inte vara ett argument för att behålla antalet. De som kommer tillbaka kanske är sämre i många avseenden, men det kan vi inte reglera, herr Johansson. När vi gick över från tvåkammersystem till enkammersystem var det en del som inte kom tillbaka. Skulle vi alltså då ha opponerat oss därför att vi därigenom blev av med en del bra riksdagsledamöter? Det kan ju inte vara rätt. Men jag har inte kvalitetsgraderat ledamöterna.

Jag förstår att herr Johansson inte vill lägga sig i diskussionen om att slå ihop de borgerliga partierna till ett enda parti. Men det skulle vara intressant att höra om inte herr Johansson ändå tycker att det skulle vara bra med ett tvåpartisystem i detta land. Det skulle vitalisera demokratin och göra den bättre i många avseenden. Om man med ett bra förslag kan få en bra följdverkan, tycker jag att man skall försöka genomföra det.

Herr NELANDER (fp):

Fru talman! Frågan om att ordna ersättare för riksdagsledamöter väcktes redan 1928 i en motion. Konstitutionsutskottets avstyrkande vid den tiden byggde främst på invändningen att riksdagssuppleanterna inte skulle hinna förvärva den erfarenhet och vana vid riksdagsarbetet som erfordrades för att deras insats skulle bli av värde. Det blev sålunda avslag både då och senare 1950.

Författningsutredningen föreslog att ersättare skulle utses ”genom fortsatt sammanräkning”, som det hette. Utredningens förslag mottogs positivt av remissinstanserna men prövades inte i samband med enkammarreformen.

I samband med ett motionsförslag i följd underströk konstitutionsutskottet vikten av att förslag om ersättare för riksdagsledamöter, avseende ersättare inte endast för riksdagsledamot som är statsråd eller talman utan även för frånvarande riksdagsledamot i övrigt, framlägges i god tid före nomineringarna till 1973 års val. Med hänsyn till vad som upplysts förutsätter utskottet ”att förslag – efter sedvanlig remissbehandling – såväl avseende ersättare för riksdagsledamöter som beträffande valförfarandet kommer att framläggas under vårriksdagen 1972 – – –”.

I propositionen 66 föreslås nu – i enlighet med grundlagberedningens betänkande – införande av en ordning med ersättare inte bara för talman och statsråd utan även för ledamot som beviljats ledighet för minst en månad. Jag har anslutit mig till detta förslag och finner det riktigt att ersättarsystemet får gälla för alla tre grupperna. Jag anser även att minimilängden på ledigheten är väl avvägd.

Redan vid behandlingen av frågan om enkammarrisdag var ledamotsantalet under diskussion. Vi var många som menade att ett lägre antal

kunde diskuteras. Det gick emellertid inte att få majoritet härför. I grundlagberedningen väcktes tanken på att införandet av ett ersättarsystem skulle kombineras med en sänkning av ledamotsantalet. Majoriteten ansåg emellertid att ytterligare erfarenheter borde avvaktas innan denna fråga prövades.

Själv har jag som sagt varit inne på tanken om ett lägre ledamotsantal. Enkammarreformen, i vilken förvisso åtskilligt kan diskuteras och önskas annorlunda, har emellertid inte prövats ens under en första valperiod. Denna tidpunkt är därför enligt min mening inte den riktiga att förändra ledamotsantalet. Med hänsyn till den korta tid under vilken nuvarande ordning fungerat och till vad utskottet i övrigt anfört i fråga om möjligheterna att bereda olika landsdelar allsidig representation i riksdagen har jag biträtt utskottsmajoritetens förslag om ett oförändrat ledamotsantal.

När det gäller formerna för utscende av ersättare kan olika system tänkas och motiv anföras för dem alla. Själv förordar jag grupperättarsystemet, där alltså ersättare utses från samma parti och valkrets och från samma listtyp som ledamotens. I princip skulle man alltså tillämpa samma regler som nu tillämpas när efterträdare till avgången ledamot utses.

Grundlagberedningens slutliga förslag, som nu remissbehandlas, kommer i övrigt att prövas senare. Detta gäller t. ex. ersättarens tjänstgöring i utskott.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Sjöholm framhöll i sitt senaste inlägg att jag inte skulle ta vad han sade så allvarligt. Jag kan försäkra herr Sjöholm, att det inte finns någon som helst risk för en sådan fatalitet.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Som dubbel motionär i ärendet känner jag ett behov av att säga några få ord, även om jag med mitt inlägg bryter mot en gammal god regel att inte gå upp som talare efter ett bifall till motion. Men jag lovar att bli ytterst ordknapp.

Det är inte bara meningsmotståndares argument utan också frågans ensidiga belysning som manat mig upp i talarstolen. Uppmärksamheten har t. ex. i påfallande hög grad knutits till inkomsterna för de statsråd som är riksdagsmän. Denna frågas lösande ser jag i detta sammanhang som en bieffekt. Det hade funnits flera sätt att angripa den frågan.

Huvudeffekterna är i stället som jag ser det att det kan bli mera utträttat i riksdagsarbetet, om det antal kandidater som valet gäller reellt kan gå in i riksdagsarbetet, och att riksdagsmännens kontakter med livet utanför riksdagshuset underlättas. Hur är det nu? Under utskottsdagarna är riksdagsmännen, i varje fall de som representerar ett regeringsparti, hårdast bundna. Behoven av att komma loss styrs följaktligen mot plenidagarna med kända reaktioner som följd. Tillgång till några suppleanter, främst för statsråden, skulle lätta situationen indirekt på utskottssidan. Möjligheterna till kontakter utanför riksdagshuset måste

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

rimligen öka, om suppleantfrågan får en vettig lösning.

Är ett förhållandevis stort antal riksdagsmän en vettig ordning? Jag tycker det. Vårt land är inte folkrikt, men det är stort. Det går åt ett anseeligt antal mandat, om det inte skall bli för glest mellan riksdagsmännen. Nu anvisade herr Sjöholm i sitt första inlägg en lösning. Han talade om möjligheten att välja en riksdagsledamot för varje kommun, en tanke som faktiskt aldrig har dykt upp hos mig. Vi kanske har att motse en motion från herr Sjöholm nästa gång det blir allmän motionstid. Herr Sjöholm är ju inte känd för att sky djärva lösningar på olika problem.

Problemet med det myckna pratandet och frågandet här i kammaren kan lösas med ökad självdisciplin. Att inskränka på antalet riksdagsmän i förhållande till det antal som väljs anser jag vara en dålig lösning, som kan gå ut över riksdagens folkliga förankring. När problemet nu är på väg att lösas, är jag med anknytning till det senast sagda också tillfreds med att den underliga tanken på rikssuppleanter har avvisats.

Jag ansluter mig, fru talman, såsom tacksam motionär till det bifallsyrkande som framförts av herr Johansson i Trollhättan.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det är väl ändå onödigt att uppta tiden på det sätt som herr Gustavsson i Eskilstuna gjorde. Jag har redan klargjort att talet om en riksdagsledamot från varje kommun bara var ett inlägg i debatten för att klargöra att det inte behövs 350 ledamöter för att täcka Sverige. Jag framhöll för herr Johansson i Trollhättan att det inte var något förslag. Det kommer ingen motion om detta, herr Gustavsson.

Till herr Fiskesjö vill jag säga att skall man behöva tänka så länge på en kvickhet att man begär replik när man inte har rätt att göra det, tycker jag att man skall hålla inne med kvickheten.

Herr statsrådet LIDBOM:

Fru talman! Nio tiondelar av denna debatt har handlat om ett förslag som inte ligger på riksdagens bord men som en minoritet inom utskottet skulle ha önskat se där, ett förslag om en minskning av antalet ledamöter i riksdagen. Jag känner för min del inget behov av att försöka tillföra den debatten något ytterligare bränsle.

Den tiondel eller mindre av debatten som handlat om det förslag som faktiskt ligger på riksdagens bord, ett förslag om införande av ersättare för riksdagsledamöter, har andats den största samstämmighet, frid och endräkt. Egentligen finns det föga skäl för mig att gå in i debatten. Den kritik som förekommit har varit marginell. Men jag kanske bör lämna en kommentar på en punkt.

Herr Fiskesjö hade vissa invändningar mot den fördelning vi gjort mellan grundlag och vanlig lag av reglerna om ersättare. Han menade att så viktiga ting som villkoren för att ersättare skall få inkallas till tjänstgöring i riksdagen — tidsgränsen på 30 dagar — borde stå i grundlag och inte i vanlig lag. Principiellt finns det mycket som talar för denna ståndpunkt. Att vi likväl inte valt den metoden beror främst på att vi i likhet med herr Fiskesjö har ansett, att när man första gången inför en ordning med ersättare i riksdagen har man anledning att pröva sig fram.

Kanske får man rätt snart orsak att ändra den ordningen. Måhända visar det sig att systemet med ersättare fungerar så utmärkt att riksdagen mycket snabbt vill vidga möjligheten att inkalla ersättare. Det går då mycket lätt om det gäller en vanlig lag. I ett senare skede kan reglerna införas i grundlag.

Jag kan ge ytterligare en upplysning. Då regeringen valde lösningar i dessa olika marginella frågor, tog den också hänsyn till vad som framkommit vid kontakter i ärendet med partiledarna.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Jag skall inte säga att statsrådet Lidbom ondgjorde sig – men det var bra nära – över att nio tiondelar av debatten hade rört förslag som inte låg på riksdagens bord. Jag kan inte finna något felaktigt i det. Vi kan inte göra någon åtskillnad mellan förslag som ligger på riksdagens bord och förslag som riksdagen önskar få på sitt bord, och ledamöter av denna riksdag vill ha ett förslag på detta bord om en minskning av antalet ledamöter! Det borde statsrådet Lidbom visa samma respekt mot som mot förslag han själv har lagt på samma bord.

Jag är tacksam för att herr Lidbom sade detta. Det ger mig anledning att än en gång understryka att riksdagen – mot andemeningen i konstitutionsutskottets betänkande att man i samband med införandet av ersättare skall överväga frågan om minskning av antalet ledamöter i kammaren – nu står beredd att i stället de facto öka detta antal.

Herr statsrådet LIDBOM:

Fru talman! Förlåt att jag återkommer. Jag hade ingen aning om att herr Hernelius hade så ömma tår och var så känslig. Det var inte ett ögonblick min avsikt att kritisera herr Hernelius eller någon annan som har velat diskutera det lämpliga antalet ledamöter i riksdagen. Jag bara konstaterade att jag för min del inte har någon anledning att här i kväll gå in på den delen av debatten och begränsade mina kommentarer till rätt marginella frågor i det förslag som innefattas i propositionen om ersättare för riksdagsledamöter.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag finner det inte vara en marginell fråga om företrädarna för en meningsriktning gång efter annan framför kravet på en minskning av ledamotsantalet och fullföljer detta krav i kammaren.

Herr statsrådet LIDBOM:

Fru talman! Jag börjar bli orolig över min förmåga att uttrycka mig. Vad jag kallade marginella frågor var de frågor som jag själv behandlade. Jag talade närmast om den lämpliga fördelningen av reglerna på vanlig lag och grundlag. Det är, sett i ett större perspektiv, en marginell eller en teknisk fråga. Jag vill således återigen säga att det anförda inte var avsett som en förolämpning mot herr Hernelius.

Onsdagen den
24 maj 1972

Ersättare för riksdagsledamöterna

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! Med anledning av statsrådet Lidboms inlägg vill jag säga att jag, vad gäller den lagtekniska regleringen av ersättersystemet, kan hålla med honom om att systemet till en början inte bör vara för svårt att ändra. Men det är tänkt att den nya riksdagsordningen — som jag hoppas att vi kommer att få — skall kunna ändras genom ett beslut med kvalificerad majoritet. Den text som nu finns i den särskilda lagen bör således lämpligen införas i den kommande nya riksdagsordningen.

Jag vill vidare passa på tillfället att säga till herr Sjöholm att jag väl ändå måste invänta vad han har att säga innan jag kan replikera på det han sagt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Hernelius och Werner i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Hernelius och Werner i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	270
Nej	-	34
Avstår	-	15

Punkten 3 a

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Ahlmark, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 3 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Ahlmark.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 266
Nej — 47
Avstår — 7

Punkterna 4--6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Förslag till rättshjälpslag m.m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:4 med förslag till rättshjälpslag m.m. jämte motioner.

Genom en den 17 december 1971 dagtecknad proposition, 1972:4, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att anta de vid propositionen fogade förslagen till

- 1) rättshjälpslag,
- 2) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 3) lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Den rättshjälpsreform som nu föreslås innebär att rättshjälp får lämnas i rättslig angelägenhet oberoende av om denna behandlas vid domstol eller annan myndighet. Rättshjälp kan också avse rådgivning eller biträde i angelägenhet som inte är föremål för behandling vid myndighet.

Vissa begränsningar i tillämpningsområdet för den allmänna rättshjälpen föreslås emellertid. Personer i de högsta inkomstlägena är uteslutna från allmän rättshjälp. Andra juridiska personer än dödsbon skall inte kunna få allmän rättshjälp. För angelägenhet som har samband med den rättssökandes näringsverksamhet skall allmän rättshjälp kunna lämnas endast om särskilda skäl föreligger.

Vid allmän rättshjälp betalar staten kostnaderna i den rättsliga angelägenhet som rättshjälpen avser. De viktigaste kostnaderna som ersätts är kostnad för biträde, för inställelse vid domstol eller annan

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

myndighet och för utredning. Den rättssökande skall efter förmåga bidra till kostnaderna för allmän rättshjälp. Kostnadsbidraget beräknas i första hand efter årsinkomst och försörjningsbörd enligt vissa schabloner.

När det gäller rättshjälp åt misstänkt i brottmål skall liksom hittills offentlig försvarare vid behov förordnas oberoende av den misstänktes ekonomiska förhållanden. I övrigt innebär denna rättshjälp att inställelsekostnader och vissa utredningskostnader ersätts av allmänna medel för personer i de lägsta inkomstlägena. Något kostnadsbidrag skall inte utgå. Frikänns den tilltalade skall ersättningen till offentlig försvarare, kostnad för annan rättshjälp liksom annan kostnad som utgått av allmänna medel stanna på statsverket. Döms den tilltalade för brottet skall han återgälda statsverket sådan kostnad. Han får dock inte åläggas betalningsskyldighet med högre belopp än som motsvarar vad han högst skulle betala i kostnadsbidrag vid allmän rättshjälp. Ersättningen får vidare nedsättas ytterligare eller efterges om skäl föreligger med hänsyn till brottsligheten eller den tilltalades personliga och ekonomiska förhållanden. Syftet med den sistnämnda jämningsregeln är att undvika att betalningsskyldighet åläggs som kan försvåra återanpassningen.

En betydande utvidgning föreslås när det gäller möjligheterna för en frikänd tilltalad att i efterhand få ersättning för rättegångskostnad som varit skäligen påkallad för att tillvarata hans rätt.

Ersättning till biträden och offentliga försvarare skall kunna bestämmas med ledning av taxor. I förslaget förutsätts att taxor skall komma till användning i betydande utsträckning.

I varje län skall inrättas allmänna advokatbyråer med staten som huvudman. Var och en skall i princip ha möjlighet att fritt välja biträde eller offentlig försvarare bland enskilt verksamma jurister och jurister på allmän advokatbyrå.

De administrativa uppgifterna på rättshjälpsområdet skall regionalt skötas av särskilda rättshjälpsnämnder. Ersättning till biträde i mål eller ärende vid allmän domstol skall dock prövas av domstolen. När det gäller rättshjälp åt misstänkt i brottmål skall domstolen pröva ansökan om rättshjälp, förordna offentlig försvarare och pröva ersättningen till denne.

För tillsyn över och samordning av uppgifterna inom rättshjälpsområdet skall finnas en centralmyndighet. Avsikten är att centralmyndighetsfunktionerna skall förläggas till det blivande domstolsverket.”

I detta sammanhang hade behandlats

den vid riksdagens början väckta motionen 1972:176 av herr Börjesson i Falköping (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utarbetande av bestämmelser angående rätten att driva verksamhet under beteckningen juridisk byrå,

de i anledning av propositionen väckta motionerna:

1972:1465 av herrar Hugosson (s) och Bergman (s) vari hemställdes dels att den föreslagna rättshjälpslagen gavs ett sådant innehåll att möjlighet skapades för part att erhålla allmän rättshjälp i den omfattning som angivits i motionen, dels att riksdagen skulle besluta att i 9 § andra stycket förslaget till rättshjälpslag infördes en ny punkt ”2. skiftesman

vid bodelning samt skiljemän", att i samma lagrum andra stycket punkterna 2-6 numrerades 3-7, samt att hänvisningen till punkten 2 i punkterna 4 och 5 samt i 9 § tredje stycket ändrades så att hänvisning skedde till punkten 3,

1972:1466 av herr Hugosson (s) och fru Håvik (s),

1972:1467 av herr Lundberg (s) vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att avslå Kungl. Maj:ts proposition 1972:4 med förslag till ny rättshjälpslag och inrättande av ett nytt kostnadskrävande, byråkratiskt ämbetsverk,

2. att rättshjälpsanstalterna bibehölls hos landstingen och att kostnaderna för verksamheten med rättshjälp helt skulle betalas av staten genom anslag till landstingen,

3. att i övrigt uttala sig för en vidgad juridisk och samhällsinriktad utbildning för domarkår och jurister, där prejudikat- och praxisförfarande eliminerades och rättsspråket gjordes förståeligt för allmänheten,

1972:1469 av herr Larsson i Luttra m. fl. (c) vari yrkats att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 4

1. hemställde hos Kungl. Maj:t om nya överväganden och förslag senast till 1973 års riksdag som tillgodosåg vad som anförts i motionen om

a) rättshjälp åt näringsidkare och

b) täckning för motpartskostnad,

2. hemställde hos Kungl. Maj:t om förnyade överväganden rörande lämplig centralmyndighet för rättshjälpen med beaktande av vad som anförts i motionen,

3. hemställde hos Kungl. Maj:t om förslag senast till 1973 års riksdag till nya sekretessregler för rättshjälpsområdet som tillgodosåg vad som anförts i motionen,

4. tillkännagav för Kungl. Maj:t som sin mening vad som anförts i motionen om

a) analys av rättegångskostnaderna m. m.,

b) den allmänna rättshjälpen och behovet av ett förstärkt administrativt rättsskydd,

1972:1470 av herrar Magnusson i Borås (m) och Nordgren (m) vari hemställts att riksdagen beslutade att benämningen "allmän advokatbyrå" skulle utbytas mot benämningen "rättshjälpsanstalt",

1972:1471 av herr Sjöholm m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen beslutade med antagande av propositionen 1972:4

1. att hos Kungl. Maj:t begära att lagtexten i fråga om rättshjälp i förvaltningsärenden förtydligades på sätt som i motionen angivits,

2. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om behovet av att komplettera reformen med förslag som föranleddes av betänkande från utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden,

3. att stadgandet i 8 § första stycket 3 i förslaget till rättshjälpslag utgick,

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

4. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om behovet av allsidig och enkel information om rättshjälpslagens innehåll,

1972:1472 av herr Sjönell m. fl. (c, s, fp, m, vpk),

1972:1473 av herr Winberg m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen 1972:4 med förslag till rättshjälpslag m.m. skulle

1. avslå förslaget i vad gällde inrättande av statliga allmänna advokatbyråer,

2. avslå förslaget i vad gällde att näringsidkare skulle undantagas från rättshjälp (8 § 1 st. 3. förslaget till rättshjälpslag),

3. uttala att annan än den som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov kunde förordnas till sådant biträde som avsågs i 21 § förslaget till rättshjälpslag endast om synnerliga skäl förelåg,

4. uttala att den som avlagt för domarämbete föreskrivna kunskapsprov men icke var advokat kunde utses till offentlig försvarare endast om synnerliga skäl förelåg,

5. avslå förslaget i vad gällde införande av taxor för biträde och offentlig försvarare,

6. uttala att då fråga om rättshjälp uppkom i mål och ärenden som anhängiggjordes vid domstol det borde ankomma på domstolen att pröva frågan om rättshjälp och om förordnande och entledigande av biträde samt

7. uttala att rättshjälpen borde omfatta även biträdeshjälp vid bodelning samt kostnad för särskilt utsedd skiftesman vid bodelning,

1972:1474 av herr Norrby i Åkersberga (fp) vari hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen 1972:4 angående rättshjälpsreform beslutade att viss rättshjälp skulle kunna lämnas även till ideell förening, samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till erforderlig lagtext och motivskrivning.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1467 såvitt däri yrkats avslag på propositionen 1972:4,

B. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1467 och 1972:1473 såvitt däri yrkats avslag på propositionen i vad gällde förslaget att inrätta statliga advokatbyråer,

C. att riksdagen beträffande benämningen allmän advokatbyrå skulle avslå motionen 1972:1470,

D. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 2 och 45 §§ i det genom propositionen 1972:4 framlagda förslaget till rättshjälpslag,

E. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1469 beträffande centralmyndighet för rättshjälpen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 3 § förslaget till rättshjälpslag,

F. att riksdagen beträffande rättshjälp åt ideell förening skulle avslå motionen 1972:1474,

G. att riksdagen beträffande rättshjälp åt näringsidkare skulle avslå

motionerna 1972:1469, 1972:1471 och 1972:1473 i denna del,

H. att riksdagen för sin del skulle anta 8 § första stycket förslaget till rättshjälpslag med av utskottet föreslagen lydelse,

I. att riksdagen beträffande rättshjälp för kostnader vid bodelning i anledning av motionerna 1972:1465 och 1972:1473 i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

K. att riksdagen beträffande rättshjälp för kostnader för skiljemän skulle avslå motionen 1972:1465 i denna del,

L. att riksdagen beträffande rättshjälp för täckning av motpartskostnad skulle avslå motionen 1972:1469 i denna del,

M. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1465 såvitt gällde förslaget till lagtext skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 9 § förslaget till rättshjälpslag,

N. att riksdagen beträffande beslutande organ i fråga om förordnande av biträde, m.m. med avslag på motionen 1972:1473 i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 19 § förslaget till rättshjälpslag,

O. att riksdagen beträffande behörighetskraven för biträde med avslag på motionen 1972:1473 i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 21 § förslaget till rättshjälpslag,

P. att riksdagen beträffande taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare med avslag på motionen 1972:1473 i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 22 § förslaget till rättshjälpslag och förslaget till ändring i 21 kap. 10 § rättegångsbalken,

Q. att riksdagen beträffande anstånd med erläggande av kostnadsbidrag, m.m. med avslag på motionen 1972:1466 skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 16 och 27 §§ förslaget till rättshjälpslag,

R. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till rättshjälpslag i den mån det icke behandlats ovan,

S. att riksdagen beträffande verksamhet under beteckningen juridisk byrå i anledning av motionen 1972:176 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

T. att riksdagen beträffande rättshjälp i förvaltningsärenden, m.m. skulle avslå motionerna 1972:1469 och 1972:1471 i denna del,

U. att riksdagen beträffande beslutande organ i fråga om förordnande av offentlig försvarare skulle avslå motionen 1972:1472,

V. att riksdagen beträffande behörighetskraven för offentlig försvarare med avslag på motionen 1972:1473 i denna del skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till ändring i 21 kap. 5 § rättegångsbalken,

X. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken i den mån det icke behandlats ovan,

Y. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg förslaget till lag om ändring i lagen om införande av nya rättegångsbalken,

Z. att riksdagen beträffande domarutbildning m.m. skulle avslå motionen 1972:1467 i denna del,

Ä. att riksdagen beträffande sekretesregler för rättshjälpsområdet skulle avslå motionen 1972:1469 i denna del,

Å. att riksdagen beträffande förenklingar i rättegångsförfarandet m.m. skulle avslå motionen 1972:1469 i denna del,

Ö. att riksdagen beträffande information om den nya lagstiftningen skulle avslå motionen 1972:1471 i denna del.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *inrättande av statliga advokatbyråer* av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1467 och 1972:1473, såvitt däri yrkats avslag på propositionen i vad gällde förslaget att inrätta statliga advokatbyråer, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om nya överväganden rörande huvudmannaskapet för samhällets rättshjälp i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. beträffande *inrättande av statliga advokatbyråer* av herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Petersson i Röstånga (fp) och Norrby i Gunnarskog (c), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1467 och 1972:1473, såvitt däri yrkats avslag på propositionen i vad gällde förslaget att inrätta statliga advokatbyråer, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om nya överväganden rörande huvudmannaskapet för samhällets rättshjälp i enlighet med vad reservanterna anfört,

3. beträffande *benämningen allmän advokatbyrå* av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1470 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande benämningen allmän advokatbyrå,

4. beträffande *centralmyndighet för rättshjälpen* av fru Kristensson (m) samt herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Schött (m), Petersson i Röstånga (fp) och Norrby i Gunnarskog (c), vilka ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen

1. skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 3 § förslaget till rättshjälpslag,

2. med bifall till motionen 1972:1469 i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande *rättshjälp åt ideell förening* av herrar Ernulf (fp) och Petersson i Röstånga (fp), vilka ansett att utskottet under F bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1474 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande *rättshjälp åt näringsidkare* av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Schött (m), Petersson i Röstånga (fp) och Norrby i Gunnarskog (c), vilka ansett att

utskottet under G bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1469 och i anledning av motionerna 1972:1471 och 1972:1473, alla motionerna i denna del, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om nya överväganden och förslag i enlighet med vad reservanternas uttalande,

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

7. beträffande *beslutande organ i fråga om förordnande av biträde m.m.* av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka ansett att utskottet under N bort hemställa,

att riksdagen

1. skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 19 § förslaget till rätts-
hjälpslag,

2. med bifall till motionen 1972:1473 i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört,

8. beträffande *taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare* av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka ansett att utskottet under P bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1473 i denna del och med förklaring att propositionen icke kunnat antas i oförändrat skick

1. skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 22 § förslaget till rätts-
hjälpslag med den ändring att första stycket andra punkten utgick,

2. skulle avslå propositionen såvitt avsåg förslaget till ändring i 21
kap. 10 § rättegångsbalken,

9. beträffande *taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare* av herrarnas Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Petersson i Röstånga (fp), och Norrby i Gunnarskog (c), vilka ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Jag vill till en början uttala min tillfredsställelse över att allmän enighet tycks råda rörande grunddragen i den rättshjälpsreform som nu ligger på riksdagens bord. Grundtanken att ingen av ekonomiska skäl skall hindras från att hävda sin rätt har i propositionen kommit till uttryck i regler som innebär att alla utom de allra högsta inkomsttagarna skall vara berättigade till rättshjälp, att den som fått rättshjälp skall bidra till kostnaderna efter förmåga och att rättshjälp skall kunna utgå i fråga om varje rättslig angelägenhet där behov av rättshjälp föreligger, oavsett om ärendet behandlas av domstol eller förvaltningsmyndighet eller gäller rådföring vid förhandling eller liknande. När det gäller dessa grundläggande förutsättningar för rättshjälpen har några delade meningar inte förts fram.

Möjligheterna till rättshjälp kan emellertid inte stå till buds utan några begränsningar. De resurser som kan ställas till förfogande för rättshjälpen är begränsade. En angelägen uppgift är därför att så långt som möjligt

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

garantera att resurserna kommer till användning där de behövs bäst. Inom ramen för den nyss angivna målsättningen har därför föreskrivits vissa begränsningar för rättshjälpens tillämpningsområde. En sådan begränsning är enligt propositionen att rättshjälp såsom en social förmån i princip inte skall kunna lämnas i angelägenhet som har samband med näringsverksamhet. Näringslivets behov av bistånd i rättsliga angelägenheter får lösas på annat sätt än genom den statliga rättshjälpen. Principen att näringsidkarna skall stå utanför rättshjälpen har emellertid inte gjorts undantagslös. När det gäller t. ex. hantverkare, jordbrukare och liknande kategorier i små ekonomiska omständigheter finns det möjlighet att lämna rättshjälp även i angelägenhet som har samband med deras rörelse.

I en reservation som avgetts av företrädare för samtliga borgerliga partier hemställs om nya överväganden och förslag i denna del. Vad som anförs till stöd för detta yrkande innehåller emellertid inte såvitt jag kunnat finna något konkret underlag för en annan lösning av denna fråga än den som upptagits i propositionen.

När det gäller innebörden och omfattningen av rättshjälpen föreligger sålunda i allt väsentligt enighet. De meningsskiljaktigheter som uppstått under utskottsbehandlingen hänför sig i stället till vissa frågor som rör rättshjälpens administration och organisation. Denna del av rättshjälpsreformen är av utomordentligt stor betydelse. En ändamålsenlig lösning av de organisatoriska frågorna är en förutsättning för att reformen skall kunna föras ut till de människor som har det största behovet av ökat rättsskydd och för att den ekonomiska satsning från det allmännas sida som reformen innebär skall ge största möjliga utbyte.

Den i propositionen föreslagna organisatoriska lösningen innebär i korthet att det skall finnas en särskild regional organisation, rättshjälpsnämnden, som skall sköta de nödvändiga myndighetsfunktionerna i rättshjälpsystemet, dvs. pröva ansökningar om rättshjälp, beräkna kostnadsbidrag, förordna biträde osv. Dessutom skall det i varje län finnas en allmän advokatbyrå med uppgift att bedriva advokatverksamhet. Den centrala tillsynen och samordningen av rättshjälpsverksamheten skall skötas av ett centralt organ som föreslås inordnat i domstolsverket. Huvudmannaskapet för rättshjälpsorganisationen skall enligt propositionen helt ligga hos staten.

Till bilden hör också att till biträde vid rättshjälp eller till offentlig försvarare skall utses den som den rättssökande begär. Det är alltså den rättssökande själv som bestämmer om privatpraktiserande jurist eller jurist vid allmän advokatbyrå eller någon annan skall biträda honom. Ersättningen till biträde och offentlig försvarare skall bestämmas efter taxa.

När det gäller rättshjälpens organisatoriska uppbyggnad innebär propositionen vidare att domstolsverket skall ha ansvaret för att en enhetlig och ändamålsenlig tillämpning av rättshjälpslagen upprätthålles. Detta möjliggörs dels genom att verket utfärdar föreskrifter och anvisningar för tillämpningen, dels genom att talan mot nämndernas beslut kan föras hos verket. I förhållande till de allmänna advokatbyråerna har domstolsverket en helt annan ställning och befattar sig endast med de rent administrativa ärendena men däremot inte med själva

Onsdagen den
24 maj 1972*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

advokatverksamheten. Verkets ställning är sålunda principiellt densamma i förhållande till de allmänna advokatbyråerna som i förhållande till de allmänna domstolarna. De allmänna advokatbyråerna skall drivas på samma villkor som enskilda advokatbyråer och alltså debitera för sina uppdrag, så att full kostnadstäckning erhålls. Taxorna för ersättning till biträde och offentlig försvarare är avsedda att bygga på de allmänna advokatbyråernas kostnader.

I borgerliga reservationer har yrkats på vissa ändringar i denna organisatoriska uppbyggnad. Yrkandena går ut på dels att huvudmannaskapet för de allmänna advokatbyråerna skall ligga på landstingen och inte staten, dels att centralmyndigheten endast skall ha befattning med rättshjälpsnämnderna men inte med de allmänna advokatbyråerna och utgöras av en särskild myndighet vid sidan av domstolsverket.

I en reservation från företrädare för moderata samlingspartiet har vidare yrkats att ersättning till biträde och offentlig försvarare inte skall bindas vid taxor. Motiveringen för dessa ändringsyrkanden synes vara att de i propositionen valda lösningarna inte skulle innebära tillräcklig garanti för ett fritt advokatval och en självständig advokatkår.

Som jag nyss sagt innebär propositionen att det är den rättssökande som själv utser sitt biträde. Här ligger den starkaste garantin för valfrihet, och jag menar då med valfrihet också frihet att välja biträde på allmän advokatbyrå. En sådan valfrihet förutsätter också att det finns allmänna advokatbyråer inom räckhåll för alla. När det gäller garantier för en självständig advokatkår ligger dessa i det nya rättshjälpsystemet framför allt däri att de allmänna advokatbyråerna driver sin verksamhet på samma villkor som de privatpraktiserande och inte subventioneras i någon form. Detta förutsätter en central tillsyn och underlättas i hög grad om samtliga allmänna advokatbyråer står under samma huvudman såsom föreslagits i propositionen.

De i reservationerna framförda lösningarna med landstingen som huvudmän för de allmänna advokatbyråerna utan någon central tillsyn eller samordning av verksamheten skulle kunna innebära risker både för det fria advokatvalet och för en självständig advokatkår. En uppdelning av huvudmannaskapet för rättshjälpen skulle dessutom medföra betydande svårigheter att kontrollera kostnaderna för reformen och motverka en rättvis fördelning av den samhällsservice som reformen skall erbjuda alla i form av ökat rättsskydd.

Fru KRISTENSSON (m):

Fru talman! Justitieministern underlät att i sitt anförande ge en kort exposé över den historik som ligger bakom den reform som nu ser dagens ljus. Jag skulle i korthet vilja nämna att frågan om en reform av den allmänna rättshjälpen har varit aktuell i ett par decennier och att flera utredningar har sysslat med dessa frågor, både den fria rättegången och den utomprocessuella rättshjälpen.

Den princip som varit vägledande för de här utredningarna är den som justitieministern själv refererade till, nämligen att ingen av ekonomiska skäl skall utestängas från möjligheten att ta till vara sina intressen inför domstol och också den principen att var och en skall bidra efter måttet

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

av sin förmaga.

Frågan om hur en rättshjälpsreform skall utformas är viktig för det gäller ju egentligen allas likhet inför lagen, möjligheterna att tillvarata sina intressen inför rätta. Den kritik som riktats mot den nuvarande ordningen har främst gällt utformningen av de ekonomiska villkoren och svårigheten för många människor i det här landet att gå till domstol, därför att de helt enkelt riskerar så stora omkostnader att de inte tycker sig kunna bära dem. Bestämmelserna om den fria rättegången gagnar ju endast de mindre bemedlade, och vi har en situation där stora mellangrupper saknar möjlighet att föra sin talan. Därför har det varit naturligt, när vi från oppositionshåll har begärt en reform, att vi också har inriktat oss på den punkt där kritik har riktats mot det nuvarande systemet, nämligen utformningen av de ekonomiska bestämmelserna.

När det däremot gäller den organisatoriska sidan har mig veterligen ingen kritik riktats mot det sätt på vilket landstingen i förekommande fall har skött rättshjälpen och på vilket det s. k. Jämtlandssystemet har skötts, utan det har såvitt jag vet fungerat både effektivt och smidigt.

Det kom ju belänkanden med förslag om rättegångshjälp både 1958 och 1965, men de ansågs inte kunna ligga till grund för en reform, utan i stället utarbetades inom departementet en promemoria, som skickades på remiss och som blev föremål för en i vissa stycken ganska nedgörande remisskritik. Kritiken gällde väl främst hopkopplingen mellan rättshjälpsmyndigheten och de allmänna advokatbyråerna. Den gällde emellertid i viss mån också den nya principen om att vi skulle få statliga advokatbyråer samt förslaget att taxor skulle fastställas till ledning för arvodena, men den gällde även frågan om att domstolarna inte längre liksom hittills skulle utse offentlig försvarare och bestämma arvoden i processuella ärenden. På den sista punkten har propositionen frångått promemorians förslag, och när det gäller hopkopplingen av rättshjälpsmyndigheten och de allmänna advokatbyråerna har propositionen också frångått förslaget i promemorian. Jag tycker att det kanske ändå finns anledning att notera vad justitieministern säger i propositionen på denna punkt. Det är en redogörelse för remisskritiken, men så säger herr statsrådet att den kritik som har framförts är överdriven – risken för att tjänsteman vid allmän advokatbyrå eller rättshjälpsmyndighet skulle missbruka sin ställning kan inte anses stor. Departementschefen stannar emellertid ändå för att man bör acceptera en lösning som innebär att rättshjälpsmyndigheterna skall vara helt fristående i förhållande till de allmänna advokatbyråerna.

Jag vill nämna detta därför att det ger sken av att departementschefen har ändrat promemorians förslag med viss motvillighet, och det ger mig anledning att fråga, om inte departementspromemorians förslag egentligen ger uttryck åt den uppfattning som departementschefen själv har om hur en rättshjälpsreform skall genomföras. Om man ser denna fråga i ett tidsperspektiv, tycker jag det ger anledning till vissa farhågor för utvecklingen. Möjligen är de farhågorna obefogade; jag hoppas det i varje fall. I övrigt – bortsett från de ändringar som jag har nämnt – har man i allt väsentligt följt departementspromemorian.

Nu skulle jag först vilja nämna de ekonomiska förbättringarna. Herr

statsrådet har varit inne på det och sagt att reformen utgör en god lösning. Vi har i utskottet inte heller haft någon annan mening än att den är en lösning som bör accepteras. Men jag tror det finns anledning att understryka att de ekonomiska förbättringarna kanske ändå inte är så stora som de ylligt sett kan förefalla, eftersom de kostnadsbidrag som enskilda människor skall betala - och som naturligtvis kommer att gälla många - är ganska stora. De är så stora att det leder till att i många mål och ärenden som är vanligen förekommande och som inte drar så stora omkostnader, att de överstiger kostnadsbidraget, kommer medborgarna själva att vara tvungna att svara för hela rättshjälpskostnaden. Jag menar att man därför inte heller bör överbetona reformens ekonomiska betydelse.

I det sammanhanget finns det väl också anledning att erinra om vad lagrådet säger i propositionen om målet för reformen, nämligen: "Det är tydligt att det för reformen uppställda målet - att ingen av ekonomiska skäl hindras från att ta tillvara sina intressen i rättsligt hänseende - icke förverkligas utan det komplement till reformen, som ett system med frivilliga rättskydds försäkringar innebär." Lagrådet säger vidare att det därför är "utomordentligt angeläget, att försäkringsbranschen även efter genomförandet av en rättshjälpsreform tillhandahåller rättskydds försäkringar". Detta är nämligen enligt lagrådet en väsentlig förutsättning för att reformen skall kunna få något praktiskt innehåll. Vi har i utskottsbetänkandet tagit fasta på detta och också understrukit att vi anser det väsentligt att rättskydds försäkringarna kommer att bestå.

Men det är inte bara de ekonomiska synpunkterna propositionen handlar om, utan som departementschefen själv har redogjort för innebär förslaget också en organisatorisk förändring, och det är på den punkten jag personligen vill rikta den största kritiken. Jag uppfattar det så, att här föreligger egentligen en ideologisk skiljelinje mellan departementschefen och oss i moderata samlingspartiet. Jag tycker personligen att det är principiellt felaktigt att tänka sig statliga advokatbyråer. Det är, såvitt jag vet, åtminstone i västerlandet en okänd företeelse, och man har väl inte heller i alla öststater börjat med statliga advokatbyråer, men i Sverige skall vi alltså göra det. Jag tycker att en kår av fritt yrkesutövande advokater ändå är något väsentligt för rättsordningen i en demokratisk stat. I synnerhet som jag tror mig veta att den nuvarande ordningen har fungerat bra, tycker jag inte att det finns anledning att frångå denna.

Jag vill inte heller tala för att man skall bygga ut i landstingens regi bedrivna advokatbyråer i samma omfattning som departementschefen anser att de allmänna byråerna skall utbyggas, utan jag menar att den nuvarande ordningen bör kunna vara tillfredsställande. Om det i något speciellt fall kan tänkas att behov föreligger av ytterligare någon landstingsbyrå, så tror jag att vederbörande landsting kommer att gå i författning om att inrätta en sådan. Det kan ju inte gärna vara tillfredsställande, tycker jag, att i alla de mål som man kan tänka sig, där anspråk riktas mot staten, en statsanställd advokat skall försvara den enskildes intressen gentemot staten, som dessutom är hans egen arbetsgivare. Jag tycker att det här föreligger en kompetenskonflikt, som från rättssäkerhetssynpunkt inte är tillfredsställande.

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

Nu säger herr statsrådet att det är viktigt med valfrihet, och därför måste varje människa i princip ha möjlighet att välja mellan en privat advokatbyrå och en advokatbyrå i allmän regi. Jag kan inte tycka att det är uttryck för en valfrihet. Valfrihet är väl att man har rätt att välja den advokat som man har förtroende för. I en tid då även advokatycket blir alltmera specialiserat ställer allmänheten krav på att i ett specifikt mål – det kan gälla vattenrätt, patenträtt, familjerätt eller expropriationsrätt – få tala med någon advokat som är hemma på just det området. Det är en valfrihet och en trygghet som man skall garantera, och det garanterar man inte, enligt mitt sätt att se det, med statliga advokatbyråer, där det lätt blir en opersonlig administration – klienten söker en byrå och inte en viss person. Jag skulle vilja höra hur herr statsrådet tänker att man skall kunna lösa problemet om det fria advokatvalet utifrån de utgångspunkter som jag tycker är väsentliga.

Som statsrådet också sade, är en väsentlig motivering för de allmänna advokatbyråerna att de skall få en prisledande funktion, att de skall utöva en kostnadskontroll och att man därigenom skall kunna pressa ned eller hålla kostnaderna för rättshjälpen på en rimlig nivå. Att de hålls på en rimlig nivå är helt rimligt, och jag påstår att domstolarna i sin hittillsvarande verksamhet har fungerat på ett tillfredsställande sätt. Eller anser inte justitieministern att domstolarnas kontrollerande verksamhet när det gäller advokatarvodena har fungerat tillfredsställande? Jag skulle gärna vilja höra justitieministerns synpunkter på detta.

Jag tycker i alla fall att det ligger i farans riktning att den i propositionen och utskottsbetänkandet förordade utvidgningen av de allmänna byråerna, så att de finns tillgängliga för alla medborgare, kan leda till ett undanträngande av de privatpraktiserande advokaterna. De allmänna byråernas s. k. prisledande funktion kan komma att innebära att de fria företagen får allt svårare att driva sin rörelse på ekonomiskt rimliga villkor. Även om herr statsrådet uppriktigt strävar efter att det skall bli en fri konkurrens mellan allmänna advokatbyråer och de privatpraktiserande, tror jag ändå att det ligger nära till hands att de allmänna byråerna genom dolda subventioner kommer att driva en prispolitik som försvårar eller omöjliggör en sund konkurrens. Det är inget tilltalande framtidsperspektiv, herr justitieminister, ifall vi skulle få det så, att flertalet rättsärenden handhas av anställda advokater, medan vi får en liten elit av privatpraktiserande advokater som står till tjänst för de bäst betalda personerna i det här landet.

Sedan skulle jag vilja gå över till frågan om taxsystemet, och jag skulle vilja ställa en fråga till justitieministern. I den föreslagna 22 § rättshjälpslagen står det i första stycket första punkten: "Bitråde har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt." I andra punkten står det: "Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, centralmyndigheten fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning."

Jag skulle vilja veta vad detta konkret innebär. Hur skall man tolka den första punkten om "skälig ersättning", om man kombinerar det med bestämmelsen i andra punkten om att taxa "skall tillämpas" i det fall Konungen så bestämmer? Skall en advokat i fortsättningen komma med

en kostnadsräkning som skall bedömas i de mål för vilka taxa skall gälla eller skall det vara uteslutet? Skall man kunna frängå den fastställda taxan?

Jag tycker för min del att formuleringen taxa "skall tillämpas" är alltför preciserad, att man egentligen i lagtexten borde ha tillagt "såvida inte särskilda skäl talar för annat" e. d.

Problemet är naturligtvis också vilka grupper av mål som kommer att omfattas av den här taxesättningen. I propositionen sägs bara att när det gäller mål vid domstolarna kan man tänka sig att schablonisera gemensamma ansökningar om hemskillnad och äktenskapsskillnad och att det inte är uteslutet att man också tar med frågan om arvodena i stämningmål om hemskillnad och äktenskapsskillnad. Även andra familjemål, t. ex. faderskapsmål och börds mål, kan komma i fråga.

Det är ju en ganska tunn beskrivning egentligen med tanke på alla de mål som kan komma i fråga. Jag skulle vilja veta, om justitieministern har någon uppfattning om huruvida det här kommer att bli fråga om omfattande målgrupper eller om den uppräknade som finns här är den som i stort kommer att vara gällande.

Över huvud taget anser jag att ett taxesystem är behäftat med vissa brister. Det kan leda till att advokaten har ett minskat intresse av att verkligen lägga ned arbete på ett mål, men det kan också leda till överbetalning i andra fall, och det är svårt att få en klar rättvisa i ett taxesystem. Det har också från vissa remissinstansers sida riktats kritik mot det föreslagna taxesystemet. Personligen tror jag att man kan komma fram till normalarvoden i vissa typer av ärenden. Jag tycker det är ganska naturligt att man går vidare på den väg som man för övrigt redan har påbörjat.

Jag vill också i det sammanhanget ta upp en annan fråga, nämligen principfrågan om vem som skall fastställa taxorna.

Enligt förslaget skall staten ensam fastställa de taxor som skall gälla för vissa uppdragstagare. Om man tänker sig ett samråd mellan departementet, den centralmyndighet som kan bli inrättad för rättshjälpen, Advokatsamfundet och domstolarna, skulle det vara en rimlig lösning. Men en lösning där staten ensidigt skall bestämma taxorna tycker jag är helt förkastlig. Det strider mot den grundläggande syn man har på hur löner skall bestämmas och hur ersättningar åt uppdragstagare över huvud taget skall fastställas.

Jag skall därefter gå över till ett par andra frågor. Det gäller först benämningen allmänna advokatbyråer. Där föreslår propositionen att man inte längre skall använda beteckningen rättshjälpsanstalt utan man skall använda beteckningen allmän advokatbyrå. Vi har i en reservation från moderata samlingspartiet föreslagit att man skall använda beteckningen rättshjälpsbyrå. Titeln advokat har hittills varit förbehållen enskilt verksamma advokater, och det är över huvud taget i hela västvärlden ett uttryck just för fria yrkesutövare. Därför tycker vi att det är olämpligt att man nu lägger sig till med en sådan titel för de statliga rättshjälpsbyråerna.

Vad beträffar centralmyndigheten för rättshjälpen har inte vi kunnat acceptera att det domstolsverk som en majoritet i riksdagen har fattat

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

principbeslut om skall handha de här frågorna om administrationen av rättshjälpsnämndernas verksamhet. Vi tycker det är viktigt att rättshjälpsanstalterna intar en självständig ställning i förhållande till domstolarna, och vi tycker att det är principiellt felaktigt att domstolsverket skall ha den centrala ledningen. Vi tror å andra sidan inte att centralmyndigheten behöver vara av en så stor omfattning. Det kan vara en ganska liten institution, men dess självständighet i förhållande till domstolarna bör garanteras.

I fråga om tillämpningsområdet står det i 8 § andra stycket: "I fråga om visst slag av ärenden som är talrikt förekommande och normalt av enkel beskaffenhet kan Konungen förordna att allmän rättshjälp ej skall lämnas." Det är de s. k. massärendena. Man tittar där intresserat efter vilka typer av ärenden som inte skall omfattas av den allmänna rättshjälpen. I propositionen på s. 246 göres vissa exemplifieringar. Statsrådet säger där, att massärenden exempelvis kan utgöras av boupteckningar, inskrivningsärenden och vissa taxeringsbesvär. Dessutom nämns självdeklarationer.

Det vore värdefullt att få veta om statsrådet tycker att även andra typer av massärenden är aktuella eller om man skall uppfatta dem jag nämnt som sådana som enligt departementschefens mening kommer att ligga utanför bestämmelserna om allmän rättshjälp. Det skulle vara betydelsefullt att veta vad den reform omfattar som vi här diskuterar.

Jag skulle inte ingå på frågan om näringsidkare, eftersom andra kommer att göra det. Jag vill här bara nämna, att till punkten G har fogats en gemensam borgerlig reservation, som yrkar på bättre rättshjälp åt näringsidkare än propositionens förslag.

Frågor om beslutande organ för förordnande av biträde kommer senare att beröras av herr Winberg, varför jag nu inte skall ingå på detta ämne. Jag vill sluta med att nämna en sak som finns upptagen på s. 53 i justitietskottets betänkande och som avser informationen om rätts-hjälpsreformen.

I en motion yrkas på en effektiv och saklig information beträffande reformens innebörd. Utskottet har inte ansett att det i och för sig funnits anledning att tillstyrka motionen. Vi trodde oss kunna utgå ifrån att departementet skulle ombesörja erforderlig information. Personligen måste jag säga att vi har vissa erfarenheter när det gäller information från departementet; i många stycken har den varit bra, men i vissa hänseenden har den varit mindre fullständig. Detta gäller exempelvis propositionen om det olaga vapeninnehavet, där informationen inte skedde på sätt som varit önskvärt.

Jag förmodar att departementet i det här hänseendet kommer att ge en god information. Därmed menar jag en verkligt saklig information om hur reformen fungerar, så att allmänheten får det klart för sig.

Med det sagda skulle jag, fru talman, vilja yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4, 6, 7 och 8 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr justitieministern GEIJER:

Fru talman! Fru Kristensson har särskilt uppehållit sig vid frågan om taxor vid bestämmande av advokatarvoden. Här föreligger ingenting

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

sensationellt nytt. Vi har under arbetet med propositionen kunnat konstatera att man försökt pröva sig fram. I Danmark har man i varje fall varit inne på samma tankegångar och funnit det möjligt att för olika typer av advokatärenden fastställa normaltaxor. Genom de erfarenheter som gjorts vid våra rättshjälpsanstalter och på andra håll har vi kunnat konstatera att ett mycket stort antal vanligen förekommande ärenden är av sådan typ, att man på lämpligt sätt i förväg kan fastställa såväl tidsåtgång som hur pass kvalificerat arbetet kommer att bli. Därmed skall man även kunna ange en normaltaxa.

Efter 25-årig erfarenhet som organisationsjurist i både den fackliga rörelsen och hyresgäströrelsen, där jag sysslat med en lång rad av juridiska ärenden, har jag personligen kunnat konstatera att det går mycket bra att på förhand för en klient ange vilken tid ett ärende kan komma att ta och vilken kostnaden kan bli. Med andra ord kan man på förhand ungefär fixera hur mycket arbete som behöver nedläggas, och därmed kan man ha en grund för fastställande av normaltaxor. Genom att ta del av de allmänna advokatbyråernas erfarenheter får vi ett utomordentligt instrument och ett bättre underlag för bedömande.

När man skall starta med att utarbeta sådana taxor finns allt skäl att säga att det inte omedelbart går att fastställa felfria sådana. Under trycket av vunna erfarenheter måste justeringar ske undan för undan.

Meningen är att rättshjälpsmyndigheten skall fastställa dessa taxor efter överläggningar med bl. a. Advokatsamfundet. Hänsyn kommer då att tas till dess synpunkter och värderingar. Jag hyser inga farhågor för att man här inte skall kunna fastställa ett ganska stort område, inom vilket ett sådant taxesystem skall kunna tillämpas. Men man får naturligtvis börja försiktigt för att så småningom vidga detta område.

När jag säger normaltaxor, vill jag på fru Kristenssons fråga svara att det inte är meningen att det skall fastställas några absoluta taxor, som skall gälla för viss typ av ärenden i alla tillämpliga fall. Kan det göras troligt att ett ärende av normaltyp och för vilket viss taxa fastställts föranlett extra arbete och extrakostnader samt varit besvärligare än man från början trott, skall naturligtvis ett högre arvode utgå för detta ärende.

Fru Kristensson har också uppehållit sig vid kostnadsbidraget och sagt att det kan se ganska högt ut, även om man tar hänsyn till att det är satt i relation till vederbörandes inkomster. Det är inte meningen att man alltid skall behöva ta ut vad som är angivet som maximibelopp i de tabeller som är uppgjorda, utan det får bli beroende av ärendets natur.

Men en sak som här är av utomordentligt stor betydelse – och som erfarenheten i varje fall lärt mig under många års kontakt med allmänheten i juridiska frågor – är just att människor alltid ängsligt frågar sig: Vad kan detta komma att kosta? I nuvarande system, när man går till privatpraktiserande advokater och inte har den rättshjälp som vi nu vill ge, kan det ibland vara ett äventyr när man inte vet vad det kostar förrän arvodesräkningen presenteras. Det som alltså är det väsentligaste i detta är att den enskilde redan på förhand kan bedöma att så här mycket kan jag få betala, men det är också det högsta som jag själv skall behöva betala. Därigenom kan man på förhand göra en värdering om man vill fortsätta ett rättsärende eventuellt till en rättegång.

Fru Kristensson frågar om den exemplifiering av massärenden som finns angiven i propositionen bara är en exemplifiering eller om man har tänkt sig att utöver vad som anges även ett antal andra ärenden kan komma till. Jag kan på det bara svara att såvitt jag kan bedöma i dag har vi inte några tankar på att gå utöver den exemplifiering som är angiven i propositionen.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag tackar justitieministern för de svar som jag har fått. Jag tyckte att det var värdefullt med upplysningen att avsikten inte var att man skall laborera med några absoluta taxor utan att man närmast fick tolka lagtexten så att man talar om normaltaxor. Det var en värdefull komplettering som justitieministern gjorde.

Justitieministern säger att hans erfarenhet från ett visst område tyder på att det är möjligt att i många ärenden på förhand fixera den kostnad som uppkommer. Det tror jag också. Men det är ytterst svårt att inom en hel målgrupp säga att alla ärenden inom den målgruppen är av samma sort och kommer att dra samma kostnader. Jag tror att regeln snarare är att variationerna kan vara ganska stora mellan mål inom samma målgrupp. Det rimliga och riktiga är väl att juristerna och advokaterna skall få skäligt arvode för sitt arbete, att de skall stimuleras att verkligen lägga ned den möda och det arbete som krävs för att ge klienten den rättsliga hjälp som är motiverad. Jag förmodar att justitieministern inte har någon annan uppfattning på den punkten, men då måste det också leda till att det blir variationsmöjligheter när det gäller ersättningen för advokaternas arbete. Annars missar man den första målsättningen som jag tycker är viktig.

Justitieministern säger att man skall börja försiktigt med dessa taxor och sedan skall man vidga området. Ja, det är det jag sade förut här: det är perspektivet i denna fråga som jag tycker ger en tankeställare.

När det gäller massärenden säger justitieministern på samma sätt att man för närvarande inte har för avsikt att utvidga området men man vet inte vad som kan komma. Det är också ett framtidsperspektiv som man har anledning fundera över. Men visst delar jag statsrådets uppfattning att kostnadsbidragen är bra så till vida som den enskilde på förhand får veta vad han högst riskerar att betala. Men vad jag ville säga var att man inte i en information om denna reform skall säga att nu blir det stora ekonomiska förmåner för de enskilda. Fortfarande kommer nämligen reglerna om kostnadsbidrag att medföra att de enskilda själva i många ärenden får stå för hela kostnaden för rättshjälpen.

Herr ERNULF (fp):

Fru talman! Den nuvarande lagstiftningen om fri rättegång har länge varit i behov av reformering. Framför allt har det kritiserats att den ger så begränsade möjligheter att få fri rättegång att endast de allra minst bemedlade har kunnat få nytta av den. På så sätt har de stora grupperna av vanliga inkomsttagare i stor utsträckning ställts utanför. Med de dryga kostnader som en process tyvärr oftast för med sig har detta inneburit att många av ekonomiska skäl har tvingats avstå från att få sin rätt prövad av

domstol i tvister av olika slag. Detta är naturligtvis inte godtagbart. Inte minst från folkpartiets sida har därför sedan lång tid tillbaka krävts ökade möjligheter för den enskilde att få rättshjälp.

Mot denna bakgrund är det glädjande att regeringen nu efter många års utredningar har lagt fram ett förslag till utökad rättshjälp. Det är också gädjande att man vid utformningen av förslaget har tagit betydande hänsyn till den delvis mycket starka remisskritiken mot den departementspromemoria som närmast ligger till grund för propositionen. Det är som bekant inte alltid regeringen lyssnar till remissopinionen, även om denna är mycket sakkunnig.

De grundläggande reglerna i propositionen om villkoren för rättshjälp och omfattningen av denna har i stora drag enhälligt godtagits av utskottet. Detta innebär dock inte att reglerna är helt odiskutabla. Bestämmelserna innebär bl. a. att den rättssökande själv skall svara för en del av kostnaderna för rättshjälpen, det s. k. kostnadsbidraget. Det kan diskuteras om detta kostnadsbidrag inte kommer att bli alltför betungande för många. Man skulle också kunna tänka sig att den rättssökande bara borde betala en viss procentandel av kostnaderna, såsom är fallet vid en del privata rättsskydds försäkringar. Ett maximibelopp skulle då finnas på samma sätt som enligt regeringens förslag.

Vid utskottsbehandlingen har diskuterats om rättshjälpen bör begränsas till de egna rättegångskostnaderna, vilket föreslås i propositionen. Om man förlorar en process och blir ålagd att betala ersättning till motparten för hans rättegångskostnader kan det bli en mycket svår ekonomisk belastning, även om man får bidrag av rättshjälpen till sina egna rättegångskostnader.

Med vad jag nu har sagt vill jag framhålla att propositionen inte kan anses innebära någon slutgiltig lösning av frågan om rättshjälp för den enskilde. Vi har i utskottet varit eniga om att en del problem kan behövas tas upp på nytt, när den nya lagstiftningen varit i tillämpning en tid. Man kan då lättare konstatera behovet av ytterligare förbättringar och – vilket är inte minst viktigt i dagens statsfinansiella situation – man kan också säkrare beräkna kostnaderna för ytterligare förbättringar.

På ett par punkter har dock reservationer anförts med krav på förbättringar redan nu i regeringens förslag. Med ”redan nu” menar jag i så god tid att de kan träda i kraft innan den nya lagstiftningen skall gå i verkställighet, dvs. den 1 juli nästa år.

Reservationen 6 är en trepartireservation från folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet. I den begärs att näringsidkare skall få möjlighet till rättshjälp i större utsträckning än vad som föreslås i propositionen. Enligt regeringens förslag skall en näringsidkare bara i undantagsfall kunna få rättshjälp i angelägenhet som har samband med hans näringsverksamhet. I lagförslaget uppställs nämligen som villkor att särskilda skäl föreligger för rättshjälp med hänsyn till näringsidkarens ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet. Vad som menas med detta förefaller något dunkelt. Departementschefen anför att rättshjälpen i första hand skall ge skydd vid oförutsedda händelser som berör den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden. Så värst mycket klokare blir man väl inte av detta uttalande, fränssett kanske kravet på att

det skall vara fråga om oförutsedda händelser för att rättshjälp skall kunna erhållas. Över huvud taget är stadgandet så vagt formulerat att det måste bli mycket svårt att få en fast avgränsning vid tillämpningen. Det enda som är klart är att rättshjälp enligt lagen bara bör beviljas i undantagsfall. Detta framgår av lagtextens uttryck att särskilda skäl måste föreligga.

Vi reservanter anser att propositionen innebär alltför starka begränsningar i möjligheten för näringsidkare att få rättshjälp. Särskilt drabbar detta småföretagarna, som ofta inte har råd att belasta sin rörelse med kostnaderna för en rättegång. Reservanterna begär därför att regeringen på nytt överväger denna fråga och lägger fram förslag till riksdagen om ökad möjlighet för näringsidkare att få rättshjälp. Eftersom den föreslagna lagstiftningen som jag nyss nämnde inte skall träda i kraft förrän den 1 juli nästa år, bör detta förslag kunna föreläggas riksdagen innan lagen träder i kraft.

I reservationen 5 begär folkpartiets utskottsledamöter att regeringen också på nytt överväger möjligheten för ideella föreningar att få rättshjälp. Propositionen utgår från att rättshjälp inte skall kunna beviljas juridiska personer med undantag för dödsbon. Man skall alltså inte kunna bevilja bolag, föreningar, stiftelser etc. rättshjälp. Motiveringen är att rättshjälpen grundar sig på sociala skäl och att dessa inte gäller juridiska personer, fränsett dödsbon. I stort sett kan väl detta godtas som huvudprincip, men det finns föreningar där sociala skäl faktiskt kan åberopas för rättshjälp. Det gäller t. ex. föreningar som på senare år har uppstått genom att människor slutit sig samman i aktionsgrupper, byalag och miljögrupper för att ge ökad tyngd åt sina synpunkter och krav. Förhållandet kan vara sådant att de enskilda föreningsmedlemmarna skulle få rättshjälp om de var för sig förde talan i de frågor det här gäller. Varför skall de vara uteslutna från rättshjälp, om de gemensamt vill hävda exempelvis angelägna miljöskyddsintressen?

Även beträffande andra ideella föreningar kan stundom skäl finnas för att medge rättshjälp. Frågan är dock utan tvivel ganska invecklad, eftersom man knappast kan medge rättshjälp åt alla föreningar som inte hör till gruppen ekonomiska föreningar. Det finns ju en rad sammanslutningar där det inte kan vara motiverat med rättshjälp. Reservanterna begränsar sig därför till ett krav att regeringen på nytt överväger frågan om rättshjälp i vissa fall åt ideella föreningar och att regeringen i lämpligt sammanhang förelägger riksdagen ett förslag i frågan. Det är ju tyvärr så, att utskottet – framför allt enskilda ledamöter av det – inte har möjlighet att göra de utredningar som behövs för att framlägga fullständiga förslag, utan vi måste många gånger nöja oss med att på detta sätt hemställa att riksdagen begär åtgärder från regeringen med de utredningsresurser som den förfogar över.

De två reservationer som jag nu har behandlat rör båda frågan om vilka som skall kunna få rättshjälp. I reservationerna 2 och 4 tas en annan fråga upp, nämligen de organisatoriska åtgärder som regeringsförslaget innehåller. Enligt propositionen skall de nuvarande landstingskommunala rättshjälpsbyråerna förstatligas och utbyggas samt ställas under ledning av ett centralt organ. Tanken är att detta centrala organ skall bli det

Onsdagen den
24 maj 1972*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

domstolsverk som riksdagen nyligen i princip beslöt att inrätta.

Reservanterna vill emellertid ha kvar landstingen respektive de landstingsfria kommunerna som huvudmän för rättshjälpsbyråerna – eller de allmänna advokatbyråerna, som propositionen föreslår att de skall kallas. Landstingen har skött rättshjälpsbyråerna bra hittills, och några fördelar med att förstatliga dem är det svårt att upptäcka. Justitieministern talade om att man skulle få större samordning och större enhetlighet. Jag är inte alldeles säker på att det är en fördel att allting sköts på exakt samma sätt på alla håll i landet. Det kan rent av vara en fördel att man lämnar utrymme för olika initiativ. På det sättet kan man kanske komma fram till bättre metoder än om de lokala organen skall vara bundna av fixa föreskrifter uppifrån.

Eftersom rättshjälpen skall lämna full kostnadsäckning blir det i fortsättningen inga ekonomiska förpliktelser av nämnvärd betydelse för landstingen om dessa behåller rättshjälpsbyråerna. Det kan också – i varje fall psykologiskt sett – vara av värde att man håller isär de i allmän tjänst anställda rättshjälpsadvokaterna från domstols- och åklagarväsendet, som ju är statligt. Vad som kan behövas är en föreskrift att landstingskommun skall vara skyldig att inrätta minst en allmän advokatbyrå inom landstingsområdet. Då landstingen inte haft tillfälle att yttra sig över reservanternas förslag att de skall behålla rättshjälpsbyråerna har reservationen utformats inte som ett slutligt förslag utan som en hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär nya överväganden om huvudmannaskapet för samhällets rättshjälp i enlighet med riktlinjerna i reservationen.

Om rättshjälpsbyråerna fortfarande skall skötas av landstingen i enlighet med förslaget i reservationen 2, behövs inget statligt organ för att administrera dem. Man kan i stället låta de nuvarande styrelserna för rättshjälpsanstalterna bestå och i enlighet med direktiv från landstingen handha förvaltningen. Däremot behövs naturligtvis de föreslagna regionala rättshjälpsnämnderna. De skall enligt propositionen, som justitieministern framhöll, pröva ansökningar om rättshjälp, förordna biträde åt parter, beräkna kostnadsbidrag och i vissa fall bestämma biträdesersättning. Dessa organ är alltså något annat än de allmänna advokatbyråerna, som ju handhar själva advokatverksamheten och biträder parterna när rättegången skall utföras. Det måste självfallet finnas möjlighet för en rättssökande att överklaga beslut som dessa regionala rättshjälpsnämnder fattar, och för det ändamålet behövs uppenbarligen en central rättshjälpsnämnd eller något liknande organ. Förslaget härom har enhälligt godtagits av utskottet. En del serviceuppgifter åt rättshjälpsnämnderna kan man väl också tänka sig att den centrala nämnden sköter.

Däremot motsätter sig reservanterna i reservationen 4 att administrationen av de allmänna advokatbyråerna sköts centralt, och detta naturligtvis främst därför att de anser att byråerna skall ligga kvar hos landstingen. Skulle riksdagen besluta att de rättshjälpsanstalter som finns skall förstatligas, så anser vi ändå inte att domstolsverket är ett lämpligt organ för att sköta administrationen av sådana byråer. I det hänseendet hänvisar jag till vad utskottets ordförande har nämnt.

Slutligen några ord om reservationen 9 av folkpartiets och centerns

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

utskottsledamöter. Det gäller förslaget i propositionen att ersättning åt de juridiska biträdena i vissa fall skall kunna bestämmas enligt en taxa som utformas av ett centralt statligt organ.

I replikväxlingen mellan justitieministern och utskottets ordförande fick vi en del klarlägganden som onekligen är av värde och innebär en i viss mån positiv uttolkning av förslaget. Utskottets ordförande har på moderaternas vägnar riktat stark kritik mot taxsystemet, och jag kan för min del vitsorda svårigheten att utforma och tillämpa sådana taxor, eftersom arbetet med ett mål kan variera mycket, beroende på målets beskaffenhet. Det gäller också de vanligen förekommande målen. Men samtidigt vill jag inte förneka att det finns målgrupper där arbetet i flertalet fall är relativt konstant. Jag tänker på gemensamma ansökningar om hemskillnad eller äktenskapsskillnad och en del andra ansökningsmål samt vidare på exempelvis arbetet med häktningsförhandlingar. Men jag vill understryka att det bara gäller *flertalet* mål. Det förekommer en mängd undantag där arbetet är mer omfattande än vanligt och väl också en del fall där arbetet är mindre omfattande.

Vi har i alla fall i reservationen godtagit det föreslagna taxsystemet under den uttryckliga förutsättningen att taxorna bara används i mål och ärenden där arbetets omfattning inte varierar i någon högre grad. I reservationen begärs att detta utsägs i utskottsbetänkandet.

Personligen vill jag tillägga att jag – som jag tidigare antytt – är ganska tveksam om möjligheten att använda taxor för något större antal målgrupper. Jag vill uttrycka den förhoppningen – och det innebär ett understrykande av vad justitieministern sade – att man vid utarbetande av taxorna prövar sig fram försiktigt och omsorgsfullt och noga beaktar behovet av flexibilitet i taxorna, så att domstolen kan ta rimlig hänsyn till det arbete som i det enskilda målet krävs och också till det sätt på vilket arbetet har utförts.

Herr talman! Som framgår av vad jag sagt är utskottet enigt om huvuddragen i villkoren för den utvidgade rättshjälpen och om dennas omfattning, även om två reservationer vill modifiera gränsdragningen. Motsättningen ligger främst i olika uppfattningar om hur rättshjälpen bör organiseras. Regeringsförslaget innebär ett förstatligande av rättshjälpsanstalterna, medan de reservationer som folkpartiets utskottsledamöter står bakom förordar att vi bibehåller och utvidgar den befintliga organisationen på landstingsplanet. Här återkommer alltså den i olika sammanhang påtagliga motsättningen mellan å ena sidan socialdemokraternas tro på förstatligande och centralisering och å andra sidan de icke-socialistiska partiernas uppfattning att decentralisering av olika arbetsuppgifter ofta ger det bästa resultatet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 2, 4, 5, 6 och 9.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Likhet inför lagen är väl något som vi i Sverige försöker att ha som rättesnöre. Oavsett samhällsklass, politisk tillhörighet eller

ekonomiska förutsättningar har målsättningen varit att inför domarskranket skall det vara jämlikhet. Sedan vet vi att det i den allmänna debatten gärna diskuteras om så verkligen varit och är fallet. Men jag tycker att just en fri debatt om sådana här spörsmål på sitt sätt bör vara en ledstjärna för våra domare att döma så rättvist som det nu går. Jag vill nog påstå att vår rättsordning innehåller och att de rättsvårdande organ som samhället ställer till förfogande uppfyller i väsentlig grad kravet på ett tillfredsställande rättsskydd för den enskilde. Sedan skulle man naturligtvis önska att vi kunde komma fram till en förenkling och därmed också till större effektivisering inom vårt domstolsväsen. Små enkla rättsfall skulle t. ex. snabbare kunna klaras upp.

Men den av alla omfattade principen om likhet inför lagen kan inte omsättas i verklighet, om människorna måste avstå från att bevaka sin rätt och söka råd av biträden i rättsliga angelägenheter därför att de saknar medel för att bära de kostnader som kan uppkomma. Att detta i dag förekommer i stor utsträckning är alldeles uppenbart.

Den utbyggnad av samhällets rättshjälp som föreslås i propositionen 4 möter ett länge känt behov och måste därför hälsas med tillfredsställelse. Arbetet för en vidgad rättshjälp har inte minst här i riksdagen varit påtagbart. Ur en centermotion från 1965 vill jag citera följande:

”Grundsatsen att i dagens samhälle envar skall åtnjuta rättssäkerhet bör betraktas som självklar och den förutsatts även i praktiken vara genomförd. Det torde emellertid kunna ifrågasättas om på alla områden så verkligen är fallet. En viktig förutsättning för rättssäkerhetens bestånd är bl. a. att envar – oberoende av ekonomisk ställning – har möjlighet att i förekommande fall hävda sina intressen inför domstol. Även om den som har rätten på sin sida enligt reglerna för rättegångskostnadsersättning kan påräkna att få sina rättegångskostnader ersatta av motparten, är förhållandena på området knappast tillfredsställande. Hänsyn till den enskildes trygghet motiverar nämligen att man kan tillgripa rättegång även i de fall då dennas utgång ej kan med säkerhet förutses. Till yttermera visso är den tappande parten understundom ur stånd att betala motpartens kostnader.”

Så långt centermotionen. Och yrkandet i motionen var att en utredning skulle framlägga förslag om att utöka den enskildes rätt till kostnadsfri process. Jag tar motionen från 1965 som exempel på intresse från vårt håll för att få en bättre lösning på just rättshjälpen. Jag gör det också därför att det var det året som jag kom till riksdagen, och jag hade själv en viss beröring med denna motion. Jag vet dock att vårt parti liksom alla partier här i riksdagen aktualiserade detta problemkomplex mycket tidigare än 1965.

Vi vet också att det under årens lopp har företagits flera utredningar, som har berört det allmännas rättshjälp. Utredningarna har gällt både den fria rättegången och den utomprocessuella rättshjälpen. Vad som i första hand framstår som otillfredsställande med den nuvarande ordningen är att endast de ekonomiskt sämst ställda kan få rättshjälp, vare sig det är fråga om fri rättegång eller biträde genom rättshjälpsanstalt eller enligt s. k. Jämtlandssystemet. Det är alltså en begränsad befolkningsgrupp som kan påräkna fri rättegång, medan betydande samhällsskikt uteslutes från

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

denna möjlighet utan att fördenskull ha råd att bära de ofta dryga kostnader som en process medför.

Det förslag vi i dag har att ta ställning till bygger på tidigare utredningsmaterial som bakats in i den departementspromemoria som färdigställdes inom justitiedepartementet. Remissbehandlingen av promemorian försiggick, som redan sagts, av en ganska stark kritik, och remisskritiken har i betydande omfattning beaktats i åtskilliga hänseenden i den nu föreliggande propositionen. Reformen innebär att rättshjälp får lämnas i rättslig angelägenhet, oberoende av om denna behandlas vid domstol eller annan myndighet. Att rättshjälp också kan avse rådgivning eller biträde i angelägenhet som inte är föremål för behandling vid myndighet tycker vi är bra.

Vi ansluter oss i princip också till departementschefens förslag att den rättsökande efter förmåga skall bidra till kostnaderna för allmän rättshjälp. Kostnadsbidraget som den enskilde skall bidra med beräknas efter årsinkomst och försörjningsbörda enligt vissa schabloner. Från centerpartiets sida kan vi godta förslaget till väsentlig del men har en del som vi ser det viktiga förslag till ändringar och kompletteringar. Jag skall här redogöra för reservationen 6 som behandlar rättshjälp åt näringsidkare. Departementspromemorian var starkt negativ till företagarnas möjlighet att erhålla rättshjälp. Det skulle vara synnerliga skäl som i så fall skulle skapa denna möjlighet. En rad remissinstanser har, som framgår av propositionen, avstyrkt denna inskränkning eller anlagt starkt kritiska synpunkter på förslaget. Det är en rad tunga remissorgan som handlat så: JK, RÅ, högsta domstolen, fem hovrätter, LRF, Sveriges hantverks- och industriorganisation m. fl. I propositionen har man i viss mån hörsammat denna kritik, och formuleringen har blivit att "särskilda skäl" skall föreligga för att rättshjälp skall utgå till denna grupp av medborgare – i promemorian var det "synnerliga skäl". Även om möjligheterna till rättshjälp sålunda i viss mån ökat i regeringsförslaget jämfört med promemorian finner vi dem inte tillräckligt beaktade. Vi begär i reservationen nya överväganden och förslag beträffande rättshjälp åt näringsidkare. Särskilt bör man beakta att rättshjälp inte längre kommer att vara förbehållen de sämst ställda utan skall komma även högre inkomsttagare till del – den övre gränsen går mellan 56 000 och 72 000 kronor i årsinkomst, beroende på försörjningsbörda, och det finns vissa jämningsregler för speciella förhållanden. Undantaget för näringsidkare kan med hänsyn härtill inte anses rimligt.

Flertalet småföretagare kommer i dag inte upp i dessa inkomster. Utskottet skriver att rättshjälp i första hand bör ge skydd vid oförutsedda händelser som berör den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden. Det är i och för sig riktigt, men för t. ex. egenföretagaren är det som regel ingen skillnad mellan anställningsförhållande och företagsamhet. Det är, såsom framhålls i reservationen, "inte mindre angeläget att en näringsidkare i små ekonomiska omständigheter bereds möjlighet att ta till vara sin rätt i fråga om sin näring än att han erhåller bistånd i fråga om sina rent privata angelägenheter".

Vi är helt införstådda med att speciella faktorer måste beaktas vid rättshjälp i näringsverksamhet. Därför har vi inte omedelbart begärt

lagtext i det speciella fallet utan först krävt en översyn. Med detta yrkar jag bifall till reservationen 6.

Så till sist några ord om en förenkling inom rättegångsväsendet – jag nämnde den i början av mitt anförande. Centern har i anslutning till propositionen väckt en motion som bl. a. tar upp dessa spörsmål. Det är ett välkänt förhållande att vår rättegångsordning med alla dess förtjänster är både langdragen och kostnadskrävande. Det är enligt motionärernas mening nödvändigt att dessa frågor ägnas uppmärksamhet och att man inom processordningens ram söker åstadkomma reformer som kan nedbringa både tidsutdräkten och kostnaderna. Detta är så mycket mera angeläget som rättshjälpsreformen i sig kan antas medföra ett ökat antal rättegångar. I propositionen tas dessa problem upp, och departementschefen anför att man i departementet tagit upp dessa frågor och ämnar framlägga förslag inom en inte alltför avlägsen framtid. Utskottet har också gjort en välvillig skrivning om motionens syfte. Vi är därför nöjda.

Herr talman! Övriga reservationer som centerns representanter i utskottet har undertecknat kommer herr Polstam att redogöra för. De gäller dels landstingens huvudmannaskap för de nya advokatbyråerna, dels förnyad prövning av frågan om central myndighet för rättshjälpen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Det har funnits ett genomgående tema i de hittills hållna anförandena. Samtliga talare har intygat det stora behovet av den rättshjälpsreform vi nu har att besluta om och gemensamt slutit upp kring grundprinciperna för förslaget. Justitieministern gjorde för en stund sedan en sammanfattning av förslaget, och jag antar därför att kammaren efter en lång arbetsdag håller mig räkning för att jag inte ger mig in på en redovisning av vad förslaget innebär. Men jag skulle personligen vilja i likhet med så många andra intyga min stora tillfredsställelse över att detta förslag har framlagts. Det är verkligen en efterlängtd reform. Jag kan säga detta inte bara därför att jag har suttit i det gamla första lagutskottet och vid flera tillfällen varit med om att uttrycka vår önskan om att så småningom få en sådan här reform förelagd riksdagen, utan också därför att jag under en ganska lång följd av år haft min yrkesverksamhet förlagd till en rättshjälpsanstalt. Jag kan alltså intyga att det har funnits ett mycket stort behov av att få en utvidgad rättshjälp. Möjligheten hittills att få rättshjälp har varit förbehållen de ekonomiskt sämst ställda vare sig det har gällt processuell rättshjälp eller utomprocessuell rättshjälp.

En annan olägenhet som också har varit djupt kännbar är att man inte har haft en verklig valfrihet ens om man har haft denna rätt till rättshjälp. Antingen har det i det landstingsområde där man varit bosatt funnits en landstingsstyrd rättshjälpsanstalt eller också har man varit hänvisad till att anlita yrkesutövande advokater enligt det s. k. Jämtlandssystemet, men man har inte haft möjlighet att välja det ena eller det andra. Jag tycker att vi skall hålla lika styvt på båda principerna och att det skall råda likhet inför lagen på det sättet att ingen skall av ekonomiska skäl utestängas från möjlighet att skaffa sig hjälp. Ingen skall heller vara hänvisad till att välja en speciell advokat. På den punkten håller jag

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

fullkomligt med fru Kristensson, fastän jag drar en annan slutsats. Valfriheten innebär också att man skall ha frihet att icke välja en fritt yrkesutövande advokat utan om man så önskar få vända sig till en av det allmänna driven advokatbyrå. Den uppfattningen kan jag stödja just på den erfarenheten jag själv har; jag har ofta mött människor som med bitterhet har sagt att de inte kan få hjälp på stadens rättshjälpsanstalt på grund av att de har något för hög inkomst, utan de blir hänvisade till att anlita en av de privatpraktiserande advokaterna och får betala kostnaderna härför, medan de medellösa har förmånen att få fri rättshjälp.

Jag tror att detta är en viktig grundprincip. De reserverter som står för reservationen 2 har också godtagit tanken att valfriheten kräver att det skall finnas möjlighet att anlita både enskild advokat och en av samhället driven advokatbyrå. Men såväl i reservationen 1 av fru Kristensson och herr Schött som i reservationen 2 av herr Dockered m. fl. har man enat sig om att yrka att huvudman för de offentliga rättshjälpsbyråerna skall vara landstinget.

Jag vill i det sammanhanget understryka att vi i utskottet under behandlingen av detta ärende fick upplysningen att Landstingsförbundet enhälligt har uttalat sin anslutning till propositionens förslag och att man alltså inte har några invändningar mot att förlora huvudmannskapet för rättshjälpsbyråerna. Herr Ernulf beklagade visserligen att Landstingsförbundet inte haft möjlighet att yttra sig över reservanternas förslag. Om vi skulle gå in på sådana tankegångar skulle vi väl aldrig få ett ärende i hamn. Det har tydligen inte funnits något önskemål från Landstingsförbundet att behålla huvudmannskapet i detta fall, och det tycker jag att vi skall fästa stort avseende vid.

Det väsentliga för mig och utskottsmajoriteten har varit att det finns ett behov av ett enhetligt system över hela landet. Möjligheten att få rättshjälp skall inte vara beroende av i vilket län man bor. Staten bör därför vara huvudman. Eftersom det förutsätts att staten skall stå för kostnaderna är det också rimligt att staten skall ha huvudmannskapet. På dessa grunder har utskottsmajoriteten anslutit sig till propositionens förslag och avstyrker följaktligen reservationerna 1 och 2.

Sedan är frågan vad de statliga advokatbyråer som föreslås i propositionen skall kallas. I reservationen 3 av fru Kristensson och herr Schött yrkas att de inte skall benämnas advokatbyråer utan kallas rättshjälpsbyråer. Vi skall hålla i minnet att vi här i landet med advokat menar en jurist, som uppfyller de kvalifikationer som har angivits i rättegångsbalken 8 kap. 2 § och i Advokatsamfundets stadgar. Även i landstingens nuvarande rättshjälpsbyråer är föreståndaren advokat liksom flertalet av hans medhjälpare. Det råder alltså ingen skillnad i fråga om meriter och skicklighet mellan advokater vid en offentlig byrå och advokater vid en enskild advokatbyrå.

Såvitt jag kan förstå skulle resultatet av ett bifall till vad fru Kristensson och herr Schött har föreslagit bara bli att man skulle bibringa allmänheten den föreställningen att det är någon gradskillnad i skicklighet och duglighet mellan jurister som arbetar på en offentlig byrå och jurister som arbetar på en privat byrå. Eftersom vi har hävdat att här skall råda konkurrens på lika villkor och att den hjälp som erbjuds vid en

statlig byrå skall ha exakt samma värde för den rättssökande som den hjälp vilken erbjuds vid en enskild byrå, har utskottet stannat för att godta benämningen advokatbyrå.

I reservationen 4 har fru Kristensson m. fl. tagit upp frågan om vilken myndighet som skall vara centralmyndighet för rättshjälpen. Reservanterna har accepterat tankegången att vi skall ha en centralmyndighet, om det nu blir fråga om ett statligt huvudmannaskap, men anser att de inte kan följa propositionens förslag om att denna centralmyndighet skall sortera under det nyligen beslutade domstolsverket. Av rent praktiska skäl om inte annat anser utskottsmajoriteten att man bör godta förslaget att domstolsverket skall vara centralmyndighet. Men det finns heller inga principiella invändningar, eftersom det är fråga om administrativa uppgifter, som mycket väl kan skötas av domstolsverket. Att man då skulle inrätta ett särskilt fristående verk kan inte komma i fråga.

I reservationerna 5 och 6 behandlas möjligheten för ideell förening att erhålla rättshjälp samt rättshjälp åt näringsidkare. I båda fallen anser utskottsmajoriteten att man bör följa propositionens förslag och inte ge fri rättshjälp åt juridiska personer. När jag läste motionen och hörde pläderingen för reservationen 5, vari uppräknas vissa ideella föreningar som särskilt skulle kunna vara i behov av fri rättshjälp, gjorde jag den reflexionen att det finns ganska starka skäl för att inte driva saken längre. Det finns ingen anledning att ge fri rättshjälp åt allehanda pressure groups, som har tagit till sin uppgift att på snart sagt varje område bekämpa myndigheterna. Det är gruppernas fulla rätt i ett fritt samhälle, men det är väl mycket begärt att vi genom att ge dem fri rättshjälp skall ge dem möjligheter att driva sin verksamhet in absurdum. När det gäller ideella föreningar må det vara nog att veta att varje enskild medlem, om han uppfyller villkoren i övrigt, givetvis har rätt till rättshjälp såsom alla andra. Det borgar för att de såsom enskilda samhällsmedlemmar kan skaffa sig sin rätt.

När det sedan gäller rättshjälpen åt näringsidkare delar jag helt departementschefens uppfattning. Han har i kommentarerna uttryckt en klar uppfattning att det inte är fråga om att undanhålla sådana små näringsidkare fri rättshjälp som i själva verket står de vanliga löntagarna ganska nära. Det är därför han har mildrat uttrycket från "synnerliga" till "särskilda" skäl. Med den exemplifiering han har gjort tycker jag egentligen att reservanterna och även motionärerna som har tagit upp den här frågan borde vara nöjda. Bl. a. i motionen 1469 har det nämligen framhållits att just de små näringsidkarna i mycket små och blygsamma ekonomiska omständigheter rimligen inte bör lämnas utan möjlighet att få samhällets rättshjälp. Och det skall de få, enligt den exemplifiering som gjorts. Utskottsmajoriteten har uppfattat det hela på det sättet och i sin skrivning framhållit att det bör finnas möjligheter, med nuvarande bestämmelser, att ge hjälp i de ömmande fall där det kan vara berättigat. Vi har dessutom anfört att vi får följa utvecklingen och vinna erfarenheter av hur lagstiftningen kommer att utfalla i praktiken. Man kan inte begära att en sådan här lag från början skall vara helt fri från brister. Man gör onekligen den reflexionen att reservanterna — från den tidigare mycket snävt tilltagna samhälleliga rättshjälpen, som bara gällde

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

de ekonomiskt sämst ställda i samhället — går in för att få bokstavligt talat allting; ”från intet allt vi vilja bli”, för att citera en välkänd kampsång. Man talar om att det här förslaget i själva verket inte är så märkvärdigt som det låter, men redan med den utformning det nu har innebär förslaget ett mycket stort steg framåt, mot förverkligandet av likhet inför lagen på detta speciella område.

I reservationen 7 har reservanterna tagit upp frågan om vilken instans som skall vara beslutande organ i fråga om förordnande om biträde m. m. Enligt nu gällande regler är det domstolarna som har att bevilja fri rättegång och förordna om rättegångsbiträde. Enligt propositionsförslaget kommer domstolarnas rätt att förordna biträde och bevilja fri rättegång att kvarstå i brottmål, men i övriga fall skall rättshjälpsnämnderna besluta.

Reservanterna tycker att man i alla mål som skall handläggas av domstol skall överlåta åt domstolarna att sköta dessa frågor. Vi har emellertid i utskottsmajoriteten påpekat att rättshjälpen, med införandet av den föreslagna lagstiftningen, kommer att utvidgas avsevärt. Eftersom det i regel är på det sättet att advokaternas uppgift inte är att försöka leda ett ärende fram till process utan att försöka undvika processer får man räkna med att ett mycket stort antal ärenden kommer att bli sådana där rättshjälpsnämnderna helt naturligt beslutar om fri rättshjälp och förordnar biträde. Det skulle vara rätt egendomligt om vi får ett system där i det ena fallet domstolen hade den här uppgiften och i det andra fallet rättshjälpsnämnden. I enhetlighetens intresse anser vi därför att man bör följa propositionens förslag.

Sedan vill jag beröra den kontroversiella frågan om taxorna. Vi har fått ett klarläggande från departementschefen, som jag tycker borde tillfredsställa reservanterna. Det har nämligen blivit klarlagt att det här inte är fråga om ett snävt taxesystem, utan det är fråga om att fastställa normaltakor för vanligen förekommande ärenden och mål, där man relativt säkert kan bestämma hur stor tidsåtgången kommer att bli och hur mycket arbete ärendet kommer att medföra. Man har emellertid också tagit i beaktande att det inte finns flera ärenden som är varandra lika, därför skall det finnas möjlighet att jämka taxorna uppåt och nedåt. Ibland kan det röra sig om ärenden av så enkel beskaffenhet att det inte finns skäl att tillämpa ens den fulla taxan. Det gör, tycker jag, att man med lugn kan godta propositionens förslag. Jag tror att det kommer att vara till stor fördel inte bara på det sättet att kostnaderna begränsas i de fall då fri rättshjälp utgår, utan taxesystemet kommer också att bli vägledande i alla de fall då biträde lämnas medborgare som på grund av alltför höga inkomster i och för sig inte är berättigade till samhällets rättshjälp. De kommer ändå i åtnjutande av den trygghet som ett fastare taxesystem innebär. Det ger en garanti för att man inte får betala oskäliga kostnader för den hjälp man behöver.

Herr Johansson i Växjö tog vidare upp en fråga på vad sätt man i övrigt skulle kunna nedbringa kostnaderna genom att förenkla rättegångsförfarandet. Han hade inget att invända emot vad utskottet här skrivit ihop sig om. Det pågår nu på flera håll utredningsarbete som gör att vi väl inom kort kommer att få ett förslag, som syftar just till en sådan ordning

som herr Johansson efterlyste. Det är naturligtvis en väg som vi bör försöka gå så långt som det är möjligt, ty det är inte bara ett intresse för samhället att kostnaderna för rättegångar och rättshjälp nedbringas utan också ett intresse för den enskilde medborgaren att, i den mån han med egna medel skall bidra till kostnaderna, inte behöva betala mer än vad som är nödvändigt.

Jag tror att jag därmed har gått igenom de punkter som berörts i den hittills förda debatten, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan i dess helhet och alltså avslag på samtliga reservationer.

I detta anförande instämde herr Larfors (s).

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren avvisade kravet i reservationen 5, som jag förespråkade, om möjlighet i vissa fall för ideell förening att få rättshjälp. Hon betecknade därvid de grupper som det var fråga om, dvs. aktionsgrupper, byalag och miljögrupper, som påtryckningsgrupper, pressure groups, med uppgift att bekämpa myndigheterna.

Jag tycker, herr talman, att detta är en oberättigat hård beskrivning av dessa grupper, som många gånger består av verkligt ideellt sinnade människor som vill slå vakt om t. ex. vår miljö. Deras uppgift är ju inte att bekämpa myndigheterna; deras uppgift är att värna miljön. Att de då kan komma i konflikt med myndigheter, som inte vill tillgodose dessa intressen, anser jag inte bör leda till sådana bedömningar som fröken Bergegren här gör.

Herr JOHANSSON i Växjö (c) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren talade i sitt anförande mycket positivt om småföretagare, och hon hade samma uppfattning i utskottet. Jag sade också i mitt anförande att jämförd med promemorian är propositionen mera positiv till möjligheten för företagare att få rättshjälp. Det borde enligt min mening inte ha varit omöjligt för socialdemokraterna i utskottet att i stort gå med på den skrivning reservanterna stannat för här. Man kunde exempelvis ha sagt att det i princip inte är någon skillnad på en småföretagare och en löntagare i allmänhet. Med en sådan skrivning hade vi varit överens.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande tog upp den viktiga frågan om den enskildes valfrihet när det gäller att vända sig till advokat. Jag tycker fortfarande, som jag sade till justitieministern tidigare, att valfriheten egentligen innebär att man skall ha rätt att vända sig till den advokat som man vill, till den som man vet är specialist just på det område inom vilket de problem ligger som man vill ha lösta. Orättvisorna ligger i det nuvarande ekonomiska systemet. En förbättring av detta system ger möjligheter för människor att söka en advokat som de har förtroende för. Det är i detta som valfriheten ligger och inte i det som fröken Bergegren nämnde, att man skall ha rätt att också kunna välja en

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpstag m. m.*

advokat vid en allmän advokatbyrå.

Vi har naturligtvis olika principiella uppfattningar om statliga advokatbyråer. Jag tycker fortfarande att det är principiellt riktigt att i en demokratisk stat ha en fri och obunden advokatkår. Jag fruktar att det med den prisledande och kostnadskontrollerande funktion som de allmänna advokatbyråerna skall få kommer att bli en utveckling som så småningom leder till en krympande sektor av fria företagare, och det skulle vara djupt olyckligt.

När det gäller beteckningen advokatbyrå vet jag inte om man egentligen eftersträvar en förväxling mellan en offentlig byrå och en fri företagare. Annars tror jag att det vore bra för allmänheten att veta om det är en fri företagare man går till eller om det är en offentlig anstalt man söker. Jag tycker alltså fortfarande att det är bra om man också i benämningen av byråerna kan åtskilja en offentlig institution från en privatpraktiserande advokat, bortsett från det som jag sade förut om att advokattiteln normalt sett används för fria yrkesutövare.

Det finns inte anledning att frånga den hittillsvarande ordningen att domstolarna skall pröva ansökningar om rättshjälp och förordna biträde i mål och ärenden vid domstol. Jag undrar om inte den praktiska situationen blir sådan att ärendet hos advokaten i många fall kommer att ha hunnit så långt innan kostnadsbidragets maximum har nåtts att frågan, när det blir aktuellt att förordna biträde, kanske redan har kommit till domstol. Då är det naturligt att domstolen förordnar biträde.

Fröken Bergegren talar om att det skulle vara en trygghet med ett fastare taxsystem. Jag tror för min personliga del att tryggheten för den enskilde ligger i att veta att den advokat som företräder hans intressen verkligen ägnar tid och omsorg åt ärendet så att det får en sakligt riktig bedömning.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror, fru Kristensson, att vi i valfriheten nog också måste lägga in att vi skall ha rätt att slippa anlita enskild advokat om vi föredrar att vända oss till en statlig advokatbyrå. Det tycker jag är den verkliga valfriheten. Sedan skall man naturligtvis också ha möjlighet att välja den advokat som man har förtroende för, men med det föreslagna systemet skapar man ju förutsättningar för det så långt det är möjligt.

När det gäller benämningen på de statliga advokatbyråerna vill jag säga att allmänheten säkerligen inte kommer att sväva i okunnighet om vad som är den statliga byrån och vad som är enskild advokatbyrå. Jag tror inte det blir någon förväxling där.

Fru Kristenssons farhågor för att de statligt anställda advokaterna inte skall ha samma oberoende ställning är betydligt överdrivna. Vi skall komma ihåg att det vid landstingens nu existerande rättshjälpsbyråer ofta har hänt att advokaterna har fått föra talan mot sin egen huvudman i sina klienters intresse, och det har aldrig förekommit någonting som tyder på att de på något sätt skulle ha känt sig beroende i det avseendet, utan de har tillvaratagit sina klienters intressen enligt god advokatsed.

Till herr Johansson i Växjö skulle jag vilja säga att jag fick ett erkännande att propositionsförslaget har tagit fasta på remisskritiken av

departementspromemorian, och det är ju ändå propositionen vi nu har att ta ställning till. Med propositionens skrivning och med det förtydligande vi nu har fått tycker jag att de berättigade krav som näringsidkarna kan ha att ställa har blivit tillgodosedda. Vi kan ändå inte gå så långt att vi ger oinskränkt rätt åt näringsidkarna att få rättshjälp. Normalt ingår det i de risker man får ta i sin näringsverksamhet.

Herr Ernulf! Jag vill visst inte påstå att alla ideella föreningar har till huvudsyfte att bekämpa myndigheterna och det allmänna, men åtskilliga av dem har vissa tendenser som gör att man kanske bör tänka sig för. Herr Ernulf medgav ju själv i sitt första inlägg att det här inte är några lättlösta problem, och därför tycker jag att vi, när vi nu ändå tar ett så stort steg som vi gör i och med den här reformen, gott kan lugna oss och se hur utvecklingen blir innan vi förordar ytterligare ett steg.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Även jag hälsar det här förslaget om utbyggnad av samhällets rättshjälp med tillfredsställelse. Det är ju ett länge känt behov som nu fylls, men jag skall inte fördjupa mig i någon längre historieskrivning, eftersom en sådan i viss utsträckning redan har gjorts. I stället skall jag gå direkt på ett par sakfrågor som de borgerliga reservanterna har en något avvikande syn på i förhållande till utskottsmajoriteten. Eftersom det mesta kanske ändå redan har sagts skall jag bli ganska kortfattad.

Det gäller först reservationen 2. Det är tillfredsställande att alla parter är eniga om att de rättssökande skall ha möjlighet att fritt välja advokat. De fritt yrkesutövande advokaterna och andra privatpraktiserande jurister skall således kunna anlitas inom rättshjälpsområdet på samma sätt som hittills. Som ett led i denna valfrihet bör det då också finnas advokatbyråer som drivs av det allmänna. Det finns nämligen många människor som i rättsangelägenheter gärna vänder sig till en sådan byrå, och den möjligheten bör då givetvis finnas. Av erfarenhet vet jag personligen att många människor som inte är mindre bemedlade blivit besvikna just över att inte ha fått anlita de hittillsvarande rättshjälpsanstalterna. Nu försvinner den olägenheten, och det är bra. För att tillgodose behovet av allmänna advokatbyråer — och det behovet bedöms ju öka efter reformens ikraftträdande — föreslås nu inrättandet av en allmän byrå i varje län. I vissa län finns det emellertid redan två byråer, och jag utgår ifrån att ingen ändring sker där.

När det sedan gäller formerna för tillhandahållande av allmän rättshjälp har vi reservanter — som även nämnts av utskottsordföranden — stannat för ett utbyggande av de nuvarande rättshjälpsanstalterna till allmänna advokatbyråer, även om inte alla reservanter är eniga om namnet. Flera remissinstanser har samma uppfattning, och genom ett sådant här system tror vi att man får större möjligheter att bättre tillvarata erfarenheterna från de nuvarande rättshjälpsanstalterna.

När det gäller huvudmannskapet för de allmänna advokatbyråerna har vi således stannat för att landstingen även i fortsättningen skall svara för detta. Det medför då en stark garanti för att man får en fri och gentemot statsmakterna oberoende advokatkår, och det är väsentligt för vår rättsordning. Vi har också i reservationen 2 erinrat om att första

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

lagutskottet år 1968 skrev i anledning av en motion om en fast organisation av statsanställda offentliga försvarare att det från psykologisk synpunkt måste vara värdefullt att den tilltalade – som nu är faller – kan anförtro sig åt en offentlig försvarare med oberoende ställning gentemot myndigheterna.

Även om landstingen nu får huvudmannaskapet för de allmänna advokatbyråerna bör kostnaderna för rättshjälpen i det nya systemet helt täckas av staten. Kostnadskontrollen kan säkert ske på ett betryggande sätt. Landstingens arbete är ju också föremål för insyn, och redan nu utgår statsbidrag, och den kostnadskontrollen har väl aldrig ifrågasatts. Om landstingen blir huvudmän innebär det också att nya överväganden med anledning av reservationen 2 bör göras i departementet och förslag lämnas till riksdagen senast under vårsessionen 1973.

Fröken Bergegren sade att Landstingsförbundet inte har någonting emot att mista huvudmannaskapet för rättshjälpsanstalterna eller de allmänna advokatbyråerna. De har säkert utgått från propositionen, och där fanns ju inget annat förslag. Det är kanske inte uteslutet att det hade blivit ett annat resultat om Landstingsförbundet hade haft det här alternativet att bedöma, precis så som herr Ernulf förutskickade.

Reservationen 4 gäller centralmyndighet för rättshjälpen. Det torde stå klart att en sådan centralmyndighet erfordras, men storleken och uppgifterna bör enligt vår mening bli begränsade. Propositionens förslag innebär – som departementschefen i dag också har framhållit – att centralmyndighetsfunktionen skall utövas av det nya domstolsverket, som ju riksdagen i år har fattat beslut om att inrätta. Mot det vill jag säga att man starkt kan ifrågasätta lämpligheten av att sammanföra de allmänna advokatbyråerna och domstolarna under samma administrativa centralmyndighet, eftersom rättshjälpsanstalterna bör inha en självständig ställning i förhållande till domstolarna.

När det gäller rättshjälpsnämnderna finns det ett behov av ett organ som kan dra upp riktlinjerna för nämndernas kostnadsprövning och prövning av kostnadsbidragen samt verksamheten i övrigt. Ett sådant centralt organ är också motiverat av behovet av fullföljdsinstans i sådana frågor där talan får föras mot rättshjälpsnämndernas beslut. Mot denna bakgrund anser vi att det bör inrättas ett centralt organ för begränsade uppgifter enligt vad som har framförts i reservationen 4. Ett sådant organ med begränsad storlek och uppgift skulle då kunna utgöra en central myndighet för hela rättshjälpen, kanske i form av en central rättshjälpsnämnd.

Beträffande reservationen 9, slutligen, har jag inget att anföra utöver vad herr Ernulf har sagt. Detta instämmer jag i, och med det klarläggande som justitieministern har gjort med instämmande av fröken Bergegren finns det inte mycket mer att tillägga beträffande den reservationen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2, 4, och 9 vid justitieutskottets betänkande nr 12.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Det förslag till rättshjälpslag som riksdagen i dag står i begrepp att anta är, som flera talare tidigare har sagt, betydelsefullt i

många avseenden, kanske främst därför att vi nu äntligen står inför en lösning på problemet hur samhällets rättshjälp skall utformas för att alla medborgare som anser sig behöva rättshjälp också skall komma i åtnjutande av den och ingen av ekonomiska skäl måste avstå från den. Hittills har det ju varit så att endast de som haft tämligen begränsade inkomster har kunnat komma i åtnjutande av den allmänna rättshjälp, vilket har gjort att många människor, som inte kunnat få rättshjälp, av ekonomiska skäl ibland har haft svårt att tillvarata sina intressen i rättsliga sammanhang.

Även om principen med utvidgad rättshjälp är riktig och överensstämmer med det krav vi från moderat håll under tidigare år har rest, nämligen att ekonomiska hinder för människorna att få rättshjälp måste undanröjas, finns det en hel del anmärkningar att göra på grund av den utformning som lagförslaget har fått. Jag skall här, herr talman, bara ta upp några av dem.

En av de väsentliga frågorna i lagen gäller inrättandet av statliga advokatbyråer. Det föreslås i propositionen att sådana skall inrättas över hela landet. Detta är något principiellt nytt, eftersom vi för närvarande saknar statliga advokatbyråer i vårt land, om vi bortser från den statliga rättshjälpsanstalten i Tornedalen, som ju har tillkommit av speciella skäl. Däremot har vi ett antal i kommunal – huvudsakligen landstingskommunal – regi drivna rättshjälpsanstalter.

Skälen för inrättande av statliga byråer anges vara att utbyggnaden av rättshjälp kommer att öka efterfrågan på biträde i rättsliga angelägenheter i så stor utsträckning att behovet inte kan tillgodoses inom de nuvarande rättshjälpsanstalternas ram och inte heller inom de enskilda advokatbyråernas ram. Vidare sägs att principen om det fria advokatvalet gör att medborgaren också bör kunna få vända sig till en statligt anställd advokat. Jag kan emellertid inte se att detta är nödvändigt.

Jag anser att man bör ställa upp åtminstone två förutsättningar här. För det första skall det finnas så många som går medborgarna till handa med biträde i rättsliga angelägenheter som svarar mot efterfrågan. För det andra har de juridiska biträdena, dvs. i allt väsentligt advokatkåren, sådana arbetsuppgifter att de måste stå fria, obundna och självständiga gentemot statsmakten – inte för sin egen skull, utan för sina klienters skull.

Vi har tidigare i dag diskuterat pressens roll och situation i samhället och varit överens om hur nödvändigt det är med en fri och obunden press. I viss utsträckning kan man jämföra advokatkårens ställning i en modern demokrati med dagspressens. Vi är överens om att det på pressens område måste finnas frihet att välja mellan olika alster, men fördenskull är det ingen som hävdar – i varje fall inte med någon större kraft – att ett av alternativen skulle vara statligt ägda och utgivna tidningar.

Det allmännas rättshjälp fungerar enligt min erfarenhet -- och jag har erfarenhet från åtskilliga domstolar – i nuvarande former ganska bra. Det finns all anledning att behålla dessa former, att låta de av landstingen drivna rättshjälpsanstalterna fortsätta. Jag tror att man kan utgå ifrån att om det i något län, där det för närvarande inte finns rättshjälpsanstalt,

skulle uppstå behov av en sådan därför att den enskilda advokat kåren inte räcker till för att bistå de rättshjälpsökande, så kommer vederbörande landsting att ta erforderliga initiativ. Jag har en ganska stor tilltro till landstingen och deras sätt att fungera. Enligt min mening saknas det skäl att i vårt land bygga upp en statligt anställd advokat kår, om detta inte behövs för att ge medborgarna erforderlig rättshjälp. Och med den organisation vi redan har för rättshjälpen här i landet – enskild och allmän – behövs det inte.

Utskottet trycker med rätta på principen att fritt välja advokat men drar den som jag hävdar felaktiga slutsatsen att detta måste leda till att det skall kunna ske ett val mellan fritt yrkesutövande advokater och advokater på en av det allmänna driven advokatbyrå. Jag vill instämma i vad fru Kristensson tidigare anfört i den frågan. Det väsentliga för valet måste vara att det inom rimliga gränser finns tillräckligt många advokater att välja på, inte i vilken form den ene eller andre utövar sin verksamhet. Det är först när erforderlig rättshjälp inte står att få som det allmänna – utöver de rättshjälpsanstalter som redan finns – bör inrätta sådana anstalter. Att nu, även om det skulle ske successivt, inrätta allmänna anstalter när man inte vet om det finns behov av dem kan inte vara rationellt.

Att gå den väg som jag har försökt skissera vid utbyggnaden av rättshjälpen skulle också mer än vad justitieutskottet föreslår garantera att vi i framtiden får behålla en mot statsmakten fri och oberoende advokat kår.

Får jag också, herr talman, säga några ord om reservationen 7, som gäller beslutande organ i fråga om förordnande av biträde m. m. Här behandlas fall som gäller att fråga om allmän rättshjälp har uppkommit i samband med att talan väckts vid domstol. Utskottet ifrågasätter, om det inte vore lämpligast att beslut om beviljande av fri rättegång och förordnande av biträde fattades av domstolen, men trots det kommer utskottet till att önskemålet om en enhetlig praxis gör att besluten i alla ärenden, både rättegångsärenden och utomprocessuella ärenden, bör fattas av samma myndighet, nämligen rättshjälpsnämnden. Jag tillåter mig säga att jag inte är övertygad om bärkraften i utskottets argumentation. Det vore opraktiskt, om domstolarna i de ärenden som anhängiggörs där måste överlämna frågan om rättshjälp skall meddelas eller inte, till en annan instans, och jag förmenar att det finns risk att det kommer att fördröja målens avgörande. Önskemålet om den enhetliga praxis som utskottet nämner kommer naturligtvis att tillgodoses ändå, i vart fall genom de mer eller mindre prejudicerande avgöranden som efter någon tid kommer att finnas. Vare sig avgörandena ligger på domstolen eller rättshjälpsnämnden skall det ju finnas möjligheter att överklaga det beslut som meddelas. Jag hävdar alltså, herr talman, att då frågan om rättshjälp uppkommer i mål och ärenden som är anhängiggjorda vid domstol skall det ankomma på domstolen att pröva frågan om rättshjälp samt om förordnande och entledigande av biträde.

Herr talman! Jag har i detta inlägg begränsat mig till att ta upp två frågor i förevarande betänkande där det förekommer reservationer, och jag ber att få yrka bifall till dessa. Det är reservationerna 1 och 7.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Den proposition om allmän rättshjälp som vi nu diskuterar utgör enligt min mening en viktig reform som för att citera utskottet "ytterst gäller den för ett rättssamhälle centrala principen om allas likhet inför lagen". Jag har under ett antal år varit ledamot av styrelsen för Göteborgs stads rättshjälpsanstalt och upplever det som uppenbart otillfredsställande att människor i vad man skulle kunna kalla normala inkomstlägen i många fall av ekonomiska skäl inte vågat föra talan inför domstol av rädsla för att förlora och därmed åsamkas en stor ekonomisk förlust. Hittills har endast de ekonomiskt sett sämst ställda som haft tillgång till rättshjälp samt de förmögna kunnat föra talan vid domstol i ärenden av för dem fundamental betydelse.

Det förslag vi nu har att besluta om undanröjer detta och utgör därför ett viktigt steg mot allas likhet inför lagen även utifrån ekonomiska utgångspunkter.

I anslutning till Kungl. Maj:ts proposition om allmän rättshjälp har jag och herr Bergman väckt en motion, nr 1465, om att rättshjälpen skall utökas till att gälla även förfarandet vid tvångsskifte i anledning av hem- och äktenskapskillnad och att rättshjälp skall omfatta kostnaderna för skiftesman vid bodelning.

Såvitt jag har kunnat tolka det något mångordiga utskottsbetänkandet ställer sig utskottet helt bakom detta krav och förutsätter i en särskild skrivning att ett nytt förslag som tillgodoser oss motionärer skall utarbetas i Kungl. Maj:ts kansli och föreläggas riksdagen i så god tid att kompletterande bestämmelser härom kan träda i kraft samtidigt med rättshjälpsreformen i övrigt.

Låt mig, herr talman, ge uttryck för förhoppningen att utskottets hemställan, och som vi hoppas riksdagens beslut, i denna fråga kommer att tillgodoses av Kungl. Maj:t, ty för den rättssökande allmänheten är just bodelningsfrågorna i många fall av ytterst komplicerad och kontroversiell natur.

I samma motion har vi också krävt att ersättning som part blir skyldig att utge till skiljeman skall ersättas genom den allmänna rättshjälpen. Även i denna fråga ställer sig utskottet positivt till förslaget, men av ekonomiska skäl anser man sig inte kunna tillgodose detta förslag. Jag skulle därför vilja fråga utskottets talesman vad detta ur ekonomisk synpunkt skulle innebära för statskassan. Såvitt jag kan bedöma torde det bli ytterligt begränsade ekonomiska konsekvenser för statskassan, men just för de människor som berörs av detta kan det vara en stor kostnad. Utskottet hänvisar i detta sammanhang till domstolskommitténs nyligen avgivna betänkande, där förslag framläggs som till viss del — och det vill jag verkligen understryka — om än icke till fullo tillgodoser oss motionärer när det gäller kravet om rättshjälp till kostnader för skiljemän. Jag tycker att utskottet just med tanke på domstolskommitténs betänkande kunde ha tillgodosett det krav som vi har fört fram i motionen.

Grundtanken i propositionens förslag är att den enskilde medborgaren skall beredas möjlighet att erhålla rättshjälp i sådana former att han har ekonomiska möjligheter att ta till vara sina intressen i rättsligt hänseende i olika sammanhang. En förbättrad rättshjälp är därför, som också

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

framhålles i propositionen, ett viktigt led inte bara i strävandena att bereda den enskilde ett tillfredsställande rättsskydd utan också i arbetet på att skapa ökad jämlikhet mellan medborgarna och likhet inför lagen. Jag delar till fullo dessa värderingar.

I motionen 1466 har Doris Håvik och jag framfört vissa erinringar mot det absoluta kravet på förskottsbetalning som propositionen ger uttryck för. I många fall är det tyvärr så att mycket kort tid föreligger för den rättssökande att få sina fråga rättsprövad, och det kan därför – det är en erfarenhet som många av dem som arbetat på rättshjälpsanstalterna har gjort – vara svårt att på den korta tid man har till förfogande få fram det förskottsbelopp som erfordras för att få rättshjälp. Vi har i motionen krävt att rättshjälpsnämnden i dylika fall skall kunna ge skäligt anstånd med betalning av kostnadsbidraget när särskilda skäl föreligger. Vidare har vi sagt att jurist eller advokat skall kunna ge interimistiskt anstånd samt att – i fall där den rättssökande inte synes vara pliktig att utge kostnadsbidrag – advokat eller jurist på advokatbyrå medges rätt att vidta nödvändiga och brådskande åtgärder för att säkra klients rätt innan rättshjälpsnämnden fattat beslut om allmän rättshjälp.

De frågor som vi aktualiserat i motionen har även uppmärksamrats av lagrådet, som i likhet med oss motionärer pekar på den rättssökandes svårigheter i de fall då han själv ej har möjlighet att välja tidpunkt för sakens behandling.

Om jag har tolkat utskottets skrivning rätt delar utskottet vår och lagrådets oro när det gäller förskottsbetalning med kort varsel. Utskottet hänvisar till att man i många fall i dag vid rättshjälpsanstalterna regelmässigt beviljar anstånd. Det är därför ytterligt värdefullt att utskottet i sin skrivning klart säger ifrån att centrala anvisningar vid behov – och behov föreligger ju enligt utskottet – utarbetas som gör det möjligt för de allmänna advokatbyråerna att meddela anstånd med erläggande av kostnadsbidrag i de fall som vi motionärer och lagrådet har uppmärksammat. Även om utskottet anser att vad vi framfört i motionen inte behöver föranleda någon åtgärd från riksdagens sida, är utskottets uttalande ändå ytterst värdefullt. Jag förutsätter därför att anstånd med förskottsbetalning kommer att lämnas i sådana fall som vi aktualiserat i vår motion.

Enligt 15 § i den promemoria som föregick förslaget till rättshjälpslag fick rättshjälpsmyndigheten, om särskilda skäl förelåg, meddela anstånd med betalning helt eller delvis av preliminär rättshjälpsavgift. För det fall att dylikt anstånd ej beviljats, innebar förslaget att rättshjälp ej utgick förrän den preliminära rättshjälpsavgiften inbetalats till rättshjälpsmyndigheten.

Denna paragraf, som alltså fanns i promemoriaförslaget, återfinnes inte i förslaget till rättshjälpslag. Men jag tolkar den skrivning som utskottet har presterat med anledning av motionen 1466 så, att den i realiteten innebär att de centrala anvisningar som skall utarbetas tillgodoser det här önskemålet, och det är enligt mitt förmenande utomordentligt värdefullt.

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att jag hälsar den här propositionen med stor tillfredsställelse och ser den som ett viktigt steg

mot förverkligandet av principen om allas likhet inför lagen, som vi alla strävar efter. Jag förutsätter också att den reform som vi nu skall besluta om kommer att följas upp i framtiden och byggas ut i den utsträckning som erfarenheten visar att det behövs.

Herr talman! Jag ber att på alla punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har yrkat avslag på den här propositionen. Utskottet har inte följt den linjen. Intresset här i kammaren under den debatt som hittills har förts har begränsat sig till ett antal ledamöter som inte skulle räckta till ett fotbollslag. Jag har därför en känsla av att det i fråga om denna – som det har sagts – oerhört viktiga reform inte finns någon möjlighet att övertyga en kammare, vars ledamöter kommer in helt spontant bara någon gång emellanåt.

Jag måste erkänna att när jag hörde alla dessa vackra ord om likhet inför lagen och därtill justitieministerns anförande, som man väl måste tolka som entusiastiskt över någonting -- dvs. över det lilla som har presterats – så frågade jag mig: Är det någon som tror att denna reform på något sätt kommer att inverka på frågan om likhet inför lagen?

Jag skulle önska, inte så mycket att justitieministern vore här – för han måste ju fortsätta i sin tro – men att finansminister Sträng hade varit här i kammaren, så att jag hade fått fråga honom: Vart tar det här vägen, när vi nästan varje vecka skapar nya, kostnadskrävande ämbetsverk eller liknande institutioner på olika områden utan att vi kan säga att vi har berikat de strävanden som väl alla talare har yttrat sig för i det här sammanhanget? Det skulle ha varit önskvärt att man, inte minst inom rättsväsendet men även inom alla andra myndigheter, hade kunnat få statsrådet Sträng till att ikläda sig 1920-talets finansminister Thorssons kappa och ta fram den geddesyxan som han vid ett tillfälle använde. Om vi fortsätter med att skapa institutioner för deras egen skull, så har inte svensk industri – eller den lågavlönade gruppen – möjlighet att avdela så mycket arbetskraft och ekonomiska resurser till verk som icke kan fylla den uppgift man här säger sig vilja ålägga dem och en ökad jämlikhet för de lågavlönade ske. Det kan givetvis vara mycket tacknämligt att det hålls vackra tal. Ett samhälles ekonomi och resurser får ändå inte slösas bort på meningslösa institutioner, som man för all del förser med vackert tal men som innehållsmässigt påminner om Pettersson & Bendel.

Jag har sagt att ingen vet vad detta kommer att kosta. Justitieministern säger att man skall få veta vad det kan kosta. Ja, man kan möjligen i taxorna få fram något om vad det kostar för den enskilde. Men det finns ingen som har angivit samhällets kostnader till följd av de slussar som vi öppnar i detta sammanhang. Jag var med här i riksdagen 1950, när s. k. expertis talade om att en ny åtgärd skulle kosta högst 3 miljoner kronor. Vad kostade den? Hittills har den kostat 20 gånger de miljonerna, och ännu är den inte färdig. Här sägs att det är staten som betalar. Jag tror att vi inte skall behandla staten som om den har obegränsade resurser och använda tillgångarna på uppgifter som icke kan fylla något syfte rättsligt sett.

Onsdagen den
24 maj 1972

Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.

Det har talats om jämlikhet. Jag har under rätt många år både praktiskt och genom studier i rättshistoria kunnat följa utvecklingen på detta område. När jag ganska noggrant läste den proposition som ligger till grund för denna debatt, måste jag säga mig att det är något av Kejsarens nya kläder som man möter i hela framställningen. Teori är väldigt bra, vackra ord kan stimulera, men icke när det gäller rättsfrågor för vanliga människor i detta sammanhang. Det är därför som jag inte kan begripa hur statsrådet Sträng har kunnat släppa loss ett sådant här ekonomiskt förslag på så lösliga grunder som det faktiskt är fråga om. Vi har inte råd att slösa bort så mycket pengar på någonting som icke fyller den uppgift man har föreställt sig.

Man talar om att rättshjälp i princip skall kunna lämnas var och en i varje rättslig angelägenhet. Ja, visst låter det vackert. Men vem kan garantera det? Och hur skall man lösa frågan? Man säger att man skall ha en fri prövning då det gäller att anlita juridisk hjälp. Varför har man nu en dubbelbottnad målsättning angiven? Det sägs att vi skall skapa särskilda organ - och vi skall väl ha en väldig byggnadsverksamhet för nya kanslibyggnader, vi skall väl ha dyr arbetskraft m. m. - inte för att ge rättshjälp utan för att se till att rättshjälpen ges åt dem som den centrala myndigheten säger skall ha rättshjälp. Är det en rättshjälpsfråga? Nej!

Sedan är det ju ganska märkligt att man talar om rättstryggheten i detta sammanhang. Justitieministern säger att rättshjälpsreformen är en jämlikhetsfråga och en av de största frågor som man nu förelägger riksdagen. Ja, det kan han naturligtvis känslomässigt säga, men då skall han ju ha en grund för det hela, och det finns inte i propositionen och inte heller i utskottets betänkande.

Det är ju rättssökanden som skall ha hjälp. Varför skall vi lägga ned de pengar vi har till förfogande på en organisation och en byråkrati i stället för att ge de ekonomiska resurserna till verklig rättshjälp åt dem som behöver sådan?

När det nu föreslås en dubbelbottnad rättshjälp som innebär att vi skall ha de vanliga advokatbyråerna och sedan en annan uppbyggd organisation som också skall ha advokater till hjälp m. m. frågar man sig: Är det inte nog med administration och byråkrati, då man ändå säger att man skall anlita de privata advokatbyråerna? Varför inte hålla sig till dessa i stället för att vid sidan om bygga upp en ny organisation, som kommer att ta huvuddelen av pengarna?

Det är också ganska märkligt med den rättstrygghet som man talar om. En som har att syssla med rättstryggheten talade ju för en stund sedan, och även om han inte sade det i tydliga ord hade jag en känsla av att han visste att det där talet är ganska genomskinligt i olika sammanhang. Men det har icke med denna fråga att göra, utan det är fråga om rättstillämpningen, och det är domstolarna som skall se till att rättstillämpningen ges ett sådant innehåll och skapar en sådan rättstrygghet att man kan tala om verklig likhet för alla medborgare inför lag och rätt.

Det sägs här att man skall skapa denna nya organisation, och man talar om juridiskt kunnig personal. Jag kan möjligen säga att visst behövs det

Onsdagen den
24 maj 1972*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

väl mera juridisk personal för att kunna tolka vad som ligger i den lag som nu föreslås. Man har en känsla av att även rättshjälpslagens utformning kräver en jurist för att tolka vad lagen innehåller. Och vi får väl ett sådant förfarande att ett centralt organ säger hur man skall tolka lagen för att få rättshjälp, och sedan skall domstolen säga sitt. Varför krånglar vi till det hela, varför ger vi ut dessa belopp och varför vidtar vi dessa personalkrävande åtgärder, när vi ändå inte har sökt att komma till rätta med det verkliga problemet: rättshjälp och likhet inför lag och rätt.

Det har talats om att våra tillgängliga ekonomiska och personella resurser skall användas till att eliminera svårigheterna, förkorta processerna osv. Ja, visst skall vi göra det. År 1969 avlät jag en skrivelse till Konungen i en rättsfråga – det gällde visserligen bara ekonomiskt fattiga människor – och den skrivelsen har jag ännu inte fått något svar på. Men jag har på omvägar hört att man inom Sveriges äldsta ämbetsverk har haft personal avdelad för detta ärende, och jag har också tagit del av ett utlåtande som var mycket likt en saga. Jag vill inte säga att det liknade sagan om Kejsarens nya kläder, men innehållet i utlåtandet var helt obefintligt. Jag har som sagt ännu inte kunnat få något besked i det ärendet från justitiedepartementet. De rättssökande har fått finna sig i att den egendom som fråntagits dem av den ekonomiskt starkare nu förstörs på grund av att man inte kommer någon vart med ärendet. Om vårt rättsväsende inte kan komma till rätta med en så relativt enkel fråga – åtminstone för dem som har läst någon rättshistoria – frågar man sig vad det är för mening med att tala om att vi med den nya rättshjälpsorganisationen skulle få fram frågorna snabbare.

Vidare har det talats om nödvändigheten av att lösa uppkomna problem, och någon sade att vi skulle tillsätta så stor personal och så många juridiskt kunniga biträden som motsvarar efterfrågan. Men är det då ingen som vet hurudan situationen är i våra rättsorganisationer och hur långa väntetiderna är i de olika fallen? Ju mer man ser på denna fråga, desto mer ökar känslan av att den allmänhet som vi skall ge hjälp inte kan få den utlovade hjälpen. Pengarna går i stället till nya utgifter för byråkratin.

Herr talman! Jag har den uppfattningen att denna proposition icke fyller det syfte som angivits, och därför ber jag att få yrka bifall till min motion 1467 under punkt A. Jag är helt på det klara med, att om vi skall kunna lösa de frågor det här gäller, så måste vi gå andra vägar. Då måste vi se till att utnyttja de organisationer som redan finns, till dess vi vet vad det nya kommer att kosta och hur stor personal den nya organisationen kräver. Riksdagen skall också komma ihåg att både finansministern och ledamöter från olika partier har förklarat att vi skall försöka hushålla med våra ekonomiska resurser och använda våra tillgångar på bästa möjliga sätt. Det här är att öppna slussar för utgifter, om vilka ingen i dag vet hur stora de blir och om de kommer att fylla någon väsentlig uppgift när det gäller att skapa likhet inför lagen. Avgörande för det är inte bara ekonomin utan också lagens tillämpning och andemening.

Herr talman! Jag har velat säga detta därför att jag inte vill medverka till något som – det är jag övertygad om – inte kan motsvara förväntningarna vare sig hos allmänheten eller hos oss i riksdagen. Därför

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

önskar jag att vi avslår propositionen och utnyttjar de resurser vi har inom de organisationer som redan finns.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ser i det framlagda förslaget en viktig reform – dock icke en slutreform – som ytterst gäller den för en rättsstat centrala principen om allas likhet inför lagen. Att det är den centrala principen kan man aldrig komma ifrån. Även om man inte helt kan förverkliga den, skall målsättningen vara denna: allas likhet inför lagen.

Vad som i första hand framstår som högst otillfredsställande med den nuvarande ordningen är att endast de ekonomiskt sämst ställda kan få rättshjälp. För att kunna föra sin sak inför domstol skall man vara antingen så fattig att man får fri rättegång eller så rik att man inte behöver ta hänsyn till kostnaderna. De som befinner sig i mellanskiktet avstår många gånger från att tillvarata sin rätt på grund av de kostnader det kan bli fråga om för advokathjälp o. d.

Jag ser i det framlagda förslaget en möjlighet att avhjälpa denna brist. Rättshjälp skall medges i sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl hindras från att tillvarata sina intressen i rättsligt hänseende. Det vore därför önskvärt att de kostnader som åvilar den part som förlorar rättegången inkluderas i kostnadsreglerna i rättegångsbalken. Risken att få bära motpartskostnaden och svårigheten att beräkna den blir nämligen av inte oväsentlig betydelse för de sämst ställdas och mellangruppernas möjligheter att göra sin rätt gällande genom att öppna process för att få en tvistefråga löst. Många gånger är själva kostnaden för den fria rättegången egentligen obetydlig jämförd med motpartens kostnader tillsammans med övriga rättegångskostnader i händelse av förlorad rättegång. Det bör därför övervägas om inte möjligheter till en viss subventionering av motpartskostnaderna bör införas för dem som erhåller rättshjälp. Detta behöver inte medföra en ökning av antalet omotiverade rättegångar. Vissa spärregler bör kunna utgöra en garanti mot omotiverade rättegångar. Om man utgår ifrån principen att ingen av ekonomiska skäl skall hindras från att taga till vara sina möjligheter att få sin rätt prövad, utgör otvivelaktigt risken att få betala motpartens rättegångskostnader ett dylikt hinder.

Utan att rikta något omedelbart krav på kostnadstäckning i detta avseende ansluter jag mig till centerpartiets hemställan om att Kungl. Maj:t måtte överväga förslag till lagändring på hithörande område.

Men innan detta är genomfört, herr talman, skulle jag önska att de som kommer att anlita den allmänna rättshjälpens också blir upplysta om att det kan bli fråga om ej kända kostnader i händelse av en förlorad rättegång. Jag har exempel på personer som erhållit fri rättegång enligt nu gällande ordning, men som efter en förlorad rättegång fått ikläda sig kostnader som för dem varit ekonomiskt ruinerande. Det bör i fortsättningen bli nära nog en obligatorisk skyldighet att ge klienten verkliga informationer om hans rättigheter men också om hans skyldigheter för att därmed undvika obehagligheter.

Jag vill, herr talman, bara med några ord beröra motionen 176 år 1972 som avser skydd för begreppet rättshjälp.

Det är tyvärr så att allmänheten i namnet juridisk byrå ser en garanti för att bakom byrån står en advokat eller med honom jämställd person som besitter juridisk sakkunskap. Tyvärr förekommer det inte så sällan att personer, som inte har några som helst juridiska kvalifikationer, innehar och driver juridisk byrå. Som jag framhållit i min motion skall ett villkor för att få använda namnet juridisk byrå vara att det till byrån i fråga är knuten juridisk sakkunskap i form av juridiskt utbildad person. Vederbörande behöver inte vara ansluten till Advokatsamfundet och därmed ha rätt att använda sig av titeln advokat, men det bör vara ett minimikrav att vederbörande har avlagt juridisk examen för att få använda sig av rätten att driva en juridisk byrå.

Om en dylik bestämmelse infördes skulle detta säkerligen medföra att åtskilliga icke seriösa juridiska byråer tvingades att antingen upphöra med sin verksamhet eller måste använda sig av annat namn på sina byråer. En sanering på hithörande område skulle hälsas med tillfredsställelse av allmänheten, som i många fall blivit vilseledd i sin uppfattning om de juridiska byråernas sakkunskap beträffande juridiska spörsmål.

Jag delar, herr talman, helt utskottets mening att det redan nu finns vissa möjligheter till ingripande men att åtskilliga fall kan förekomma då mera verkningfulla åtgärder erfordras för att stävja sådana förhållanden som jag påtalade i min motion. Frågan om åtgärder bör närmare övervägas i Kungl. Maj:ts kansli och förslag i ämnet föreläggas riksdagen i lämpligt sammanhang. Det är dock min förhoppning att det inte skall dröja alltför länge innan Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag till skydd av begreppet rättshjälp.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Propositionen 4 år 1972 har inte gett anledning till någon motion eller något annat yrkande från min sida, men jag skulle önska ett klarläggande uttalande på en punkt.

Eftersom statsrådet Geijer inte är närvarande skulle jag vara tacksam om utskottets talesman ville förtydliga vad som sägs i propositionen under punkten 19.1, sista styckets sista mening, angående rätt för personal med anknytning till intresseorganisationerna att förordnas som biträde vid rättshjälp.

LO-förbundens medlemmar behöver ha tillgång till kvalificerad juridisk hjälp i svårare skadestånds-, yrkesskade-, försäkrings- och vissa vederlagsfrågor, som har samband med medlems arbete för arbetsgivares räkning. För att täcka detta behov har man bildat ett särskilt bolag, LO-Förbundens Rättsskydd AB. Bolaget ägs till 95 procent av LO och till 5 procent av Folksam. Inom detta bolag finns en samlad juridisk expertis med processvana. Bolaget åtar sig uppdrag endast efter en noggrann intresseprövning av frågan huruvida medlemmens rättshjälpsanspråk är rättsligt och ekonomiskt befogat. Vad jag således skulle vilja ha klarlagt i detta fall är om den juristutbildade personalen vid detta bolag äger rätt att förordnas såsom biträde vid rättshjälp.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag har redan tidigare motiverat varför jag yrkat bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna. Jag skall inte upprepa de argumenten. Jag lär ändå inte kunna övertyga herr Winberg om att ett stort antal människor här i landet kommer att känna sig tryggare, om de kan vända sig till en statlig advokatbyrå. De bör ha möjlighet till ett fritt val.

Herr Hugosson gjorde några reflexioner rörande två motioner som han skrivit under, nämligen motionerna 1465 och 1466. Det är alldeles riktigt, herr Hugosson, att utskottet med ganska stor sympati har behandlat de frågeställningar som tagits upp i motionen 1465 om tvångsskifte i samband med bodelning och om kostnaden för skiljeman. Beträffande tvångsskifte och bodelning har vi inom utskottet funnit att detta är ett mycket angeläget spörsmål. Vi instämmer i väldigt mycket av det som sägs i motionen. Men vi har med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser som skulle följa av ett bifall till motionen inte velat gå så långt som motionärerna önskar. Vi tycker dock att det är en så viktig fråga att vi har anhållit att Kungl. Maj:t skall komma med ett kompletterande förslag på denna punkt. Såvitt jag förstår var herr Hugosson tillfredsställd med den åtgärden.

Däremot tyckte herr Hugosson att vi kunde ha gått litet längre när det gäller ersättningen till skiljeman, eftersom domstolskommittén i sitt betänkande lagt fram vissa förslag. Men det är just med hänsyn till att det föreligger ett utredningsbetänkande, vilket nu skall remissbehandlas, som vi undviker att ta ställning, även om vi tycker att problemet är intressant och bör lösas.

I vad sedan gäller de frågor som väckts i motionen 1466 tycker vi inom utskottet väl att de farhågor som där uttrycks är en smula överdrivna. Vi har motiverat varför vi tycker det. Vi anser att det i de allra flesta fall rör sig om ganska blygsamma belopp. Om man på en advokatbyrå finner att det är ganska uppenbart att vederbörande inte skall behöva betala någonting alls, torde man inte tveka att sätta upp den vadeinlaga eller anna brädslande handling som behövs, även om vederbörande inte kan plocka fram 50 kronor. Om det funnits någon oro bland advokaterna på denna punkt, bör de vara lugnade genom vad utskottet anfört i betänkandet.

Herr Börjesson i Falköping var belåten med den behandling hans motion 176 har fått. Däremot tyckte han inte detsamma när det gällde utskottets ställningstagande till yrkandet om viss subvention av återbetalningsskyldigheten för motpartskostnader i de fall man förlorar ett mål. Men vi kan inte göra en reform så fullständig att den täcker alla tänkbara situationer. Även om vi visst inte vill förringa allvaret i den situation människor kan råka in i när de blir tvingade att betala motpartens kostnader i en omständlig rättegång utgör i alla fall propositionens förslag om möjlighet för jurist på advokatbyrå eller enskild advokat att vägra föra talan i sådana fall då det är uppenbart obilligt en viss garanti mot onödiga rättegångar, även om de inte alltid kan undvikas. Men detta är ett sådant typiskt fall där vi inte bara kan förlita oss på samhällets rättsskydd. Man måste finna en komplettering i en rättsskydds försäkring,

och det är på denna grund och med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser som skulle följa av ett bifall till förslaget i motionen 1469 som utskottet har stannat för att hemställa om avslag på motionen.

Sedan ställde fru Sigurdsen en fråga till utskottets talesman. Jag skulle utan vidare svara ja på den, men eftersom jag faktiskt i detta fall har haft ett samtal med justitieministern och fått kompletterande upplysningar skall jag redogöra för hans syn på saken. Han säger att man på fru Sigurdsens fråga om personalen vid LO-Förbundens Rättsskydd AB får förordnas som biträde vid rättshjälpslagen kan svara att enligt 21 § rättshjälpslagen till biträde skall förordnas advokat, biträdande jurist på advokatbyrå eller annan, som är lämplig för uppdraget. Vidare föreskrivs att om den rättshjälpsökande föreslagit någon som är lämplig skall denne som regel förordnas. Det har också i propositionen förklarats att personal med anknytning till intressorganisationer bör kunna förordnas till biträde vid rättshjälpslagen. Det föreligger alltså inget hinder för att personal vid Rättsskyddsbolaget förordnas till biträde. Tvärtom bör det i många fall vara lämpligt att utnyttja den erfarenhet som finns hos denna personal.

Det är alltså justitieministerns uppfattning, som jag har velat meddela fru Sigurdsen.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att fröken Bergegren inte har övertygat mig om det bärande i argumenten för statliga advokatbyråer. Jag kan inte se varför det skulle vara tryggare för den enskilde att vända sig till en statlig advokatbyrå. Också på statliga advokatbyråer kan det väl finnas både skickliga och mindre skickliga advokater, precis som på enskilda advokatbyråer, så därvidlag är det ingen skillnad! Jag tror i stället att det är mera tryggt för den enskilde om det finns ett stort utbud av advokater och juridiskt skolade biträden, som kan ge de enskilda medborgarna en god hjälp i rättsliga angelägenheter.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om, fröken Bergegren, att det här är fråga om subventionering, om att man skall kunna hjälpa i vissa speciella fall när svårigheter föreligger för den rättshjälpsökande att få sin rätt tillgodosedd. Jag anser dock att det borde finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att under speciella omständigheter ge viss subventionering till den person som skall söka rättshjälpslagen för att säkra honom från ekonomiska förluster i den händelse han förlorar rättegången.

Jag har rent av upprörande exempel på fall där en person fått fri rättegång, men förlorat målet och fått ikläda sig dryga rättegångskostnader för motparten som varit ekonomiskt ruinerande för vederbörande. Det kan inte vara riktigt! Vad jag skulle önska i sammanhanget är att man skall upplysa den som söker fri rättegång – när han söker – om att risker kan föreligga för att han skall få betala motpartens kostnader. Denna upplysning kan lämnas på vederbörande rättshjälpsanstalt.

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det var egentligen herr Börjesson i Falköping som uppkallade mig, ty han vidgade statens åtagande i ekonomiskt avseende till att gälla även sådana fall där den hjälpsökande förlorar ett mål. Staten skulle enligt herr Börjesson vara betalningsskyldig mot den som öppnar en rättegång och om han förlorar målet.

Sedan kräver herr Börjesson att man skall klaggöra rättigheter och skyldigheter, kostnader m. m. Jag har inte uppfattat att rättshjälpsorganisationen skulle fungera som en domstol, innan frågan är prövad av domstol. Vidgar man det hela, vet man inte var det slutar. Därför, herr talman, vidhåller jag under punkten A mitt yrkande om bifall till motionen 1467.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber om överseende för att jag på nytt tar till orda, men jag vill säga till herr Lundberg att det inte alls är meningen att rättshjälpsanstalterna skall vara något slags domstolar. Vad jag vill ha sagt i sammanhanget är att rättshjälpsanstalterna skall upplysa vederbörande om de eventuella risker som föreligger. När jag talar om att man under speciella omständigheter borde medge en viss subvention, är avsikten därmed att söka hjälpa de svaga i samhället. Om jag inte missminner mig, står herr Lundberg hellre på den svages sida än på den rikes. Det gäller här att skydda de svaga i samhället.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är väl inte på det sättet att man skall avväga rika eller fattiga. Jag har i rättshjälpen sett en möjlighet att hjälpa de behövande. Därför har jag protesterat mot en lagstiftning som avdelar de ekonomiska resurserna för själva organisationen i stället för att använda dem till att öka möjligheterna till rättshjälp. Staten kan emellertid inte ta på sig hur stora kostnader som helst; det måste finnas en viss begränsning.

Ingen har angivit hur stora kostnaderna blir i fråga om rättsförfarandet i vårt samhälle. Vi vet vad som har skett i Frankrike, och vi skall vara försiktiga så att vi inte släpper loss ett processande, som överstiger våra krafter i det sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1467 av herr Lundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av fru Kristensson och herr Schött samt 3:o)

reservationen nr 2 av herr Dockered m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fru Kristensson begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Kristensson begärt votering även beträffande kontrapropositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten B antar reservationen nr 2 av herr Dockered m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 120
Nej — 43
Avstår — 158

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten B röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Dockered m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Polstam begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 164
Nej — 153
Avstår — 4

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	276
Nej	—	41
Avstår	—	4

Punkten D

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	164
Nej	—	154
Avstår	—	3

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Ernulf och Petersson i Röstånga, och

förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ernulf begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten F röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Ernulf och Petersson i Röstånga.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ernulf begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 260
Nej — 56
Avstår — 5

Punkten G

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten G röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 165
Nej — 154
Avstår — 2

Punkterna H—M

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten N

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten N röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	277
Nej	–	40
Avstår	–	4

Punkten O

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten P

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av fru Kristensson och herr Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten P röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av fru Kristensson och herr Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	278
Nej	–	39
Avstår	–	4

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels utskottets motivering med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen nr 9 av herr Ernulf m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ernulf begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner justitieutskottets motivering i betänkandet nr 12 punkten P röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri som föranledes av bifall till reservationen nr 9 av herr Ernulf m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ernulf begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	171
Nej	–	115
Avstår	–	35

Punkterna Q–Ö

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 4 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande:

Nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:96 med förslag till lag om ändring i brottsbalken jämte motioner

Lagutskottets betänkanden:

Nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:88 med förslag till lag om ändring i lagen (1887:42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura

Nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:91 med förslag till lag om ändring i namnlagen (1963:521)

Utrikesutskottets betänkanden:

Nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Förslag till rätts-
hjälpslag m. m.*

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Nr 10 i anledning av motioner om internationella åtgärder på miljövårdens område

Nr 11 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Försvarsutskottets betänkande:

Nr 16 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande:

Nr 26 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 Anslag till konst, litteratur, musik, teater m.m.

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till konst, litteratur, musik, teater m. m. jämte motioner.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Samtliga punkter i kulturutskottets betänkande nr 18 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande samtliga punkter framställs under den gemensamma överläggningen.

I det följande redovisas endast de punkter i betänkandet, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1

Vissa allmänna kulturfrågor

I denna punkt hade behandlats
dels motionen 1972:673 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, yrkats

att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till statliga normer för aktivitetslokaler i varje bostadsområde, där utövande av musik, konst, teater osv. skulle vara möjligt, och om att en organisation av pedagoger inom olika konstområden skulle vara knuten till dessa lokaler,

att riksdagen beslutade om slopandet av inträdesavgifter vid statliga museer och kulturminnen samt

att riksdagen i övrigt såsom sin mening gav till känna vad i motionen anförts om kultur och kulturpolitik under de nuvarande samhällsförhållandena,

dels motionen 1972:674 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

dels motionen 1972:676 av herr Källstad m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att frågan om statsbidrag till kommunerna för ersättning i samband med konstutställningar blev föremål för utredning inom kulturrådet,

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

dels motionen 1972:680 av fru Ryding m. fl. (vpk), såvitt nu var i fråga,

dels motionen 1972:1054 av fru Jonäng (c),

dels motionen 1972:1056 av herr Källstad m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till 1973 års riksdag om inrättandet av en statlig kulturfond i enlighet med vad som anförts i motionen,

dels motionen 1972:1059 av fru Mogård m. fl. (m), såvitt nu var i fråga,

dels motionen 1972:1069 av fru Ryding m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen såsom sin mening gav till känna vad i motionen i övrigt anförts,

dels motionen 1972:1077 av fru Söder (c) och fru Jonäng (c),

dels motionen 1972:1459 av fru Ryding m. fl. (vpk).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:674 om ökad samordning mellan den samhälleliga kulturpolitiken och den allmänna samhällsplaneringen,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1077 om planeringen och målsättningen för kulturpolitiken,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:673 i vad avsåg kultur och kulturpolitik under nuvarande samhällsförhållanden,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1069 i vad avsåg tillkännagivande av vissa synpunkter på olika teaterfrågor,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:673 i vad avsåg statliga normer för aktivitetslokaler m. m.,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1459 i vad avsåg statsbidrag för anordnande av kommunala konstsalonger,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1059 i vad avsåg kulturskaparnas ekonomiska villkor,

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1459 i vad avsåg statsbidrag åt konstnärer för utställningar,

9. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:676 i vad avsåg statsbidrag åt kommunerna för ersättning i samband med konstutställningar,

10. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1059 i vad avsåg arbetsuppgifter för olika kulturskapare,

11. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1056 om en statlig kulturfond,

12. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1059 i vad avsåg undersökning om en i motionen angiven skiftande kulturefterfrågan,

13. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:673 i vad avsåg slopande av vissa inträdesavgifter,

14. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:680 i vad avsåg stöd till viss bokutgivning,

15. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1054 om utredning angående bokhandeln.

Reservationer hade avgivits

A. 1. beträffande *dagens kulturliv och kulturpolitik*

a. av herrar Björk i Göteborg och Larsson i Vänersborg, fru Sundström, fru Berglund samt herrar Zachrisson och Leander (samtliga s), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:673, i vad avsåg kultur och kulturpolitik under nuvarande samhällsförhållanden, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

b. av fru Ryding (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:673, i vad avsåg kultur och kulturpolitik under nuvarande samhällsförhållanden, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

A. 2. beträffande *vissa teaterfrågor* av fru Ryding (vpk), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1069 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört i vissa teaterfrågor,

A. 3. beträffande *statsbidrag till kommunerna för ersättning i samband med konstutställningar* av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp), som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:676 såvitt nu var i fråga hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att frågan om statsbidrag till kommunerna för ersättning i samband med konstutställningar blev föremål för utredning inom kulturområdet,

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

A. 4. beträffande *inrättande av en statlig kulturfond* av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp), som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1056 hos Kungl. Maj:t begärde förslag till 1973 års riksdag om inrättandet av en statlig kulturfond i enlighet med vad som föreslagits i motionen,

A. 5. beträffande *slopande av inträdesavgifterna vid statliga museer och kulturminnen* av fru Ryding (vpk), som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:673 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om slopande av inträdesavgifterna vid statliga museer och kulturminnen.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande av fru Ryding (vpk).

Punkten 2

Konstnärstipendier

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 bilaga 10 (punkt B 1, s. 16–18) föreslagit riksdagen att till Konstnärstipendier för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1972:676 av herr Källstad m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen under åttonde huvudtiteln B 1 Konstnärstipendier utöver vad Kungl. Maj:t begärt anvisade 300 000 kronor att fördelas enligt i motionen angivna riktlinjer, innebärande att framför allt bildkonstnärernas behov av att förbättra sin situation borde beaktas.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:676 såvitt nu var i fråga till Konstnärstipendier för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 7 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits

B. av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:676 såvitt nu var i fråga till Konstnärstipendier för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 7 800 000 kronor.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Punkten 4

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt B 5, s. 21–23) föreslagit riksdagen att till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 9 537 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits att ersättning för översättningar skulle höjas från 4 till 5 öre för lån och från 16 till 20 öre för referensexemplar. Vidare hade föreslagits att den reduktion av författarpenningen, som författare med höga utlåningssiffror fick vidkännas, skulle inträda först när boklånens antal översteg 100 000 (nu 50 000).

I detta sammanhang hade behandlats
dels motionen 1972:237 av herrar Molin (fp) och Ahlmark (fp),

dels motionen 1972:676 av herr Källstad m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen beslutade att höja författarsättningen för bibliotekslån till 18 öre per lån av originalverk och under åttonde huvudtiteln B 5. Ersättning åt författare m. fl. utöver vad Kungl. Maj:t begärt anvisade 1,5 miljoner kronor,

dels motionen 1972:680 av fru Ryding m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt

att riksdagen beslutade att biblioteksersättningen skulle utgå med 30 öre för lån av rättsskyddat svenskt originalverk och 10 öre för lån av översatt verk och att vederbörande utskott företog den uppräknig av förslagsanslaget som blev erforderlig samt

att riksdagen beslutade uppdra åt regeringen att snarast göra en undersökning i vad gällde reglerna för bokillustratörers ersättning för bibliotekslån,

dels motionen 1972:1040 av fröken Eliasson (c) och herr Korpås (c) vari hemställt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att ersättning till författare för utlåning av deras verk skulle utgå med grundbeloppet 18 öre samt motsvarande höjningar av övriga ersättningar samt

till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 874 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 11 411 000 kronor,

dels motionen 1972:1059 av fru Mogård m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 10 837 000 kronor,

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

dels motionen 1972:1074 av herrar Sundman (c) och Ahlmark (fp) vari hemställdes att riksdagen

till Kungl. Maj:t uttalade att ersättning till författare för utlåning av deras verk genom bibliotek borde höjas till 30 öre per hemlån av skyddad litteratur av svensk upphovsman och 1 krona 20 öre per sådant referensexemplar, 10 öre för hemlån av skyddad översättning av svensk översättare och 40 öre per sådant referensexemplar samt

till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 19 280 000 kronor,

Utskottet hemställde

1. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1972:676, 1972:680, 1972:1059 och 1972:1074, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, ävensom med bifall till motionen 1972:1040 till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 11 411 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:237 om rätt till författarpennning för lån från vetenskapliga bibliotek,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:680 i vad avsåg en undersökning om bokillustratörers ersättning för boklån.

Reservation hade avgivits

C. av herrar Björk i Göteborg och Larsson i Vänersborg, fru Sundström, fru Berglund samt herrar Zachrisson och Leander (samtliga s), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1972:676, 1972:680, 1972:1059, 1972:1040 och 1972:1074, de tre förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 10 084 000 kronor.

Vid denna punkt hade avgivits särskilda yttranden

a. av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp),

b. av herr Nilsson i Agnäs (m) och fru Mogård (m) samt

c. av fru Ryding (vpk).

Punkten 7

Bidrag till Operan och Dramatiska teatern

Kungl. Maj:t hade (punkt B 8, s. 26–30) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Operan och Dramatiska teatern för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 50 156 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

dels motionen 1972:675 av herr Källstad m. fl. (fp),

dels motionen 1972:1069 av fru Ryding m. fl. (vpk) i vad avsåg

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

hemställan att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att de statliga teatrarna lämnade Svenska arbetsgivareföreningen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:675, såvitt nu var i fråga, beslutade att för nästa budgetår ifrågakommande medelsanvisning till Operan och Dramatiska teatern skulle ha reservationsanslags natur,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionen 1972:675 såvitt nu var i fråga till Bidrag till Operan och Dramatiska teatern för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 50 156 000 kronor,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1069 i vad avsåg medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen.

Reservation hade avgivits

D. av fru Ryding (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1069 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om att de statliga teatrarna borde lämna Svenska arbetsgivareföreningen.

Punkten 12

Bidrag till särskilda kulturella ändamål

Kungl. Maj:t hade (punkt B 15, s. 42–48) föreslagit riksdagen att till Bidrag till särskilda kulturella ändamål för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 24 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

dels motionen 1972:673 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen höjde anslagen till de olika centrumbildningarna så att i propositionen 1972:1, bilaga 10, punkt B 15, ändamålet 1.6 Svenska teaterförbundets verksamhet för centrumbildning på teaterns område, 2.8 Svenska musikerförbundets verksamhet vid centrumbildning på musikens område, 3.5 Konstnärernas riksorganisations verksamhet för centrumbildning på bildkonstens område och 5.6 Föreningen Filmcentrum samtliga höjdes till 125 000 kronor,

dels motionen 1972:1059 av fru Mogård m. fl. (m), såvitt nu var i fråga,

dels motionen 1972:1066 av herrar Romanus (fp) och Wikström (fp),

dels motionen 1972:1069 av fru Ryding m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen till teater- och musikrådet för fördelning på olika teaterändamål (propositionen 1972:1, bilaga 10, punkt B 15, ändamål 1:4) anvisade 4 000 000 kronor, samt att teater- och musikrådets dramatikerstöd gavs karaktären av produktionsstöd.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å

motionerna 1972:673, 1972:1059 och 1972:1069, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till särskilda kulturella ändamål för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 24 700 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1066 om storleken av bidraget till Svenska barnboksinstitutet,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1069 i vad avsåg dramatikerstöd.

Reservationer hade avgivits

E. 1. av fru Ryding (vpk), som ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:673 samt 1972:1069, båda motionerna såvitt nu var i fråga, ävensom med avslag å motionen 1972:1059 såvitt nu var i fråga till Bidrag till särskilda kulturella ändamål för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 27 700 000 kronor,

E. 2. av herrar Björk i Göteborg och Larsson i Vänersborg, fru Sundström, fru Berglund samt herrar Zachrisson och Leander (samtliga s) som – vid bifall till reservationen C – ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:673 och 1972:1069 ävensom med avslag å motionen 1972:1059, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till särskilda kulturella ändamål för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 25 600 000 kronor.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! De frågor som vi nu skall behandla gäller kulturändamål, och kultur tolkas här uppenbarligen i konventionell mening. I den offentliga debatten förekommer ju ofta ett vidgat kulturbegrepp, som omfattar också miljöfrågor, social trygghet, förhållanden på arbetsplatserna och alla möjliga slags mänskliga relationer. Om kulturutskottet skulle åta sig alla de frågorna, finge väl övriga utskott inte så mycket att göra. Vad vi i dag har att behandla gäller närmast de s. k. sköna konsterna, medan riksdagen tidigare tagit ställning till angränsande anslagsfrågor för arkiv och museer.

Herr talman! Det var som bekant efter att centerpartiet hade lämnat koalitionen 1957 som det började bli fart på kulturpolitiken här i landet. Under 1960-talet skaffade sig Sverige ett betydande försprång framför jämförliga länder när det gällde kulturpolitiska insatser. Man blir ständigt påmind om det, när man i andra länder letar efter kulturpolitiska uppslag. Ibland hittar man originella idéer men aldrig totala insatser som kan mäta sig med de svenska.

Förra året träffade jag en holländsk kollega och passade på att fråga honom vad som hänt med kulturpolitiken under den nya borgerliga koalitionsregeringen i Holland. Ja, sade han, de har tiodubblat biblioteksersättningen. Därmed avsåg han dock inte någon motsvarighet till den

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

svenska uppfinningen utan den avgift som envar holländare har att erlægga för att alls få lov att låna böcker på offentliga bibliotek. Kulturen sitter alltså trångt litet varstans.

I en intressant artikel nyligen har kulturrådets ordförande Paul Lindblom vänt sig mot tanken att man skall behöva spara på kulturanslagen. Man borde tvärtom kunna låta deras andel öka på bekostnad av någon annan anslagspost. Personligen har jag sympati för den tanken. Man kunde t. ex. tänka sig att kulturen skulle få litet mer på bekostnad av försvaret. Jag är övertygad om att utbildningsministern slås energiskt för kulturens del av den stora budgetkakan, och jag önskar honom lycka till i hans fortsatta ansträngningar.

I årets strama budget kan man inte säga att kulturen blivit sämre behandlad än en rad andra ändamål. Totalt är det fråga om en ökning med 25 miljoner på det här avsnittet. Om man räknar bort automatiken, är det möjligen en reell ökning på 7 miljoner. Och när kulturutskottet i sin tur får Kungl. Maj:ts förslag, kan vi naturligtvis inte dekretera att andra utskott skall skära ned anslag som de ansvarar för så att det blir mer över till kulturen. Vi tvingas därför att noga pröva prioriteringarna inom kultursektorn. Varje ytterligare ökning på den här posten måste betalas av skattebetalarna.

Hur skall man då bedöma de här prioritetsfrågorna? I en vpk-motion, som tydligen har författats av någon av de mera vildsinta fraktionerna inom den kommunistiska riksdagsgruppen, tycks man vilja vända sig mot anslag till "etablerad kvalitativ kultur i de former som avpassats för överklassen". Detta är tonfall som ger mig ett intryck av en föraktfull och nedlåtande inställning till arbetarklassen. När det gäller kvalitetskravet i kulturpolitiken vill nog inget annat parti än vpk släppa efter på det som grundval för kulturpolitiska åtgärder. Vpk säger sig vilja slå ett slag för s. k. fria grupper inom olika konstområden, och det är en fråga som jag får anledning återkomma till.

Större principiellt intresse har folkpartiets begäran om förslag till en statlig kulturfond som man i år återkommer till. Man förklarar nu att den föreslagna fonden skulle ha vissa likheter med anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål, men man vill ha större flexibilitet, en allsidigt sammansatt styrelse och tydligen mycket mera pengar. Alla de andra partierna har insett att detta aktualiserar allvarliga prioritetsfrågor och att uppslaget inte gärna kan prövas utan hänsyn till kulturrådets kommande förslag. Att det skulle vara bra med pengar som kunde ge enskilda personer möjligheter att genomföra specialprojekt, t. ex. att skriva en bok eller en teaterpjäs eller att komponera ett musikverk, behöver väl inte förnekas, och jag förutsätter att motionärerna menar att ett sådant projektstöd skall kunna utgå också till personer som inte tillhör etablerade kulturarbetarorganisationer.

I en moderatmotion nr 1059, präglad av en ganska förskräckande okunnighet om socialdemokratisk kulturpolitik, hävdas att ökningen av de statliga kulturanslagen inte varit imponerande, men man yrkar inte i motionen på någon ytterligare ökning. Man ägnar sig i stället åt att slå in öppna dörrar genom att kräva en kraftfull inriktning av det kulturpolitiska arbetet mot att skapa arbetstillfällen och ge kulturarbetarna ersättning

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

för utfört arbete. Vad som utmärker nästan varje delpost av kulturanslagen är ju annars att de ger kulturarbetarna arbetstillfällen med ty åtföljande ersättning.

I flera motioner, bl. a. från centerpartister, förekommer krav på en decentralisering av kulturpolitiken som ligger i linje med samtliga partiers målsättningar och sannolikt också med huvudtankarna i kulturrådets kommande förslag.

En riktig utgångspunkt för prioritetsfrågorna inom kultursektorn är de överläggningar som förekommit mellan utbildningsdepartementet och Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS). Riksdagen begärde förra året enhälligt sådana förhandlingsliknande överläggningar, och utskottet har kunnat övertyga sig om att de prioriteringar som utbildningsministern förordat i allt väsentlig överensstämmer med vad som kommit fram vid överläggningarna med KLYS. Särskilt gäller det behovet av ytterligare insatser för bildkonstnärer och konsthantverkare som är de sämst ställda kulturarbetargrupperna.

Men hur har nu oppositionspartierna bedömt prioritetsfrågorna mot denna bakgrund? Utöver de 7 miljoner kronor i reella ökning för hela denna sektor som budgetförslaget innebär har kommunisterna motioner om ytterligare 10 miljoner enbart till biblioteksersättning, 2,8 miljoner till olika teaterändamål och några hundra tusen till olika centrumbildningar. Bildkonstnärerna och konsthantverkarna har alltså inte fått komma med på kommunisternas julgransplundring. I kommunisternas reservationer finns av detta kvar 2 miljoner till författarna och 3 miljoner huvudsakligen för teaterändamål.

Herrar Sundman och Ahlmark har som motionärer varit lika generösa som kommunisterna mot författarna men inte brytt sig om övriga kulturarbetare. Centern vill ge 2 miljoner till författarna utöver Kungl. Maj:ts förslag och ingenting åt andra grupper. Folkpartiet tyckte att 2 miljoner åt författarna och 300 000 åt bildkonstnärerna kunde vara en lämplig fördelning. Moderaterna sade sig vilja ge lika mycket till författarna som de andra oppositionspartierna men påstod att det bara skulle kosta 1,3 miljoner kronor som man ville spara in genom att radera väsentliga delar av Riksutställningars verksamhet.

I slutomgången har de fyra oppositionspartiernas utskottsmajoritet enats om ett par miljoner till författarna men inte om något annat. Kommunisterna har alltså inte vunnit stöd för sina övriga motionskrav. Moderaterna, som försäkrade att de inte ville öka kulturanslagen, har lagt sig 2 miljoner kronor över Kungens förslag. Det är samma parti som ständigt predikar för oss om nödvändigheten av omedelbara besparingar. Det är en ömklig syn.

Socialdemokraterna kan naturligtvis inte behandla prioritetsfrågorna på detta lättfärdiga sätt. Vi noterar med uppskattning att utbildningsministern har räknat upp anslaget till konstnärstipendier med drygt 900 000 kronor. Däremot ställer vi oss något kritiska till hans anslagsberäkning för biblioteksersättningen. Han räknar med att hans förslag på denna punkt, som redan det innebär vissa förbättringar, skall medföra en kostnadsökning på 780 000 kronor. Eftersom han förefaller att ha underskattat biblioteksutlåningen, som ersättningen bygger på och som

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

bidrar till att författarfonden ständigt ökar även vid oförändrade grundbelopp, tror vi att det snarare blir fråga om 1,3 miljoner kronor. Enär bildkonstnärer och konsthantverkare är dubbelt så många som medlemmarna i Sveriges författarförbund tycker vi inte det ser ut att vara en rättvis fördelning. Alldeles särskilt som det framgått av överläggningarna med KLYS och av olika undersökningar att bildkonstnärer och konsthantverkare är speciellt utsatta i nuvarande konjunkturläge finner vi det motiverat att ytterligare öka insatserna till deras förmån. Det gäller för övrigt också medlemmar av en del fria teater- och dansgrupper som har det extra besvärligt.

För att tillgodose dessa önskemål föreslår vi en ökning av Bidrag till särskilda kulturella ändamål med 900 000 kronor utöver Kungens förslag. Men det förutsätter naturligtvis att riksdagen avstår från den ensidiga satsning på ytterligare ökning av biblioteksersättningen som utskottsmajoriteten har förordat. Socialdemokraternas reservationer är också utformade i enlighet härmed. Våra sammanlagda yrkanden för kultursektorn ligger drygt 1 miljon under de fyra oppositionspartiernas, men genom en vettigare fördelning på olika ändamål menar vi att våra förslag från både social och kulturpolitisk synpunkt ger ett bättre och rättvisare utslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna A 1 a och C och därutöver, under förutsättning av bifall till reservationen C vid punkten 4, även till reservationen E 2.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande har vi på fem rader avvisat en kommunistisk motion. Vi har sagt att de allmänna uttalanden om dagens kulturliv och kulturpolitik som görs i den motionen ger en alltför negativ bild av de verkliga förhållandena. Vi har vidare sagt att det från vissa synpunkter finns saker i den motionen som utskottet kunde ge sin anslutning till. Bland de synpunkter i motionen som vi ansett vara av negativ art är uttalanden av den här typen: "Kapitalisternas profitintressen har brutit ned delar av den folkliga kulturen genom att i kommersiella syften utsätta den för förvanskningar och plundring." Till de positiva hör uttalanden av den här typen: "Det bästa i den etablerade kulturen, det som strävar efter att i en eller annan form återspegla allmängiltiga situationer och problem, kan göras bättre tillgängligt för folkflertalet."

De fem raderna i kulturutskottets betänkande har emellertid givit socialdemokraterna anledning till att avge en reservation på inte mindre än två sidor. Jag har nu lyssnat till herr Björks i Göteborg inlägg, av vilket framgår att han tycks mena att socialdemokraterna fått mod att introducera kulturpolitiken sedan skilsmässan från centern inträffat genom koalitionen upphörande. I sitt yttrande har han också ironiserat över höjningen av biblioteksersättningen i ett annat land, men man kan ana att bakom detta ligger en surhet hos herr Björk över att de borgerliga tillsammans med kommunistrepresentanten enats om en

höjning av biblioteksersättningen i vårt land också i år.

Den långa reservation som socialdemokraterna har åstadkommit innehåller egentligen inte något nytt och erbjuder egentligen inte heller någonting kontroversiellt. Men man tycks ha haft ett behov av att ge till känna en principiell syn på dagens kulturliv och kulturpolitik. Om vi går till socialdemokraternas reservation A 1 a vid punkten 1, finner vi att där sägs att "de prioriteringar, som i detta sammanhang förordats från Klys' sida, i allt väsentligt överensstämmer med departementschefens anslagsfördelning på olika ändamål under avsnittet B a". Vidare skriver man: "Med hänsyn till den försämring av de fria kulturarbetarnas inkomstsituation, som förorsakats av konjunkturutvecklingen, finner utskottet det emellertid angeläget med en viss ytterligare förstärkning av de totala anslagsbeloppen under detta avsnitt." Man pekar här ut vissa grupper, bl. a. bildkonstnärer och konsthantverkare.

När man söker sig litet längre fram i denna reservation finner man emellertid att reservanterna säger att de kan "godtaga såväl den väsentliga ökning av anslaget till Konstnärstipendier som den ytterligare ökning av biblioteksersättningen, som förordas av departementschefen". Man undrar var logiken i det här resonemanget egentligen ligger. Vill reservanterna en viss ytterligare förstärkning t. ex. för grupperna bildkonstnärer och konsthantverkare, så borde de ju ha kunnat följa den folkpartistiska reservationen B vid punkten 2, där det just yrkas på den förstärkning för dessa grupper som socialdemokraterna i reservationen A 1 a uttalar sig för.

Eftersom socialdemokraterna nu tagit tillfället i akt att i sin reservation avge en mera principiell deklaration om dagens kulturliv och kulturpolitik, vill jag deklarerat att till liberalismens grundvärderingar hör valfriheten. Men valfriheten gäller inte bara rätten till allsidig information och fri opinionsbildning utan också tillgången till kulturella aktiviteter. Jag betraktar det som ett fundamentalt rättvisekrav att varje medborgare ges tillfälle att uppleva och utöva kulturell verksamhet i enlighet med egen önskan. Det är ytterst statens uppgift att garantera ett rikhaltigt och allsidigt kulturliv. I de fall där marknadsmekanismerna ger ett ensidigt utbud – det gäller främst bokmarknaden, pressen och filmen – måste det allmänna genom lämpliga åtgärder upprätthålla en rimlig balans. Det tillhör uppgifterna för stat och kommun att skapa förutsättningar och garantier för ett rikt kulturliv och ge människorna samma service på det kulturella som på andra samhällsområden och det oberoende av bostadsort och andra levnadsbetingelser, t. ex. de ekonomiska.

I en marknadsekonomi, byggd på fri konkurrens mellan olika varor och tjänster, kan emellertid den kulturella produktionen många gånger ha svårt att hävda sig. Följden blir då att många kulturarbetare måste kämpa inte bara för en standard som är likvärdig med andra medborgares utan många gånger för sin blotta existens.

Av den undersökning om kulturarbetarnas inkomster som ägde rum 1971 och som om jag inte missminner mig utfördes – i varje fall presenterades – av kulturrådet, litteraturutredningen och låginkomstutredningen framgår det klart att många kulturarbetare befann sig i en ekonomiskt svår situation. Materialet visade att stat och kommun måste ta på sig ett större ansvar än hittills för att ge kulturarbetarna möjlighet

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

att arbeta under stimulerande och meningsfulla former och känna rimlig trygghet i ekonomiskt avseende. Det betyder att det allmänna måste engagera sig för att förbättra kulturarbetarnas situation. Det sker naturligtvis bäst genom att man söker skapa arbetstillfällen och ge ersättning för fullgjorda arbetsprestationer. Det kan inte gärna vara i någons intresse att utveckla ett stipendiesystem som tenderar att i realiteten fungera som socialunderstöd. Kulturarbetarnas insatser är viktiga och nödvändiga. Det innebär inte att det samhälleliga stöd som nu utgår i form av arbetsstipendier skall försvinna. Jag menar att det är nödvändigt att stat och kommun medverkar till att göra det möjligt för kulturarbetare av skilda slag att under ekonomiskt trygga förhållanden färdigställa större verk och pröva nya uttrycksmedel.

Konstnärsstipendierna delas ju ut till fyra konstnärsgrupper. Det gäller författare och översättare, konstnärer inom måleri, tonsättare och andra konstnärer. Stipendiemyndigheterna är Sveriges författarfond, Akademien för de fria konsterna, Konstnärernas riksorganisation, Musikaliska akademien, Föreningen Svenska tonsättare och Konstnärsstipendienämnden. Mellan utbildningsdepartementet och KLYS – Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd – har förekommit vissa överläggningar och kontakter, och de har lett till en *provisorisk* förstärkning av anslaget med 926 000 kronor.

Jag nämnde tidigare den socialdemokratiska reservationen under punkten 1, och har redan hävdat att socialdemokraterna – om man varit något så när logisk i sitt resonemang i reservationen – bort följa den reservation från folkpartiet som innebär ytterligare 300 000 kronor till konstnärsstipendier. Det gäller just de grupper som socialdemokraterna sagt bör få viss ytterligare förstärkning. Enligt vår mening bör alltså anslaget till konstnärsstipendier öka med 300 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, och vid fördelningen av denna summa bör framför allt beaktas bildkonstnärernas och konsthantverkarnas behov av att förbättra sin situation.

Bildkonstnärerna med sin speciella känsla för form och miljö borde kunna utnyttjas betydligt mer i t. ex. stads- och miljöplaneringsarbetet. På tal om bildkonstnärerna ställs ju en stor del av deras verk till allmänhetens förfogande genom utställningar, som är offentliga och öppna för enskilda människor, för skolklasser och studiegrupper. Dessutom är de i allmänhet gratis; det är en service som konstnärerna bjuder på. Samtidigt krävs det en betydande ekonomisk satsning från konstnärernas sida för att han skall kunna genomföra en utställning. I många fall resulterar utställningarna inte heller i ett nettoöverskott. Det är inte rimligt att samhället på detta sätt åker snålskjuts på bildkonstnärerna, utan det allmänna bör ersätta konstnärerna för att de ställer ut sina produkter. Den här principen har ju accepterats av staten genom den överenskommelse som uppnåtts mellan MUS 65 och Konstnärernas riksorganisation. Det är angeläget att den nu överförs också till det kommunala planet, och staten kan här göra en insats och stimulera kommunerna genom att öppna en möjlighet för dem att få statsbidrag för en del av kostnaderna för utställningsersättningar. I detta sammanhang vill jag också framhålla betydelsen av att kommunerna stöder verksam-

Onsdagen den
24 maj 1972*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

heten genom att påta sig en del av det ekonomiska ansvaret och ställa ändamålsenliga utställningslokaler till förfogande. Detta bör utredas genom kulturrådet, en sak som vi antytt i reservationen A 3, vilken jag vill yrka bifall till liksom till reservationen B.

En huvudlinje i den statliga kulturpolitiken gentemot kulturarbetarna bör vara att ge dem ersättning för vad de producerar. Den s. k. bibliotekersättningen, dvs. ersättningen till författarna för de böcker som biblioteken lånar ut till allmänheten, är ju en ersättningsform som ligger helt i linje med den grundsyn som jag tidigare har omnämnt. Herr Björk i Göteborg var inne på denna fråga och ironiserade något över den. Han tycks vara sur över att vi på den borgerliga sidan tillsammans med kommunisterna här har kommit överens. Jag konstaterar med tillfredsställelse att majoriteten i kulturutskottet enats om en höjning av bibliotekersättningen för lån av svenska originalverk från 15 öre till 18 öre och motsvarande höjningar för referensexemplar och för lån av översatt verk, vilket alltså innebär en summa av drygt 1,8 miljoner kronor. Det kan möjligen bli ytterligare höjning på grund av högre utlåningssiffror.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord om den kulturfond som herr Björk i Göteborg nämnde någonting om i sitt anförande. Jag har nyss sagt att samhällets kulturpolitiska insatser skall bygga på ett samspel mellan stat och kommun. Behovet av statliga bidrag föreligger inte bara på områden där kommunerna är ålagda vissa uppgifter – också för åtaganden som är av mer frivillig karaktär kommer statliga stimulansbidrag att visa sig ha betydelse. Även vid ett mycket väl utbyggt statsbidragssystem kommer det att finnas verksamheter som inte får del av de reguljära bidragen, t. ex. fritateaterverksamhet eller speciella projekt. Det är behov av resurser som kan disponeras på ett friare sätt och från år till år på ett skiftande sätt. Därför föreslog vi ju förra året från folkpartiets sida en statlig kulturfond, och syftet med en sådan skulle vara att ge mer eller mindre fast organiserade grupper samt kulturnämnder i primärkommuner och landsting möjlighet att få bidrag för speciella aktiviteter och projekt. Enskilda personer borde också kunna få bidrag från fonden för att genomföra särskilda projekt – det må nu vara att skriva en bok eller en teaterpjäs eller komponera ett musikstycke. Det borde också vara möjligt att tilldela bokförlag bidrag för utgivande av kulturella bokverk som eljest inte skulle kunna ges ut.

En sådan här statlig kulturfond kan ju sägas ha vissa likheter med anslaget under åttonde huvudtiteln, som har beteckningen Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Men de bidrag som delas ut ur detta anslag har alltmer kommit att få fast karaktär, medan den kulturfond som vi skisserat förutsättes ha större flexibilitet i sin långivning och dessutom ha en allsidigt sammansatt styrelse.

Jag skall inte närmare gå in på dessa förhållanden utan endast nämna att också en kulturriksdag med bred representation årligen borde kunna sammankallas och utgöra den naturliga formen för allmänhetens kontroll och medinflytande när det gäller anslagen till olika ändamål. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall också till reservationen A 4.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik
teater m. m.*

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Vid punkten 1 i föreliggande betänkande från kulturutskottet, som behandlar bl. a. dagens kulturliv och kulturpolitik, har fogats två reservationer, en från de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet och en av mig. Båda reservationerna behandlar vårt partis motion nr 673.

Utskottet hävdar att vår motion ger en alltför negativ bild av de verkliga förhållandena, och utskottet har därför inte kunnat ansluta sig till vår hemställan om ett allmänt uttalande från riksdagens sida i av oss önskad utformning. Även om man – som herr Källstad nyss sade från denna talarstol – har ansett att utskottet skulle kunna ge sin anslutning till vissa delar av vår motion.

Men för socialdemokraterna i utskottet har det inte räckt att på detta korrekta sätt avstyrka vårt motionsyrkande. Man har från det hållet avgivit en särskild reservation – reservationen A 1 a – och det står naturligtvis socialdemokraterna fritt att göra det. Men i inledningen till den reservationen har man gjort ett återfall till det kalla krigets dagar. Efter att ha konstaterat att vår motion ger en helt orealistisk bild av det verkliga förhållandet framhåller man i denna socialdemokratiska reservation att Sverige har ett betydande försprång när det gäller statliga insatser för ett mångsidigt kulturutbud och att garantierna i Sverige för den konstnärliga friheten är starkare än i andra demokratier. Sedan kommer den billiga klyschan ”långt starkare än i de länder, från vilka motionärerna närmast synes hämta sin ideologiska inspiration”.

Låt mig först säga, herr talman, att vänsterpartiet kommunisterna hämtar sin inspiration till kraven i våra motioner från de svenska kulturarbetarna, vilket de socialdemokratiska reservanterna lätt skulle kunna konstatera, om de tog reda på vad som rör sig bland flertalet kulturarbetare i dag i vårt land. Sedan vill jag säga att sådana här gamla antikommunistiska klyschor kan möjligen moderaterna någon gång förfalla till, men det är förvånande att man från socialdemokratiskt håll börjar avfärda krav som vårt parti ställer med dylika skrivingar. Jag anser att hela den meningen är ovärdig i ett kulturutskottets betänkande, och jag undrar: Skall det bli en vana att socialdemokraterna i utskottet avfärdar förslag som kommer från vårt parti med dylika billiga klyschor?

Sedan vill jag återkomma till vår enligt socialdemokraterna helt orealistiska bild av de verkliga förhållandena här i Sverige, och då vill jag också gå över till min reservation A 1 b. Där hävdar jag att det underläge mot den kommersialiserade antikulturen som kulturen nu befinner sig i kan motverkas. Jag hävdar vidare att det bästa i den etablerade kulturen, det som strävar efter att i en eller annan form återspegla allmängiltiga situationer och problem, kan göras bättre tillgängligt för folkflertalet samt att folkflertalet kan och måste erövra ett större inflytande och få en större del av de kulturella värden som skapas. Jag hävdar vidare i min reservation att åtgärder kan vidtas för att möjliggöra för och stimulera de breda skikten i samhället till att delta i kulturellt skapande och i kulturell kommunikation, samtidigt som de kulturellt yrkesverksamma kan ges en social och ekonomisk trygghet och tillförsäkras rimlig ersättning för sina verk. Skulle detta, som alltsammans är baserat på vår motion 673, vara en

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

helt orealistisk bild av förhållandena? Tycker man det, måste man sannerligen vandra omkring i så lät dimma eller så ogenomträngligt mörker att man inte har förmåga att se, höra eller urskilja.

Ger vi en helt orealistisk bild av de verkliga förhållandena när vi i vår motion hävdar att den statliga kulturpolitiken i Sverige gått ut på att försöka skapa en viss motvikt till den kommersialiserade antikulturen, dels genom att försöka förbättra distributionen av etablerade kulturformer, dels genom att söka öka mottagningsförmågan genom en upplysande verksamhet? Det står också i vår motion att man genomfört vissa förbättringar av kulturskaparnas villkor men att kulturarbetarnas egen fackliga kamp härvidlag spelat en avgörande roll.

Nej, herr talman, jag bestrider att vi i vår motion målat upp en helt orealistisk bild av de verkliga förhållandena, såsom de socialdemokratiska reservanterna påstår. Inte heller anser jag att vår motion, såsom utskottet skriver, ger en negativ bild av de verkliga förhållandena på kulturlivets område. För inte kan det väl vara orealistiskt eller negativt att det inom olika konstområden uppstått fria grupper som bedriver en omfattande s. k. uppsökande verksamhet och som försöker stimulera människor som annars avskärmats från konstnärlig kommunikation till kulturell och politisk aktivitet, kulturellt och politiskt tänkande. Och är det inte i full överensstämmelse med verkligheten och också positivt att kulturarbetarna skapat sina egna distributionsorgan, de s. k. centrumbildningarna, för att förbättra sin sociala situation och förmedla ett kvalitativt, icke-kommersiellt utbud av kultur? Denna utveckling finner vi verkligen värdefull, och den bör därför stödjas bättre än hittills.

Till bilden hör också att dessa kulturyttringar, vilka måste ses som en fortsättning av den folkliga, upplysande arbetarkulturen, ofta är samhällskritiska, och på grund av detta har inte bara reaktionära grupper i samhället utan också representanter för statsmakten och ledningarna för de stora etablerade organisationerna bekämpat dem på olika sätt. Vi anser att man också i dessa fall måste värna och slå vakt om det fria konstnärliga skapandet.

Herr talman! Med vad jag sagt ber jag att få yrka bifall till reservationen A 1 b i utskottsbetänkandet.

I reservation A 2 vid punkt 1 -- den avser vissa teaterfrågor, framförda i motion 1069 -- hemställer vi att riksdagen som sin mening skall ge till känna vad vi anfört. Vi understryker i reservationen den vitaliserande betydelse de fria teatergrupperna haft och har. Den spridning av och aktivering till skapande dramatisk verksamhet som dessa grupper initierat bör få en fortsättning. Dessutom anser vi att de förslag om läns- och regionalteater som lagts fram av bl. a. kulturrådet snarast bör förverkligas. Vi vill också att huvudmannaskapet för dessa ensembler skall ligga i den region där teatern verkar, detta för att motverka centralisering och därmed lätt uppkommande byråkratisering och styrning av verksamheten.

Utskottet avstyrker vårt yrkande med motiveringen att det här skulle vara fråga om en prioritering av vissa önskemål inom teaterområdet och vill bl. a. därför inte göra något uttalande. Ja, på ett sätt är det fråga om en prioritering, nämligen i så måtto att vi vill bredda teaterverksamheten

och därför anser att en ökad satsning på regionalteater är den väg man måste gå. Ett dylikt tillvägagångssätt synes också ligga väl i linje med de intentioner som kulturrådet kommer att presentera. Jag ber, herr talman, få yrka bifall till reservationen 2.

Därefter övergår jag till reservationen 5. Den handlar om slopande av inträdesavgifter vid statliga museer och kulturminnen. Utskottet säger att detta kommer att medföra ett avsevärt inkomstbortfall för dessa institutioner. Ett krav skulle då bli ökade anslag för att kunna upprätthålla verksamheten i oförändrad omfattning. Därför avstyrker man vårt yrkande.

Vad utskottet skriver är alldeles riktigt. Det blir bortfall av inkomster, och ökade anslag måste beviljas. Men detta anser vi vara fullt i sin ordning, vilket vi också uttryckt i vår reservation. Där hävdar vi att avgifternas slopande lämpligen skall ske successivt och att anslagen höjs i motsvarande mån så att verksamheten inte blir lidande. Och detta vill vi att utskottet skall ge till känna för Kungl. Maj:t.

För allmänheten är detta gynnsammare, och det kommer enligt vår uppfattning att uppfattas positivt. Kulturen kommer att bli lättillgängligare, och vi anser det bättre och framför allt rättvisare att det belopp som inträdesavgifterna uppgår till täcks av skattemedel och betalas av skattebetalarna i gemen. Jag yrkar alltså bifall till reservationen 5 i utskottsbetänkandet.

De statliga teaternas tillhörighet till Svenska arbetsgivareföreningen tar vi upp i motionen 1069 och i reservationen D vid punkten 7.

Vi kräver att de statliga teaternas skall lämna SAF. Utskottet säger att vissa praktiska olägenheter av detta inte torde kunna undvikas och avstyrker motionen.

Som alla vet är SAF de svenska arbetsköparnas organisation och styrs helt av dessa. Vi anser att statliga företag liksom andra statliga institutioner inte skall tillhöra detta organ och därmed inte heller styras av denna organisation. Tillhör man en sådan organisation måste man underordna sig dess beslut och t. ex. drivas ut i en lockout. Dessutom innebär medlemskapet i SAF att samhällspengar, dvs. skattepengar, används för en finansiering av organisationen, och detta är enligt vår uppfattning icke acceptabelt. Det finns numera andra organisationer för förhandlingsändamål. Därför anser vi att de statliga teaternas skall följa LKAB:s exempel och gå ur SAF och att riksdagen som sin mening ger detta till känna.

Därmed yrkar jag bifall till reservationen D vid punkten 7.

Herr talman! Under E vid punkten 12 har vi vidare en reservation som gäller Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Som framgår bl. a. av våra motioner 673 och 1069 anser vi med rätta att det samhälleliga stödet åt de tidigare nämnda centrubildningarna är helt otillräckligt, likaså det anslag som utgår från teater- och musikrådet till fria teater- och dansgrupper. Dessa grupper svarar för en sjättedel av teaterproduktionen i landet men får nu en knapp hundradel av anslagen till de institutionaliserade teaternas. Vi menar att teateranslagen är otillräckliga både till de institutionaliserade teaternas och till de fria grupperna, men de senare är särskilt missgynnade. Därför yrkar vi på en höjning av anslaget under

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

punkten Bidrag till särskilda kulturella ändamål med 3 miljoner kronor utöver vad departementschefen föreslagit.

Genom denna anslagshöjning skulle man bättre kunna tillmötesgå kraven från de fria grupperna och också lämna bättre stöd till kulturarbetarnas egna distributionsorgan, de s. k. centrumbildningarna. Det räcker nämligen inte att man helt allmänt uttalar sin uppskattning av en verksamhet – man måste låta de vackra orden följas av handling. Och handling i dessa fall rör sig först och främst om pengar, som är oundgängliga nödvändiga för verksamheten. Jag yrkar bifall till reservationen E 1 vid punkten 12.

Herr talman! Med detta skulle jag så kortfattat som möjligt ha motiverat de reservationer jag fogat till utskottsbetänkandet. Jag vill nu övergå till att helt kort kommentera de två särskilda yttranden av mig som också finns i betänkandet.

Det särskilda yttrandet vid punkten 1 tar upp en hel del övriga krav, som vi har ställt motionsvis men som vi i dag inte har lämnat reservationer för. Det gäller bl. a. förslag till statliga normer för aktivitetslokaler i varje bostadsområde, där utövande av musik, konst, teater osv. skall bli möjligt. Vidare har vi krävt att bestämmelser skall utarbetas för dels statsbidrag till konstnärer för det arbete som de nu gratis och såsom en kulturell service ställer till förfogande i form av utställningar, dels statsbidrag till kommunerna för att stimulera dem till anordnande av kommunala konstsalonger. Till kraven hör också att låta utreda de lämpligaste formerna för stöd till bokutgivningen för nya författare.

Att vi i dag inte har avgivit några reservationer i detta fall beror på att dessa frågor antingen har varit under utredning och nu remissbehandlas eller är under utredning. Vi har då särskilt pekat på kulturrådet, MUS 65 och litteraturutredningen. Vi vill därför i dag avvakta något härvidlag för att se vad som kommer av utredningarna, men det betyder inte att vi har avskrivit frågorna, utan vi får eventuellt återkomma om så skulle erfordras.

Mitt särskilda yttrande 2 c vid punkten 4 gäller bibliotek ersättningen till författarna. Som framgår härav har vi anslutit oss till förslaget om 18 öre, som har vunnit majoritet i utskottet. Detta har vi gjort trots att vi i vår motion krävt 30 öre, vilket också krävs i motionen av herrar Sundman och Ahlmark. Beträffande denna fråga anser jag det vara onödigt att uppta kammarens tid vid denna sena timma. Herr Sundman kommer att närmare gå in på denna problematik.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande nr 18 finns fogade elva reservationer och fyra särskilda yttranden. Man skulle kunna tro att detta avspeglar svåra motsättningar inom utskottet kring de viktiga kulturfrågor som betänkandet behandlar. Så är faktiskt inte alls fallet.

I en fråga har meningarna brutit sig, nämligen beträffande bibliotek ersättningen, där socialdemokraterna är i minoritet. Majoriteten förordar en höjning av bibliotek ersättningen till 18 öre. Det är nog knappast möjligt att hävda att detta skulle vara en oerättlig ersättning till

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

författarna, då KLYS 1968 stödde författarnas krav på 25 öre och år 1970 hävdade att kravet på 25 öre redan torde vara otillräckligt. Enligt majoritetens mening har dock det ekonomiska läget inte gjort det möjligt att enas om högre belopp än 18 öre.

Låt mig i detta sammanhang ta upp det särskilda yttrande som herr Nilsson i Agnäs och jag har fogat till betänkandet. I den moderata kulturmotionen 1059 hävdas att det borde vara möjligt att finansiera en höjning av bibliotekersättningen med en motsvarande minskning av Bidraget till särskilda kulturella ändamål. Detta skulle då ske genom att man begränsade försöksverksamheten med Riksutställningar, särskilt administrationsapparaten omfattning och antalet producerade utställningar. Riksutställningar har haft en föredragning inför utskottet, då jag på grund av sjukdom ej var närvarande. Utskottet fick då den uppfattningen att en sådan nedskärning av anslaget skulle innebära ett alltför drastiskt ingrepp. Vi har i det läget inte ansett oss kunna göra annat än ansluta oss till majoritetens skrivning. Det bör dock erinras om att Riksutställningar är en försöksverksamhet, ledd av 1965 års musei- och utställningssakkunniga.

Detta och mycket annat som avspeglas i reservationer och särskilda yttranden är dock detaljer i det stora betänkande som nu föreligger. Den allmänna kultursynen är det väsentliga. Och där finner jag anledning att vara djupt tacksam för den enighet som råder. Alldeles särskilt gäller detta utskottets enhälliga skrivning på s. 6, som jag ber att få citera: "Med anledning av yrkandet i motionen 1972:1059 vill utskottet som sin mening uttala, att det allmännas insatser för kulturarbetarna i första hand bör ha formen av ersättning för utfört arbete."

Mot bakgrund av den debatt som fördes här i kammaren förra året, då vi moderater ensamma ville att riksdagen skulle göra ett sådant uttalande som utskottet här gör, är detta utomordentligt glädjande och hoppfullt för kulturskaparna här i landet, som jag ser det.

Det finns dessutom anledning att rikta ett särskilt tack till herr Björk i Göteborg och hans partikamrater i utskottet för den särskilda skrivning om principerna för kulturpolitiken som de har utformat i sina reservationer. Det är kanske litet svårt att förstå varför detta, som vi nu är så eniga om, skall stå i en reservation. Möjligen är anledningen att de socialdemokratiska utskottsledamöterna har funnit det angeläget att särskilt betona för departementschefen att han bör arbeta efter ersättningsprincipen och söka prioritera anslagen så att flera arbetstillfällen erbjuds kulturskaparna. Herr Björk önskade honom nu också särskilt lycka till.

Jag har naturligtvis den största förståelse för att de socialdemokratiska utskottsledamöterna ansett sig förhindrade att helt desavouera departementschefens anslagsberäkning för bibliotekersättningen och ansluta sig till majoriteten. Tydligen har de dock under hand övertygat honom om att ytterligare pengar behövs också för andra kulturskapare, enligt principen om ersättning, för i en följdreservation yrkar socialdemokraterna på ytterligare 900 000 kronor, om utskottsmajoritetens förslag om höjning av författarsättningen faller.

Lika glädjande finner jag det vara att socialdemokraterna anknyter till det uttalande kulturutskottet gjorde förra året "att det vore värdefullt

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

om redan etablerade kontakter mellan utbildningsdepartementet och KLYS kunde utvecklas till mera frekventa och systematiserade förhandlingsliknande överläggningar” och nu i sin reservation rent av hänvisar till svensk förhandlingstradition. Detta torde innebära att den tiden nu är ganska nära då man löst problemet kring ”förhandlingsliknande överläggningar” och kan uppta regelrätta förhandlingar med t. ex. författarna om bibliotekersättningen.

Jag anser alltså, herr talman, att vi med detta betänkande – om riksdagen följer utskottets förslag, vilket jag förutsätter – har tagit ett betydelsefullt steg framåt då det gäller svensk kulturpolitik.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! I årets statsverksproposition har när det gäller kulturpolitiska insatser föreslagits att riksdagen skall säkerställa aktivitetsnivån inom teater- och musiksektorn samt förbättra ersättningarna till de fria kulturarbetarna och då främst till dem som påvisat att de fått sin inkomstsituation försämrad genom konjunkturutvecklingen. Det erinras om att kulturrådet, som erhållit uppdraget att utreda den långsiktiga inriktningen av de statliga åtgärderna på kulturområdet, förväntas lämna sitt huvudbetänkande i början av år 1972 och att man även kan förvänta ett förslag i slutet av detta år i fråga om kulturarbetarsättningen. I vad gäller avlämnandet av kulturrådets huvudbetänkande skulle detta, enligt den senaste uppgift som jag har fått, komma att ske vid halvårsskiftet i år.

Som tidigare framhållits har till det utskottsbetänkande vi nu behandlar fogats många reservationer och även ett antal särskilda yttranden, men ingen i utskottet har prutat på det förslag till anslag som departementschefen har lämnat.

I anslutning till den av vpk väckta motionen 673 har det avgivits två reservationer. De har också här kommenterats. Motionärerna har framhållit att om deras syn på kulturpolitiken skall kunna genomföras helt, måste det vara ett annat samhällssystem än det vi har i vårt land, men motionärerna har också synpunkter på kulturpolitiken i det nuvarande samhällssystemet. Fru Ryding har redogjort för dem. Hon har också redogjort för vad utskottet säger om detta, nämligen att motionen ger en alltför negativ bild av dagens kulturliv och kulturpolitik och att utskottsmajoriteten därför inte kunnat ansluta sig till de allmänna uttalanden som motionärerna begärt.

De socialdemokratiska ledamöterna har i en avsevärt längre reservation tagit upp en stor del av det som kulturrådet kommer att behandla i sitt huvudbetänkande, som enligt vad jag sagt tidigare snart är att vänta och som då kommer till allmänhetens kännedom. Att jag säger detta beror på att representanter för kulturrådet har varit i utskottet och där svarat på en rad olika frågor. För övrigt kan antas att kulturrådet är väl förankrat hos socialdemokraterna, eftersom så gott som samtliga ledamöter såvitt jag känner till är socialdemokrater.

I vårt arbete här i riksdagen är det vanligt att om det väckts motioner, vilka tar upp frågor som är föremål för utredning, hänvisar utskottet i sitt betänkande till att utredning pågår. Utskottet anför mycket ofta detta

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

såsom skäl för att avstyrka förslag om att riksdagen skall göra bestämda uttalanden i skrivelser till Kungl. Maj:t. Detta i synnerhet då man vet att ett betänkande snart är att vänta. I huvudsak har utskottet också arbetat efter denna praxis. Det har från olika håll framförts i och för sig beaktansvärda förslag, som emellertid inte med hänsyn till det inom kort väntade betänkandet från kulturrådet följts upp vare sig i utskottets förslag eller via reservationer med någon hemställan att riksdagen måtte begära en ny utredning eller göra uttalanden. Jag kan som exempel på detta nämna att vi från centerpartiets sida i anledning av två enskilda centermotioner har nöjt oss med utskottets enhälliga uppfattning om behovet av att kulturpolitiken ses i samband med samhällsplaneringen i övrigt och att en samordning sker av kulturpolitik och regionalpolitiska strävanden. Vi har inte hårdare velat markera den principiella uppfattning som kommit till uttryck i de två motionerna genom att begära någon skrivelse till Kungl. Maj:t i dessa frågor.

Ingen kan naturligtvis hindra någon i utskottet från att yrka på skrivelse till Kungl. Maj:t. När socialdemokraterna nu i detta utredningsskede funnit skäl att göra en reservation av principiell art, hade jag väntat att reservanterna skulle ha föreslagit något nytt eller något som kulturrådet inte behandlar i sitt utredningsarbete, men efter vad jag kan förstå har det inte skett. Vi vet att kulturrådet i sitt arbete har inriktat sig på att förbättra den lokala kulturmiljön med sikte på de missgynnade grupperna. Jag finner att det går igen i reservationen. Vi vet också att kulturrådet ingående har diskuterat samhällets kulturpolitik, dess mål och inriktning, samt att man tagit upp den regionala och lokala kulturorganisationen. Nu har vi, som under de senaste åren har väckt många kulturmotioner, bara att emotse det som står i betänkandet, och vi hoppas givetvis att kulturrådet har diskuterat också de frågor som har framförts genom de motioner som har väckts.

I årets statsverksproposition har, som herr Björk i Göteborg nämnde, departementschefen föreslagit en del ökningar av anslagen och därmed förbättringar på olika avsnitt av kulturbudgeten. Det föreslås att anslaget till konstnärsstipendier och konstnärsbelöningar skall ökas, och anslaget till förvärv av konst skall också ökas från 2,5 till 3 miljoner kronor samt att ersättning skall utgå till konstnärer som lånar ut sina arbeten till Riksställningar med inmot 400 000 kronor. Även summan till särskilda kulturella ändamål föreslås höjd med över 1 miljon, så att anslaget blir sammanlagt 24,7 miljoner kronor. På den punkten föreslår de socialdemokratiska ledamöterna 25,6 miljoner kronor under förutsättning att inte författarna får mer än vad departementschefen har föreslagit. Jag har tidigare sagt att utskottet inte har prutat på någon post i statsverkspropositionen när det gäller de frågor vi nu behandlar. Departementschefen kan ta det som ett erkännande.

Reservanterna talar om inkomsttrygghet för kulturarbetarna, vilket utgör grunden för ett konstnärligt skapande. Vad kulturrådet här kommer att föreslå är inte känt för mig, men jag vet att kulturrådet har anmält att man överväger ett alternativ till nuvarande stipendiesystem. Det skulle enligt vad som har framkommit kunna utgå till en betydligt större grupp än för närvarande och då även omfatta unga kulturarbetare.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Det har diskuterats bl. a. att göra dessa stipendier sådana att de skulle kunna jämföras med forskarstipendier och utgå under ett antal år, men man har också sagt att här inställer sig problem på grund av att det ju här är fråga om att lämna stipendier till fria yrkesutövare.

Kulturrådet har också anmält att man överväger förslag om projektbidrag och att man därvid även diskuterat att dessa i vissa fall mer skulle få karaktären av bidrag till genomförande av planerat grupparbete än individuella stipendier. Kulturrådet har förklarat sig ha för avsikt att ta upp verkstads- och ateljéfrågan för konstnärer. Detta gör att utskottsmajoriteten anser sig ha goda skäl för att avvakta kulturrådets huvudbetänkande och sålunda har avstått från att skriva till Kungl. Maj:t och göra uttalanden om detta.

Jag anser det vara ett elementärt jämlikhetskrav att varje människa, oavsett utbildning, hälsa, arbete, social ställning eller geografisk placering, skall ha möjlighet att uppleva och skapa kultur. Om man skall lyckas med detta måste man ta hänsyn till även vad andra utredningar kommer med i sina betänkanden. Jag vill här nämna att utskottet har erinrat om 1965 års musei- och utställningssakkunniga, vilka också efter vad jag erfarit snart kommer att avlämna sitt betänkande. Vidare har utskottet erinrat om litteraturutredningen, som även den har att utreda kulturpolitiska frågor. Vi vet alla att det här är svåra frågor att lösa. Vi känner till att många människor har ett ensidigt och psykiskt pressande arbete, och många har en bostadsmiljö som också borde vara människovänligare. Kulturpolitiska insatser kan för dessa människor få en stor betydelse, och när det gäller såväl arbetsplatsens miljö som bostadens miljö kan man inte utgå ifrån att de kulturpolitiska åtgärderna får vara isolerade utan ingår i det pulserande livet – i vardagslivet.

Vad jag nu sagt om reservationen A 1 a kan också till stor del gälla A 1 b. Även där tas det upp frågor som berör möjligheterna för de många människorna att delta i kulturlivet och kulturarbetet, och även där berörs den ekonomiska tryggheten för de kulturellt verksamma, för kulturarbetarna. Där behandlas också de fria grupperna, men även centrumbildningarna tas upp. Vad beträffar de senare lämnas det redan bidrag till dem, men vad reservanten fru Ryding ville föreslå i sin reservation E 1 är en ökning av detta bidrag. Utskottet har inte tillstyrkt en ökning av det här anslaget. Av ekonomiska skäl kan man inte gå med på alla äskanden, och dessutom kan jag säga att vi inte heller har velat föreslå en bindning av bidragsgivningen från det anslag det gäller, dvs. Bidrag till särskilda kulturella ändamål.

Fru Ryding talade sedan om de olika reservationerna och kom in på reservationen som avser vissa teaterfrågor. Det gäller här de fria grupperna inom teatern, som jag redan berört genom att tala om olika projektbidrag. Kulturrådet har ägnat sig åt den här frågan i sitt utredningsarbete och har för avsikt att utreda lämpligheten av att lämna bidrag till genomförandet av planerat grupparbete.

Man har även tagit upp en annan sak, nämligen frågan om att satsa på verksamheter som är aktiverande och inte bara inriktade på konsumtion. Man har också sagt att man vill ta upp amatörverksamheten och stöd till den. Utskottet har avstyrkt fru Rydings yrkande på denna punkt.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

När herr Källstad talar om ersättning till kommunerna för konstutställningar är det fråga om ersättning till konstnärerna för att de ställer ut sina arbeten. Jag har här sagt att utskottet vet att spørsmålet om ersättningsprincipens tillämpning prövas inom ramen för kulturrådets arbete. Att nu uttala att kulturrådet skall utreda denna fråga har vi inte funnit välbetänkt. Vi vet ju att just spørsmålet om ersättningar till kulturarbetarna har varit föremål för övervägande i kulturrådet, så vi får ge oss till låls.

När det gäller den statliga kulturfonden skulle jag närmast vilja säga att vi i utskottet inte blivit övertygade om att det skulle ge någon garanti för att man kunde växla med anslagen till olika ändamål, om vi fick en sådan statlig kulturfond. Det skulle för övrigt behövas mycket pengar för att det skulle kunna bli en rejäl fond. Man kan dessutom även förvänta sig att de som har erhållit pengar under ett eller ett par år liksom räknar med att det skall fortsätta. Som jag ser saken tror jag faktiskt mera på projektbidragen då det gäller att fylla behovet av flexibilitet i bidragsgivningen. Det må avse både grupparbete och individuella projekt.

Om slopandet av inträdesavgifterna vid statliga museer har fru Ryding talat. Hon har även sagt att ett slopande av dessa avgifter skulle innebära minskade inkomster om inte staten lämnade motsvarande anslag. Ja, det är över 4 miljoner kronor som man får in i avgifter, och även om dessa skulle minskas successivt, skulle det bli ett inkomstbortfall, och vi har inte haft medel att anslå för detta ändamål.

Om B vid punkten 2, som gäller Konstnärsstipendier, vill jag bara säga att det i statsverkspropositionen föreslås en höjning av detta anslag från 6 574 000 kronor till 7 500 000 kronor. Visst skulle beloppet behövt vara större, men närmare 1 miljon kronor i ökning är dock en betydande summa, och vi har inom utskottsmajoriteten inte ansett oss kunna gå längre än till vad som föreslås i propositionen.

När det gäller Ersättning åt författare skulle jag kunna nöja mig med att säga att jag vet att vi har åtminstone tre ledamöter i kulturutskottet som erhåller del av biblioteksersättningen och att det väl är lämpligast att sakkunskapen här får tala. Men jag vill ändå säga att jag uppskattar och beundrar den solidaritet författarna visar mot varandra – betydligt mer än hälften av de medel som kommer in i biblioteksersättning går till andra ändamål än till direkt utbetalning till författarna. Sveriges författarfonds s. k. fria del disponeras ju för pension åt författare, för änkepensioner, arbetsstipendier o. d.

I reservationen D föreslår fru Ryding att de statliga teatrarna skall lämna Svenska arbetsgivareföreningen. Som vi vet är inte alla teatrar statliga, utan det finns också en del andra. Somliga teatrar får statsbidrag och andra får kommunalt bidrag. Det finns vidare stiftelser osv., och även huvudmannaskapet är olika. Jag utgår emellertid från att de som arbetar vid teatern känner sig tillhöra samma grupper oavsett vilka som är huvudmän för teatrarna. Om de statliga teatrarna skulle lämna Svenska arbetsgivareföreningen kan man räkna med att det skulle få en del följdverkningar. Vilka följderna skulle bli är inte utrett, och utskottet har inte ansett sig böra tillstyrka detta fru Rydings yrkande.

Herr talman! Detta var i korthet några kommentarer till reservationer-

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

na.

Jag skulle sedan gärna vilja säga att jag inte främst betraktar de anslag som utskottet föreslår att vi skall bevilja för kulturella ändamål såsom stöd och hjälp åt kulturarbetarna, dvs. åt konstnärer, var och en inom sitt fack. Att lämna anslag till biblioteksverksamheten anser jag inte vara detsamma som att lämna hjälp till författarna, utan vi gör detta inte minst för att lättare få möjlighet att läsa deras böcker. Inte heller anser jag att vi har teatern för att hjälpa skådespelarna, utan den har vi för att kunna ta del av deras konstnärliga verksamhet och även det budskap de har att framföra. Stipendierna till olika kulturarbetare utgår enligt min mening därför att kulturarbetarna skall kunna få tillfälle att utveckla sina anlag och talanger, vilket sedan allmänheten får behållning av.

Kultur är inte en handelsvara. Därför anser jag det vara samhällets uppgift att medverka till att medborgarna blir delaktiga av kulturyttringarna – och då inte bara som passiva utan som aktiva medborgare på det kulturella området. Kulturpolitiken är ett instrument som vi har för att främja gemenskap och tolerans. Med detta instrument ges också människan möjligheter att utvecklas. För att instrumentet skall kunna utnyttjas riktigt och effektivt behövs decentralisering, så att helst alla, oberoende av ekonomi och bostadsort, skall kunna delta i olika kulturaktiviteter och få ta del av vad som bjuds genom t. ex. bibliotek, teater, film, konserter, utställningar och religiös verksamhet. Jag anser att vi därigenom kan motverka de negativa effekterna av det kommersiella kulturlivet. Därmed vill jag inte ha sagt att allt som erbjuds den vägen skulle vara nedbrytande och värdelöst, men vi behöver en aktiverande kulturpolitik. Det gäller för oss att finna vägar och organisationsformer för att nå nya grupper, samtidigt som vi kan behålla dem som har visat ett aktivt kulturintresse. Min bedömning är att människorna nu mer än tidigare tillmäter de kulturella insatserna ett värde och utgår från att materiell tillfredsställelse inte är det enda som kan göra människan lycklig.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall nöja mig med att ta upp en enda sak av de många som herr Mattsson i Lane-Herrestad berörde i sitt inlägg, nämligen kulturfonden. Kulturutskottets ordförande tycks faktiskt leva i en liten villfarelse när det gäller kulturfonden, sådan den är föreslagen från folkpartiets sida. Det är kanske förstäligt. Begreppet fond kan bidra till att skapa en viss oklarhet om formen för verksamheten.

Uttrycket kulturfond skall inte uppfattas i en alltför traditionell mening. Vad jag avser är inte en institution som fördelar avkastningen av ett visst kapital, utan det anslag som ärligen bör tillföras fonden bör tvärtom normalt fördelas till olika ändamål, även om det bör finnas en viss möjlighet att med hänsyn till variationer i bidragsbehovet spara viss del av anslaget till ett kommande år.

Syftet med fonden har jag redogjort för tidigare, och jag behöver inte upprepa det. Jag vill bara nämna att i jämförelse med vad som är möjligt

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

med anslaget under åttonde huvudtiteln "Bidrag till särskilda kulturella ändamål" skulle den här fonden kunna vara mera flexibel i anslagsgivningen. Den skulle ha en styrelse som vore allsidigt sammansatt, där t. ex. folkrörelserna och kulturarbetarna vore företrädde och där det också fanns representanter för regionala och lokala organ. Vidare skulle en kulturriksdag kunna utgöra ett slags allmänhetens kontroll och medinflytande när det gäller anslagen till olika ändamål.

Jag ville alltså till en viss grad korrigerera uppfattningen om vad vi menat med uttrycket kulturfond.

Fru SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! När jag satt i bänken kom jag att tänka på en ramsa som en av mina gamla skollärare hade på väggen: "O, varför skall jag vid denna sena timma få höra ord om skola och fin kultur, när mjödet dunstar och står på lur?" Författaren till ramsan är okänd. Jag säger inte det här med tanke på morgondagens debatt utan endast med avseende på den sena timman.

När vi förra året diskuterade kulturanslaget här i riksdagen blev det mycket av ensidig debatt omkring ersättningen till kulturarbetarna. Eftersom alla grupper i samhället skall ersättas för sitt arbete, var det väl inget fel på det resonemanget, men ju mera man sysslar med kulturfrågor, desto mera kommer man underfund med att den saken bara är en del i ett större sammanhang. Många av oss som sysslar med kulturfrågor på olika nivåer – inom den egna kommunen eller inom landstinget – försöker utforma kulturpolitiska förslag, där vi ofta har som målsättning att få ut kulturen till de många människorna. Varhelst de bor skall de få uppleva kulturinsatser. Det är på grundval av sådana erfarenheter som jag vill ta till orda i den här sena timmen. Det finns i vårt samhälle alltför många människor som står vid monotona och stressande arbeten och har svårt att orka fånga upp kulturutbudet. Därför ligger det stort ansvar på oss som samhällsplanerare att hitta de rätta vägarna med kulturutbudet. Ofta får vi kämpa emot de kommersiella rörelserna i samhället där kändisar och toppidoler blir högröstade och mycket påträngande för människorna, och därför får inte kulturen bli något som går på sidan om vårt vanliga planerande utan vi måste ha den invävd i vårt vanliga samhällsmönster.

Av de erfarenheter som jag har fått inom arbetet i kommun och landsting vill jag gärna betyga att de statliga utbudet i form av Riksteatern, Riksutställningar och Rikskonserter har haft en stor stimulans för oss ute i landsorten, inte bara de gästade konserterna eller utställningarna och gästade människor utan de har verkat stimulerande på de människor som i den egna kommunen eller landstinget har sysslat med kulturfrågor, i skolan och i andra sammanhang. Kulturutbudets antal och kulturupplevelserna beror också på hur vi organiserar upp verksamheten, och där vet vi att ute i kommuner och landsting har det hänt mycket på den senaste tiden. I kommunerna har det tillskapats kulturnämnder med helt andra befogenheter än tidigare och med mycket större omfattning av sin verksamhet, och de flesta landsting har utarbetat kulturpolitiska handlingsprogram där man gått ifrån de gamla inköps-

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

nämnderna för konst som man tidigare hade och där man numera systematiskt har prövat nya vägar för att få ut kulturutbudet. Där har vi numera kulturnämnder med mycket starka kontakter med våra folkrörelser, med våra bildningsorganisationer som har en gammal tradition att bära ut kulturen till människorna, med kontakter med våra museer och med kontakter med kulturarbetarnas egna organisationer. Rekommendationerna om enprocentsregeln har väl också beslutats och accepterats av några landsting där man avsätter en procent av byggkostnaden för utsmyckningar. I Årsbok för Sveriges landsting 1971 redovisades att landstingen under året 1970 inköpt konst för 1 857 600 kronor och årsanslaget för teaterverksamhet var 1 866 100 kronor. Vi vet att det går ut ansemliga belopp till museer, till bygdegårdar, till folkspel av skilda slag, till bildningsorganisationer och till utsmyckningar som redovisas på andra konton.

Riksutställningar som jag nämnt tidigare har varit en stimulans för många kommuner. Jag skall bara nämna ett förslag som Riksutställningar skänkte vår kommun genom att föreslå andra former av utställningar. Det stimulerade Borlänge kommun att under de senaste fem åren under sommarmånaderna ha konstutställning på gatan. Där hade man förra året ett besöksantal på en miljon människor som såg utställningen, och man sålde för en halv miljon kronor. Vi har genom det nya agerandet kommit underfund med att konsten måste finnas ute bland människorna om den skall bli föremål för upplevelse, debatt och köplust. Vi vet också att vår lilla konstklubb här i riksdagen säljer för 70 000–80 000 kronor per år på sina två utställningar.

De av mig nämnda försöken att på olika sätt få ut kulturfrågorna resulterar ofta i att vi får större kontakter med våra kulturarbetare. En viktig uppgift för vårt agerande är ju också att skaffa dem arbetsuppgifter, att få in dem i ett större sammanhang med social och ekonomisk trygghet. Därför vill jag gärna understryka vikten av att de förhandlingar som pågår inom KLYS systematiskt vidgas och fördjupas.

Departementschefen skriver i sin proposition att de förstärkningar av anslaget som föreslås i år är att beteckna som provisoriska i avvaktan på de förslag som kulturrådet snart kan väntas lägga fram. Med de löftena anser jag att vi får vara nöjda. Säkerligen finns det risk för att man låser förhandlingar som pågår, om man för hårt engagerar sig för en viss grupp av kulturarbetare. Genom sitt agerande kanske man dessutom driver upp förhoppningarna för högt hos vissa grupper av kulturarbetare. Det är därför beklagligt att vi inte inom detta annars så trevliga utskott har kunnat enas på denna punkt utan har lagt fram olika förslag.

Med detta har jag, herr talman, bara velat säga att kulturinslag har stimulerats. Nya initiativ kommer också att tas inom kommuner och landsting.

Jag ber att få instämma i de yrkanden som herr Björk i Göteborg ställt i denna fråga.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag hade tänkt att hålla ett långt och lysande anförande, gärna framfört med det arroganta och överlägsna tonfall som tillhör herr

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Björks i Göteborg specialiteter. Men natten lider och det är snart dags för frukostuppehåll; jag skall därför försöka vara så kortfattad som möjligt i sträng nordisk litterär tradition.

De tre socialdemokratiska reservationerna innehåller faktiskt — det upptäcker man så småningom — ett konkret ställningstagande. Man vill gå med på en höjning av biblioteksersättningen men man vill höja de i propositionen föreslagna anslagen till bildkonstnärer, konsthantverkare och fria teater- och dansgrupper med 900 000 kronor.

Motiveringarna är litet snåriga, men jag skall ändå försöka kommentera dem.

Man hänvisar bl. a. till de överläggningar som har ägt rum mellan departementet och KLYS, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd. Departementet har, påpekar man, i propositionen följt de prioriteringar som förordats av KLYS; att höja biblioteksersättningarna skulle vara — för att använda reservationens ord — att snedvrída prioriteringarna och att ensidigt satsa just på biblioteksersättningarna. Värdet av sådana här överläggningar, skriver man, skulle minska om riksdagen inte respekterar de avvägningar mellan olika konstnärsgrupper som framkommit vid överläggningarna.

Det sistnämnda håller jag med om, men reservanterna har fått det här med KLYS:s prioriteringar om bakfoten. Herr Björk låter vederhäftig, men han gör sig överraskande ofta skyldig till missuppfattningar och misstag.

Det är alldeles riktigt att departementschefen i årets statsverksproposition i stort sett har följt de av KLYS förordade prioriteringarna. I varje fall har han inte gått emot dem. Som en följd härav har anslaget till konstnärsstipendier höjts med 926 000 kronor. Detta kommer både bildkonstnärer och konsthantverkare till godo. Därutöver har anslaget under B 15, Bidrag till särskilda kulturella ändamål, förstärkts med 400 000 kronor, avsedda att användas av Mus 65 i huvudsak som ersättning åt konstnärer för verk som visas vid utställningar. Och vidare har anslaget för förvärv av konst till statens byggnader räknats upp med 0,5 miljoner kronor. Under samma anslag har det belopp som avses för fria teater- och dansgrupper höjts med 200 000 kronor till 1,2 miljoner kronor.

De här förstärkningarna är helt i linje med KLYS:s prioritering. Visst är de små — men utskottets majoritet har låtit sig nöja i vårt mångomtalade trängda ekonomiska läge.

Däremot har departementschefen inte föreslagit någon höjning av biblioteksersättningens grundmultipel — han har stannat vid en korrigering av ersättningen för översättningar, som närmast av ett misstag råkade hamna utanför den höjning av biblioteksersättningen som beslöts av riksdagen förra året.

Inom utskottet är man nu av den meningen att den sammanlagda ersättningen till de fria kulturarbetarna bör förbättras utöver departementschefens förslag. Den socialdemokratiska minoriteten menar att man ytterligare skall räkna upp anslagen för de nyssnämnda grupperna — bildkonstnärerna, konsthantverkarna och de fria grupperna. Utskottsmajoriteten anser att man skall höja författarnas biblioteksersättningar. Det

är utskottsmajoritetens förslag som följer KLYS:s prioriteringar och inte utskottsminoritetens.

I reservationen C betonar man rättvisekravet. Om man höjer biblioteksersättningens grundbelopp med 3 öre, säger man, begär man en orättvisa gentemot andra kulturarbetargrupper. Det är klart att man kan tycka på det viset -- men det är inte något mer än ett tyckande. Och kulturarbetarna själva förordar den här höjningen med 3 öre.

Det är möjligt att författarna vissa år får en bit av statens kulturkaka som kan tyckas vara proportionellt större än de bitar som kommer andra grupper till del, men det har i så fall en enkel förklaring.

Författarna skriver böcker. Böckerna köps av samhället och lånas gratis ut från biblioteken. Och lånen registreras. Man får därmed ett bra och enkelt mått på hur många böcker som läses och vilka böcker. Man kan mäta konsumtionen. Och vi har kommit på ett enkelt sätt att ersätta författarna för denna konsumtion av deras verk.

När det så småningom blev självklart för alla -- och det tog sin tid -- att författarna skulle ha ersättning för biblioteksutlåningen, då har det börjat bli självklart för alla att också övriga fria konstnärsg grupper måste få ersättning från samhället för sina insatser. Det är svårare att hitta riktiga och rimliga ersättningsmetoder för de övriga grupperna -- men biblioteksersättningen tvingar fram lösningar också för dem. Författarna har kunnat gå i spetsen när det gällt att hävda ersättningskravet gentemot samhället. Och det har varit och kommer att bli av mycket stor betydelse också för övriga konstnärsg rupper.

Man kan naturligtvis i likhet med reservanterna säga att det just i år är riktigare att låta biblioteksersättningen stå över och förstärka de anslag som gynnar andra konstnärsg rupper. Å andra sidan kan man hävda att det just i år är särskilt angeläget att låta också författare och översättare få del av den höjning man har råd med inom den fria kultursektorn.

Och skälet finns formulerat i reservanternas första reservation. A 1 a, i en ovanligt klar mening. Man säger där i en passus att man bör pröva olika former för "något slag av inkomstgaranti" för vissa kulturarbetarg rupper.

Författarförbundet och Sveriges författarfond har ganska länge sysslat med det här problemet och försökt tänka fram en lösning. Den modell man nu har fastnat för är ett system med garanterad författarpennning, som efter ansökningsförfarande skall komma ett antal författare till del. Principen är mycket enkel. Fonden ser till att dessa författares författarpennning -- alltså den individuella delen av biblioteksersättningen -- kompletteras med ett stipendium så att man når upp i ett årligt belopp av 20 000 kronor. Denna inkomstgaranti kommer att ge sina mottagare en ekonomisk grundtrygghet under tills vidare en försöksperiod av fem år.

I torsdags, den 18 maj, kunde Författarfondens styrelse fatta beslut om en sådan inkomstgaranti för en första grupp av författare, ett 60-tal.

Antalet inkomstgarantier bör utökas till det dubbla för att fondstyrelsen skall ha möjligheter att skapa sig en riktig uppfattning av detta systems fördelar och nackdelar och därefter genomföra eventuellt nödvändiga korrigeringar. Jag förs påstå att bara detta är skäl nog att

Nr 86

Ondsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

genomföra den höjning av biblioteksersättningens grundmultipel från 15 till 18 öre som föreslås av utskottet.

Därmed har vi tagit fullt ut det första verkligt betydelsefulla steget mot en lösning av problemet med de fria kulturarbetarnas grundtrygghet. Det är inte bara en angelägenhet för författare, det är en angelägenhet för alla kulturarbetare.

I dag ser vi de riktlinjer efter vilka författarnas ekonomiska problem skall lösas, och lösningen ligger nästan inom räckhåll. I morgon kan vi – med ledning av författarnas erfarenheter – på allvar börja arbeta på hur vi skall kunna lösa t. ex. bildkonstnärernas besvärliga ekonomiska situation.

Ett par detaljer innan jag slutar.

I propositionen föreslås att avtrappningsreglerna för författarpenningen skall ändras. Hittills har det varit så att de belopp som tillfaller de enskilda författarna reducerats till hälften när antalet lån ligger över 50 000. En andra gräns ligger vid 200 000 lån, då författarpenningen reduceras med 80 procent. Departementschefen biträder det ändringsförslag som lagts fram av författarfonden, enligt vilket den första avtrappningen skall ske först vid 100 000 lån.

Reservanterna gör här en anmärkning. De menar att detta förslag skulle vara "till nackdel för författare med lägre inkomster". Om det inte föreligger något tryckfel kan man lätt få intrycket att reservanterna inte satt sig in i hur det här ersättningssystemet är konstruerat.

I den första reservationen befarar man att man "inte har tillräckliga garantier" att en förstärkning av författarfonden inte "i första hand skulle komma de författare till godo" som bäst behöver den - dvs. de som har låga sammanlagda inkomster och som fått sin situation försämrad genom konjunkturutvecklingen. Jo, det finns en tillräcklig garanti för att förstärkningen i första hand kommer dem till godo som bäst behöver den -- och den garantin är dels författarpennings konstruktion med avtrappning för de högutlånade, dels författarkärens dominerande inflytande på hur fondens fria del skall användas.

Reservanterna skriver vidare att det är "önskvärt att fördelningen av författarfondens medel mellan olika intressenter blir föremål för belysning", och man hoppas få litet ledning därvidlag av kulturrådets kommande betänkande. Jag är litet osäker på vad som menas med "intressenter", men frågan är om jag inte skall be herr Björk i Göteborg att tala litet med litteraturutredningens ordförande och höra om inte han kan kika på det problemet.

I ett särskilt yttrande framhåller fru Ryding att hon visserligen biträder utskottets förslag om en höjning av grundmultipeln från 15 till 18 öre men att frågan om författarnas biblioteksersättning inte förts till en lösning förrän beloppet uppgår till 30 öre i dagens penningvärde. Jag delar helt fru Rydings uppfattning men kunde inte ansluta mig till yttrandet av det enkla skälet att jag var förhindrad närvara vid utskottets justeringssammanträde.

Det är emellertid klart att det kan ta sin tid innan biblioteksersättningen når upp till detta mer eller mindre slutliga grundbelopp. Det sammanhänger bl. a. med i vilken takt man kan förstärka ersättningarna

till andra konstnärsgupper. Det är inte osannolikt att biblioteksersättningen – om kammaren i natt höjer grundmultipeln till 18 öre – nästa år måste ligga stilla för att möjliggöra en mera samlad insats inom en annan del eller andra delar av kultursektorn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Ahlmark (fp).

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Att skriva böcker är för flertalet författare i dag i Sverige inte någon särskilt lysande affär. Det gäller både författare av skönlitteratur och författare av facklitteratur. Det gäller heltidsförfattande och deltidsförfattande. På båda områdena finns det några få mycket markanta undantag.

Det föreligger emellertid enligt min mening inga som helst skäl att behandla författare av facklitteratur och författare av skönlitteratur olika när det gäller de rätt blygsamma förmåner som samhället ger dem för användning av deras verk vid biblioteken. Men detta är vad som i realiteten sker i fråga om biblioteksersättningen genom att de s. k. vetenskapliga biblioteken, fackbiblioteken, har uteslutits från regeln om författarpenning för utlånade exemplar.

Utskottet säger om den här frågan att motionärernas förslag beräknas medföra ett omfattande arbete som inte står i rimlig proportion till vad man härigenom skulle få i biblioteksersättning. I likhet med herr Källstad och fru Fränkel, som avgivit ett särskilt yttrande, ställer jag mig litet tveksam på den punkten. Man skulle ju kunna använda samma typ av stickprovsundersökningar som utnyttjas för biblioteken i övrigt, även om det bleve ett större antal titlar vid de vetenskapliga biblioteken. Men i övrigt har jag litet svårt att förstå vad det är för ett omfattande arbete som skulle uppstå vid de vetenskapliga biblioteken, och jag ställer den frågan till någon inom utskottet.

Det här är naturligtvis inte någon stor fråga ekonomiskt sett, men det är en rättvisefråga som följs med viss uppmärksamhet av den berörda gruppen människor, som under ofta ganska stora ansträngningar och uppoffringar försöker sprida fackkunskaper till en vidare krets. Och jag tror att det finns ett betydande behov av författande på det här området både när det gäller kursböcker och när det gäller populärvetenskap.

Att skriva fackböcker leder för det mesta varken till rikedom eller till makt eller till ära. Jag tycker att man kan ställa kravet på likabehandling av olika kategorier av författare, och det är bara det som varit utgångspunkten för den motion som väckts i frågan.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag har väckt två motioner som behandlas i kulturutskottets betänkande nr 18 – dels motionen 1077 som jag väckt tillsammans med fru Söder och där vi begär att planeringen och målsättningen för kulturpolitiken skall inordnas i samhällets regionalpolitiska handlingsprogram, dels motionen 1054 där jag tagit upp frågan om åtgärder för att trygga distributionen av böcker genom bokhandeln. Jag

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

skall säga några ord helt kort om den sistnämnda motionen.

Jag hade önskat att kulturutskottet skulle ha uttalat sig för det kulturella jämlikhetskrav som bokdistributionen genom bokhandeln är och överlämnat uttalandet till den arbetande litteraturutredningen. Det finns en möjlighet att utskottets uttalande nu kan missuppfattas. Utskottet skriver: "Problemet kommer att behandlas av litteraturutredningen, och utskottet avstyrker därför yrkandet om en särskild utredning av frågan." Jag vill då framhålla att jag i min motion sagt att det förefaller lämpligast att litteraturutredningen får i uppdrag att utan onödigt dröjsmål utreda frågan och lägga fram förslag till lösning. Jag har alltså begärt att frågan utreds men inte att en särskild utredning skall tillsättas. Det är bara ett förtydligande för undvikande av missförstånd.

Jag uttalar förhoppningen att litteraturutredningen skall lägga stor vikt vid den här frågan och försöka lösa de aktuella problemen när det gäller bokdistributionen för oss som bor ute i bygderna. Hurudana de nu än ser ut, om det är mindre eller medelstora orter, så innebär boklådorna en kulturell service som vi inte kan tänka oss att vara utan. Vi måste ställa krav på att få vår beskärda del av kulturdistributionen -- det måste vara samhällets uppgift att garantera oss denna service, om det inte kan ske på annat sätt.

Frågan om bokdistributionen har ju aktualiserats dels genom det nya prissystemet för bokhandelsbranschen, dels genom Svenska kommunförbundets agerande när det gäller distributionen av skol- och biblioteksböcker. Hittills har ju bokhandeln haft hand om denna distribution, och den verksamheten betyder mycket för bokhandeln och inte minst för boklådornas existens på de mindre orterna. Svenska kommunförbundet har alltså planer på att bygga upp en egen organisation för distribution av skol- och biblioteksböcker. Inköp skulle då göras direkt från förlagen, och boklådorna skulle ställas utanför distributionen. Syftet med denna organisation är att förbilliga distributionen och därmed kostnaderna för kommunerna. Naturligtvis är det i och för sig ett mycket lovvärt syfte att försöka minska kommunernas kostnader. Det är bara det att jag har svårt att tro att man i det långa loppet skulle kunna åstadkomma några minskade kostnader. Böckerna svarar ju bara för några få procent av de totala kostnaderna för utbildningsväsendet. Några större besparingar kan det därför inte bli fråga om. En kommunal distributionsapparat kostar naturligtvis pengar den också.

Vad som behövs är en rationell och smidig bokdistribution, och den ger boklådorna nu. Det behövs fackkunskap för att klara av en god distribution. Om boklådorna kopplas bort måste kommunerna själva anställa fackkunnigt folk, som kan sköta bokhantering, kompletteringar, retur, kontroller och ändringar. Man måste också ta med i beräkningarna de konsekvenser som kan drabba boklådan på orten i form av nedläggning. Det har nämnts siffror som visar att ett hundratal boklådor skulle kunna vara i farozonen, om det vill sig illa.

I väntan på utredningens förslag hoppas jag och tror att kommunal-männen bedömer vilken inköpsordning som är den mest ändamålsenliga och att man därvid också beaktar konsekvenserna för kommuninvånarna, om kommunal-männen skulle sluta att utnyttja bokhandelns tjänster.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Man måste alltså ha en samlad bedömning rörande effekten av en annorlunda inköpsordning och därvid inte minst beakta kommuninvånarnas behov av den form av kulturservice som bokhandeln ger.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Herr Källstad började sitt anförande med att säga att jag var sur över att de borgerliga hade kommit överens med kommunisterna i fråga om bibliotek ersättningen. Jag förstår inte riktigt varför jag skulle vara sur. Ju mer som vi känt av denna sak och om oppositionspartiernas agerande, desto obehagligare måste det bli för dem. Det var betecknande att nästan samtliga oppositionstalare föreföll livrädda för att diskutera prioritetsfrågorna på kultursektorn, vilka ju är det helt centrala i dessa sammanhang. Såvitt jag kunde märka använde herr Källstad över huvud taget icke ordet prioritet.

Från saklig synpunkt är det naturligtvis sorgligt att oppositionens agerande medför snedvridningar och orättvisor. Det gäller inte bara i år. Det är alldeles uppenbart att om man systematiskt satsar på att låta ett speciellt anslag för en speciell kulturarbetargrupp stadigt växa – och det växer i viss mån automatiskt genom att dess ökning är kopplad till bokutlåningens ökning, speciellt om man undan för undan lägger på öretalen – så kommer denna post att minska utrymmet för en lång rad andra angelägna ändamål för andra kulturarbetargrupper och för olika kulturinstitutioner med uppgift att verkligen sprida kulturens värden ut till svenska folket. Men har ni valt den kursen, och vill ni ha det på det sättet – ja, då får ni väl också försöka att försvara det utåt. Jag känner inget särskilt medlidande med oppositionens representanter därvidlag.

Herr Källstad frågade mig också varför inte socialdemokraterna kunde gå med folkpartireservationen när det gällde konstnärstipendierna, när vi nu ändå tycker att bildkonstnärerna och konsthantverkarna behöver samhällets bistånd i första hand. Ja, vi gjorde gång på gång under utskottsbehandlingen klart att vi var intresserade av en paketslösning med en rimlig avvägning mellan olika gruppers intressen, och i så fall hade vi väl också kunnat överväga den här motionen. Men det är uppenbart att vi som – trots vad som ibland påstås – kanske ändå har något större ansvar för statens finanser än andra partier, inte gärna kan kosta på oss att först rösta fram folkpartiets krav och sedan få lov att finna oss i att dessutom de borgerligas och kommunisternas gemensamma krav rörande bibliotek ersättningen går igenom. Vi hjälper ju bildkonstnärer och konsthantverkare väl så mycket genom vårt yrkande under punkten om Bidrag till särskilda kulturella ändamål

Fru Ryding talar om kallt krig. Jag tycker att det är kommunisterna som i sin motion för ett kallt krig mot regeringen. Där förekommer uttryck som: "Samhällets maktcentra" – det måste ju vara regeringen – "vill bara tillåta det i den klassiska borgerliga kultursynen som säger att kultur och konst skall kunna ifrågasätta och kritisera det bestående till en gräns, som görs snävare då motsättningarna i samhället tilltar." Med uttryck av detta slag – det återkommer gång på gång – försöker motionärerna ge en bild av makthavare i det svenska samhället som har en snål, ogenerös och censurbetonad inställning till kulturarbetet.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Gentemot detta har vi hävdad att Sverige i alldeles särskild grad demonstrerar generositet och tolerans på kulturområdet. Jag skulle verkligen vilja fråga fru Ryding var hon finner större statlig generositet och tolerans gentemot obekväma kulturyttringar än i vårt land.

Vi har uttryckt en stilla förmodan om något slags inspiration utifrån. Fru Ryding blev mycket upprörd över denna förmodan, och då får vi väl ta den tillbaka. Det innebär uppenbarligen att hon för sin del inte kan peka på något land som är ett föredöme, något land som skulle vara överlägset Sverige när det gäller generös kulturpolitik.

Märkligt är också att fru Ryding när hon skall exemplifiera anför bl. a. centrumbildningarna och de fria teatergrupperna. Samtidigt har hon genom att liera sig med de borgerliga försatt sig i den situationen att hon tvingas att i praktiken gå emot socialdemokraternas yrkande, som skulle ge mera pengar till just de fria grupperna och centrumbildningarna. Men det är kanske inte så lätt alla gånger att följa sin principer.

Fru Ryding undvek visligen att tala om bildkonstnärerna, vilket också kan noteras.

Fru Mogård var den här gången alldeles ovanligt mild i tonen. Jag drar mig verkligen för att så här dags störa harmonin, men jag måste ändå säga att fru Mogård i någon mån missförstått situationen. Vi anser att det finns vissa enkla ting vi är överens om, och det är att strävandena att skapa arbete och sysselsättning och därmed ersättningsmöjligheter till kulturarbetarna bör spela en central och primär roll i kulturpolitiken. Vi kan konstatera att detta också i hög grad präglar den aktuella kulturpolitiken, och vi vill gärna se mer i den riktningen. Men vad gör fru Mogård? Jo, hon vill öka bibliotekersättningen, vilket tvärt emot hennes förmenta principer innebär möjligheter till en väsentlig ökning av stipendiegivningen till författare. Samtidigt vill hon radera möjligheterna att ge sysselsättning och arbetsutkomst för bildkonstnärer och andra i samband med Riksutställningars verksamhet. Jag är inte riktigt övertygad om att fru Mogård har tänkt igenom dessa saker. Men jag vill som sagt inte ytterligare störa friden vid detta klockslag.

Fru Mogård var tacksam för vår hänvisning till svensk förhandlingstradition. Jag förväntar givetvis då att hon i framtiden också drar samma slutsats som vi, nämligen att om man i förhandlingsliknande överläggningar har kommit hyggligt överens om fördelningen av en gemensam pott, så skall inte en av grupperna i efterhand kunna springa till sina politiska vänner i riksdagen och den vägen skaffa sig ett kraftigt försprång framför de andra grupperna och därigenom också fortsättningsvis göra det svårare för dem att i praktiken hävda sina intressen. Ett sådant handlande står faktiskt inte i överensstämmelse med svensk förhandlingstradition.

Herr Mattsson i Lane-Herrestad lovprisade författarnas solidaritet när det gällde bibliotekersättningens fördelning. Det leder mig till slutsatsen att herr Mattsson måste vara okunnig om att principerna för detta är fastställda av riksdagen och reglerade i en kunglig kungörelse. Om man skulle få en förhandlingsordning med erkännande av en individuell rätt för varje författare till viss ersättning i förhållande till utlåningen av hans böcker, är det inte fullt så säkert hur det skulle gå med solidariteten.

Onsdagen den
24 maj 1972*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Herr Sundman gick verkligen in på prioritetsfrågorna, men man fick ett bestämt intryck av att han var helt omedveten om de besked som utskottet hade fått vid KLYS:s föredragning och där klart framgick att det är angelägnare att satsa på bildkonstnärer och hantverkare samt fria teatergrupper, som också underströks vid föredragningen, medan däremot kravet på en ökning av biblioteksersättningen kom ett gott stycke ner på prioriteringslistan.

Men herr Sundmans utläggningar tvingar mig väl också att särskilt med hänsyn till herr Mattsson, som kanske har blivit en aning vilseledd, lämna några kompletterande upplysningar om biblioteksersättningens innebörd.

Biblioteksersättningen är verkligen ingen liten post i budgeten. Redan med regeringens förslag är det fråga om 10 miljoner kronor; med oppositionens bud blir det fråga om 12 miljoner kronor. Den är därmed en av de största posterna inom denna sektor. Till förvärv av konst för statens byggnader går det bara åt 3 miljoner kronor. Huvuddelen av dessa medel går till en grupp på ca 1 500 personer, dvs. medlemmar av Sveriges författarförbund; i denna grupp ingår inte endast skönlitterära författare -- som herr Molin tycktes tro -- utan även fackförfattare, barnboksförfattare, ungdomsboksförfattare, översättare, litteraturhistoriker, litteraturkritiker, essäister. För att bli medlem krävs det att man skall ha gett ut två böcker eller översatt 2 à 3 böcker; ibland kan man komma in bara genom att ha gett ut en diktsamling och skrivit enstaka kulturartiklar. De skönlitterära författarna tycks vara en grupp på 700 personer. Om man tar enbart dem som mera kontinuerligt ägnar sig åt skönlitterärt författarskap är det säkerligen en mindre grupp. Här tillämpas med andra ord ett ytterst vagt och vidsträckt författarbegrepp. Författarförbundets ordförande har sagt att vad som menas med författarskap kan inte alltid avgöras. Man bör utgå från att vederbörande skall syssla med ord eller bild till ord. I så fall är det faktiskt ganska många som, möjligtvis med en tånjning av definitionen, kunde göra anspråk på beteckningen författare.

Utöver dessa 1 500 personer är det ett tusental personer som får små slantar i biblioteksersättning; det är läroboksförfattare och personer av det slag som herr Mattsson hänvisade till, nämligen de som har skrivit enstaka böcker men som aldrig drömt om att för den skull kalla sig författare. De är som grupp verkligen ur kulturpolitisk och social synpunkt helt utan intresse i detta sammanhang. Författarförbundet har majoritet i författarfondens styrelse, som bestämmer medlens fördelning inom ramen för kungörelsen.

Om herr Sundman med hjälp av en enkel matematik fördelar 10 miljoner kronor så att det blir lika mycket till varje medlem, finner han att var och en skulle få omkring 6 700 kronor. Oppositionens bud innebär något mer än 7 000 kronor. Om man lade till statens övriga insatser för författarna och delade upp dessa på samma sätt skulle det bli ännu mera. Det kan möjligen nämnas i sammanhanget att den statliga folkpensionen för närvarande uppgår till 7 000 kronor, alltså något som man här i huset föreställer sig att folk i stort sett skall kunna leva på, medan biblioteksersättningen är ett tillägg till andra inkomster, ibland låga, ibland mycket höga.

Jag säger detta för att det kan vara en liten tankeställare om vi inte har

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

kommit till en punkt där det är alldeles särskilt rimligt att överväga om nu författarna ytterligare skall gynnas på andra kulturarbetargrupperns bekostnad.

Jag har ett förflutet i den här frågan; tillsammans med herr Sundman och herr Ahlmark undertecknade jag en skrivelse från litteraturutredningen 1969, där vi med hänvisning till de sociala problem som förelåg inom författarkåren förordade en avsevärd ökning av de samlade statliga insatserna, och vi antydde att det kunde bli fråga om en summa på ungefär 12 miljoner kronor. Till det beloppet har vi kommit i dag, om man räknar de sammanlagda statliga insatserna. Med en summa av den storleken måste man rimligtvis kunna lösa alla kvarstående sociala problem inom författarkåren.

Men hur är det då med solidariteten? Beklagligtvis måste vi inom utskottet konstatera att man inom författarfonden avvisar tanken att de sociala och ekonomiska kriterierna skulle vara primära vid utdelningar från författarfondens fria del. Den tanken avvisas bestämt. Det kunde bara vara ett sekundärt moment i detta sammanhang.

Man har väl också ett intryck av att Författarförbundet leker en aning lättsinnigt med begreppen. Författarförbundets ordförande har sagt att de sökandes ekonomiska villkor skall vägas in i helhetsbilden vid fördelningen av stipendier. Han tillägger: Med ekonomiska villkor avses givetvis inte bara den taxerade inkomsten under en treårsperiod, utan hänsyn måste också tas till försörjningsbörda, kvarskatter och andra omständigheter som kan reducera en skenbart hög inkomst till ett minimum. Om någon alltså har slarvat med skatterna ett år och därför får kvar mycket litet av en hög inkomst ett följande år, skall han tydligen enligt Författarförbundets ordförande kunna utnämnas till låginkomsttagare. Ja, herr Sundman, jag tror det är en definition av låginkomstbegreppet som ingen ledamot i denna kammare har lust att försvara.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Detta är knappast rätta tiden att i detalj diskutera dessa komplicerade frågor med biblioteksersättningar, författarpennningar, författarfonden etc. Men jag vill ändå uttrycka min förvåning över den enkla demagogi som kännetecknar herr Björks i Göteborg anförande.

Jag vill ta upp ett par saker. Herr Björk säger t. ex. att författarfonden fortsätter att växa, även om biblioteksersättningens grundbelopp inte ökar — fonden ökar alltid. Naturligtvis är inte så fallet. Författarfonden har inte minskat på ganska länge. Den minskade senast 1962, då det var en nedgång i utlåningen. Under 1950-talet inträffade flera perioder med en nedgång i utlåningen i samband med TV-genombrottet.

Det är inte fråga om att snedvrida anslagen till olika kulturarbetargrupper i samhället, som det har påståtts. Det gäller att fortsätta att satsa på ett område, där vi lätt kan göra det utan att komma i konflikt med andra kulturarbetargrupper. Biblioteksersättningen är, som jag förut sade, en enkel och lätt metod när det gäller att åstadkomma en ersättning till kulturarbetarna, och det är angeläget att systemet bibehålls och utvecklas. Med den höjning som det här är fråga om, alltså tre öre, sker inte denna satsning på bekostnad av andra kulturarbetargrupper.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Denna sak diskuterades i höstas vid prioriteringsöverläggningen tillsammans med representanter för departementet. Där framfördes från KLYS vissa synpunkter på hur man skulle prioritera de olika kulturarbetargrupperna. Dessa prioriteringar följs. Skulle man ta ett kliv till, alltså lägga ut litet mera pengar, var nästa prioritering den mångomtalade treöringen. Nu är alltså utskottet berett att höja ersättningen till dessa grupper. Om man skall följa KLYS:s prioritering, kommer bibliotekersättningen i fråga.

Det påstås här att representanter för KLYS vid en sammankomst med kulturutskottet klart sade ifrån att det var konsthantverkare, bildkonstnärer och de fria grupperna som i detta läge skulle få ytterligare ett tillskott. Något sådant uttalande gjordes inte. Där måste herr Björk ha missuppfattat vad som sades. Det förklarades uttryckligen att får författarna sina 18 öre är nästa etapp de övriga kulturarbetargrupperna. I går hade KLYS ett sammanträde vid vilket man med representanter för kulturrådet diskuterade bl. a. stipendier till bildkonstnärerna. När utskottets betänkande hade blivit känt tog man upp den här frågan till diskussion, och man gjorde ett enhälligt uttalande av följande innehåll: "Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (Klys) uttalar inför riksdagsbehandlingen av bibliotekersättningen sitt enhälliga stöd för en höjning av denna i enlighet med kulturutskottets förslag."

Uttalandet är undertecknat av de närvarande representanterna för de olika kulturarbetargrupperna. Däribland finner vi KRO:s ordförande, företrädare för konsthantverkarna och för teaterförbundet. Eftersom det nu är andra gången som herr Björk hävdar att jag vilseleder någon – förra året vilseledde jag kammaren genom att lämna felaktiga uppgifter om hur KLYS prioriterade olika anslag, i dag vilseledde jag herr Mattsson i Lane-Herrestad – tog jag för säkerhets skull detta uttalande skriftligt, undertecknat med namn och allt, av de närvarande i går för att det inte skall råda något tvivel om hur man på det hållet, bland de konstnärligt och litterärt yrkesverksamma, ser på prioriteringen i den här frågan. Jag skall med nöje överlämna en fotokopia av uttalandet. Originalen behåller jag själv, för autograferna kommer säkerligen att bli värdefulla med tiden.

I övrigt, herr talman, finns det mycket att säga med anledning av herr Björks inlägg, men det är inte rätta tiden på dygnet att ytterligare fördjupa sig i dessa frågor.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Herr Björk i Göteborg ansåg att det var synd att vi liar oss med de borgerliga i fråga om bibliotekersättningen. Annars hade vi haft chansen att rösta på högre anslag – alltså på socialdemokraternas 900 000 kronor som skulle gå till centrubildningar och fria teatergrupper, för vilka vi ömmade. – Nu ligger det väl inte till riktigt så, herr Björk! Vi har under många år väckt egna motioner om höjd bibliotekersättning, och vi har också i år väckt en egen sådan motion. Om våra önskemål sammanfaller med de borgerligas, och vi kan nå ett bättre resultat än utskottet i övrigt vill ha om vi liar oss med de borgerliga, är det ändå principen i vår egen motion vi röstar på, även om vi inte i år får 30 öre utan 18 öre.

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Vidare säger herr Björk att vi undviker att tala om bildkonstnärerna, som han tycker förfärligt synd om. För det första har de fått ett något höjt anslag av departementschefen. För det andra är det inte alls så att vi undviker att tala om dem! Var stod herr Björk t. ex. när vi här i kammaren talade om att ta bort momsens på bildkonstnärernas förstagångsförsäljning? Var stod herr Björk när vi talade om att vi skulle ta bort egenavgiften för bildkonstnärerna? – Genomförandet av sådana åtgärder är också stöd åt bildkonstnärerna, även om de inte alltid hamnar inom kulturutskottets område.

Sedan frågade herr Björk om jag kunde säga var i hela världen det skulle finnas ett land som var så generöst, så fint, så bra och som understödde kulturarbetarna lika bra som Sverige? Jag skall ärligt säga att jag inte har understött det. Vi har däremot från vårt parti i motionen anfört att den statliga kulturpolitiken i Sverige har gått ut på att skapa en viss motvikt mot den kommersialiserade antikulturen – och det har jag citerat förut. Det betyder inte alls att vi helt underkänner den, men vi anser den inte vara tillräckligt kraftfull för att kunna motstå det grepp som det kapitalistiska samhället har också över kulturpolitiken, med hjälp av vilket man vill förvandla kultur till en vara som man försöker få profit av.

Till sist vill jag bara notera att herr Björk tar tillbaka den gamla klyschan som finns inskriven i den socialdemokratiska reservationen.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag tvingas konstatera att herr Sundman missminner sig i fråga om KLYS:s föredragning inför utskottet och de prioriteringar som där kom till uttryck. KLYS har haft tillfälle att diskutera prioriteringsproblemen dels med utbildningsministern, dels med kulturutskottet. Båda dessa instanser har fått samma allmänna bild av hur man inom denna grupp avväger mellan olika intressen, vad man anser vara väsentligast och vad man anser skall komma i första rummet. Om sedan efter utskottsbehandlingen och efter den förutsedda utgången av riksdagsbehandlingen den situationen uppstår att herr Sundmans vänner inom KLYS finner det obehagligt att framstå som på något sätt splittrade eller oeniga och därför skriver under ett papper, har det inte gärna kunnat påverka utskottsledamöternas bedömning. Jag observerade för övrigt inte heller att ordet prioritet förekom i detta papper.

Fru Ryding försöker nu klara sin hållning till bildkonstnärerna med att hänvisa till frågan om momsbefrielse vid förstagångsförsäljning av konst. Fru Ryding vet mycket väl att riksdagen där har uttalat sig för en utredning av frågan, eftersom den har ett samband med skattepolitiken i stort och med andra gruppers intressen. När avgörandet fälldes i utskottet visste fru Ryding att konstnärerna icke hade någon utsikt att på den vägen få några förbättringar under det kommande budgetåret. Då var det alltså icke för sent för fru Ryding att ansluta sig till det socialdemokratiska alternativet, som skulle ha gett mer till bildkonstnärer, konsthantverkare, fria teater- och dansgrupper. Fru Ryding föredrog emellertid att hålla fast vid sin allians med de borgerliga. Fru Ryding bjöd konstnärerna stenar i stället för bröd.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr Björk om att vi i reservationen E vid punkten 12 har yrkat på tre miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag att ställas till förfogande för centrumbildningar och fria teatergrupper. Det står var och en fritt att rösta för en förbättring av dessa gruppers villkor. Den reservationen har jag tidigare yrkat bifall till, och det anser jag vara en prioritering och förbättring på sitt sätt. Jag tänker inte lämna dessa grupper i sticket. Det betyder inte, som herr Björk tycks tro, att vi skulle vilja springa ifrån de krav som vi ställt i motionerna. Vi håller fast vid våra motioner, även om de i viss mån råkar sammanfalla med motioner från borgerligt håll.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag kan inte fatta hur herr Björk i Göteborg kan föreställa sig att konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd i går skulle kunna finna skäl att genom ett sådant här uttalande stödja ett beslut som nämnden antar redan praktiskt taget är klubbat. I själva verket stryker man bara under vad man redan framfört i sin s. k. paraplyskrivelse i höstas. Den får herr Björck läsa igenom ordentligt och verkligen se efter vad där står.

Innan vi går till beslut vill jag som hastigast nämna ett enda exempel på hur utvecklingen inom fonden kan vara skenbar. År 1961 hade vi 48 miljoner boklån i det här landet och en biblioteksersättning på fem öre per lån. 3 300 mottagare fick dela på författarpenningen. De fick var och en i genomsnitt 123 kronor. Det motsvarade 1961 royaltys för 42 sålda böcker. Det var alltså hela den genomsnittliga individuella kompensationsen för biblioteksutlåningen då. År 1970 har antalet lån ökat från 48 miljoner till 71 miljoner. Antalet mottagare av författarpennningar har minskat till 2 175. Man får i genomsnitt 255 kronor per mottagare. Detta motsvarar 1970 royaltys för 45 exemplar sålda böcker. Trots denna ökning av lånen och trots att bibliotekspenningen höjts från 5 till 12 öre under perioden motsvarar ökningen, när det gäller författarpenningen, bara royaltys för 2 sålda böcker. Ändå kan man naturligtvis, om man är road av matematiska konst, hålla på att resonera om 10 miljoner kronor skall fördelas på så och så många personer, så att det ger dem 6 000 à 7 000 kronor per år eller något liknande. Men det är ointressant i detta sammanhang.

Det är för övrigt en diskussion som jag hoppas att vi nästa år får föra i utskottet och inte här i kammaren. Det är i utskottet den diskussionen hör hemma. Och då hoppas jag att det inte blir smygreservationer av samma slag som i år.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Jag har verkligen läst KLYS:s skrivelse, och det har utbildningsministern också gjort. Han har dragit sina slutsatser av den, och KLYS har bekräftat att hans slutsatser varit riktiga. Herr Sundmans sifferkonster kan ju inte dölja det faktum att det har blivit en allt större summa som skall fördelas på ett mindre antal personer.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

*Punkten 1**Mom. 1 och 2*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen A 1 a av herr Björk i Göteborg m. fl. samt 3:o) reservationen A 1 b av fru Ryding, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Björk i Göteborg begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Ryding begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 1, mom. 3 antar reservationen A 1 a av herr Björk i Göteborg m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen A 1 b av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 151
Nej — 13
Avstår — 149

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 1 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen A 1 a av herr Björk i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björk i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 151
Nej — 151
Avstår — 12

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens

anmodan fru Fränkel (fp) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A 2 av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 5–8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A 3 av herr Källstad och fru Fränkel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Källstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 1 mom. 9 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen A 3 av herr Källstad och fru Fränkel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Källstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	50
Avstår	—	2

Mom. 10

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A 4 av herr Källstad och fru Fränkel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Källstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 1 mom. 11 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen A 4 av herr Källstad och fru Fränkel.

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Källstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	50
Avstår	—	2

Mom. 12

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A 5 av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 14 och 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen B av herr Källstad och fru Fränkel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Källstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen B av herr Källstad och fru Fränkel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Källstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	51
Avstår	—	1

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen C av herr Björk i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björk i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 4 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen C av herr Björk i Göteborg m. fl.

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

*Anslag till konst,
litteratur, musik,
teater m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björk i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 165
Nej — 150

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5 och 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen D av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8–11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 12

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen E 1 av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 18 punkten 12 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen E 1 av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 297
Nej — 13
Avstår — 3

Nr 86

Onsdagen den
24 maj 1972

Ändring i lagen om
rätt till jakt

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13

Lades till handlingarna.

§ 6 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 28 i anledning av motion angående professurerna i oral kirurgi.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Ändring i lagen om rätt till jakt

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:62 med förslag till lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt jämte motioner.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag förutsätter att kammarens ledamöter noga har läst det särskilda yttrande som Eric Krönmark och jag har avgivit till det här betänkandet och också begrundat det. Jag ber att få hänvisa till vad som där står.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

§ 8 Herr talmannen meddelade, att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle socialutskottets betänkande nr 21, justitieutskottets betänkande nr 14, socialutskottets betänkande nr 22, skatteutskottets betänkande nr 30, näringsutskottets betänkanden nr 29 och 37 samt utbildningsutskottets betänkande nr 27 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 9 Kammarerna åtskildes kl. 2.40.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert